

Č J T A N K A

anebo

K n i h a ř Č i t á n í p r o m l á d e ž

w e š k o l á c h š l o w a n š t ý c h

w m ě š t ě c h a w d ě d ě n á c h .



*Loge macoza Jurijowa
giznace Šteba Šnigau*

w B u d j n ě ,

w K r á l o w s k é u n i w e r s i c k é t i s k á r n ě

1 8 2 5 .

REVIZIA

Slovenská pedagogická knižnica
Bratislava

Sign. *Muz. 226*

Prír. čís. *137672*

451.01(10)(071)

P r e d m l u w a.

Knižka tato, od wážných mužů a milownjků mládeže již před několika roky sepsaná, proto něco neskoro na swětlo vycházj, poněwádž ona gest prwnj toho způsobu djlo, a právě proto sme i chtěli aby, na kolik možné, dozralo. Cjtjme sice že mi, k dokonalosti, geště nemálo chybuje, a však předce aspoň počátek učiniti a jiným cestu prokfestiti smie umjmi. O by již gednúc i pro ubohau slowanskau mládež powstali Salcmanowé, Pestalocowé, Bel-Lankastrowé, Niemayerowé, Funkowé, Raffowé! —

Schwálně sme do této knihy negen z ohledu na obsah, nýbrž i z ohledu na oděw rozmanitost uwesti hleděli, aby se pozornost mládeže tak i wábila i ostrčila; proto nalezneš tu prostau řeč, werše, rozmluwy, rozprávky, otázky a odpowědě. Že sme w přítomném djle nowějšj prawopjsebnosti užili, gisté nám nikdo za zlé mjti nebude, kdo důkladnau známost našj řeči má; nechaj mlá-

dež zawčasu priwyká i ku prostějšmu a pravidelnějšmu psánj.

Při užjwánj této knihy budtež následugjca pravidla zachowána :

1.) Učitel školský musj se neyprwé sám s celau tauto knihau dobře obeznati, aby wěci w nj obsažené ne-gen gasně wyswětlowati ale, kde bude třeba, i doplniti uměl, znage že se tu gen prwotiny nalezagj.

2.) Toliko djtkám čjtati znagjčým nech se tato kniha do rukau dáwá, když giž šlabikár dokonaly. Zlý obyčeg gest to, katéchismy, kancionále a Biblie do dětinských rukau dáwati, nebo tak potom zchaterněgj a wážnost utracugj tyto swaté wěci, které cjlem ne prostředkém býti magj. Přjtomné djlo má onomu neřádu přjtrž učiniti. *Toto gest přjhrubě. Na pat sáme satech mi a štěp, zslájj nowé šlabar, do rukau dětem. A toje 2. 15. - gata, a ne gata, prostwěty a česna?*

3.) Ne wšeccko co se w této knize nalezá gest pro wšeccky djtky bez rozdjl. Učitel má ohled mjti na wěk, na schopnosti, a podle toho i w obsahu wěcj gen postupnjch kráčeti od snadnějšho k těžšjmu a dokonalejšmu, proto sme na kolik možné i zde ten pořádek zachowati hleděli.

Při této přjležitosti známé činjme a porúčjme všem wychowáwatelům a učitelům slowenským geště i následugjce paedagogické knihy které w Pešti, w Prešporku a w Praze k dostánj gsau :

Šlabikář Palkowičůw a Známest vlasti od téhož.

Methodologia, aneb Liternice od Šramka.

Lidomil a Dietetika od Tablice.

Šlabikář pro školy banského okolj wydán od slówanské společnosti, we Wacowě 1820.

Obraz dokonalého učitele od Pařjžka 1821.

Praktická ručnj kniha pro ucitele škol měských i wenkowských od Villiaume, přeložil Pařjžek.

Ů wychowávánj djtek od Lehockého.

Mluwnice čili Grammatika Dobrowského. 1821.

Grammatika slówenská s přjdwkem pořekadel, od A. Bernolaka w Prešporcku 1790.

Logika aneb Umnice od Marka 1820.

Mathematika čili měřictwj od Sedláčka 1822.

Arithmetika a Fyzika od téhož.

Fyzika od Michalku 1819.

O půwěrčiwosti od téhož.

Historia přirozenj od Bartholomaeidesa.

Rostlinář od Presla 1820.

Mínéralogia, Zoologia, Geognosia od téhož.

Zeměpis všeobecný od Šadka 3. djly s mapami 1824.

Zeměpis králowstwj českého od Dundry 1823.

Počátkowé Aritmetiky od Wydry 1800.

Prawidla k počtowánj z hlawy od Maksě 1822.

Slówesnost od Jungmanna 1820.

Krásorečnjk od Machačka 1823.

Bágy pro djtky od Chmelu.

Darek dobrým djtkám, krásné rozprávky, Dundra 1823.

Rozmanitá naučenj pro mládež.

Žiwot Krista G. pro dítky od Hýbla.

Mladšj Robinzon od Krameriusa.

Numa Pompilius (pro mládence), od Negedlého.

Otázky na děti od Wánka 1814.

Příprawa ku předpisům, ručnj knížka pro učitele.

Zbjrka přjślowj českých a slowenských od Dobrowského.

Utěšenky pro dítky k ošlechtěnj srdce, od Chymanjho 1824.

Račinka aneb ukázanj nerozumného djtek, wychowáwanj od
Salemana přeložil Wanek 1824.

Růžinky pro dítky od Trnky 1824.

Wěrný raditel rodičů, djtek, pěstaunů a učitelů od Zieg-
lera 1824.

Paedagogia slowenská pre triwialské školy Biskupstwa Spiské-
ho, sepsal Girj Palles, 1822 w Lewoči.

Mařenčin košček pro dcery, od panj Dobromily Rettigowé.

Podobenstwa pro mládež, přeloženjm Tomsy.

Slowanská Mythologia od Kaysarowa.

Krátká historia slowanských národů, od Hanky.

J. K.,

*Spisatel Jan
Kallós*



Kapitola I.

Poučení o člověku.

Učitel. Cože si ty, milé dítě? si li zvíře něgac-
ké, či co?

Dítě. Gá myslim, že sem člověk rovně gako
wy, neb tať wyhlídám, gako wy. Ale co že ge člo-
věk? wyložte mi to prossim.

Učitel. Že člověk záleží z těla, to widíš. Ale
on má gestě gednu podstatnj částku, kterau newidíš.

Dítě. Která že ge to, a gať že se ginenuge?

Učitel. Wssať ty, když se mne nynj zeptáwáš
myslíš?

Dítě. Wsssem! Wssať kdybychom nemysleli, ne-
wjim, zdažbychom před ginými twory něgakau před-
nost měli.

Učitel. Tať gest. Ale myslili twá hlawa, twá
ruka, twé oko?

Dítě. Tať se zdá, že hlawa. Neb když myslim,
gistau proměnu we hlavě cítjm.

Učitel. Ale předce můžeš říci že hlawa twá,
to gest, twé wlasý, kožtička pod nimi, a co na m
gest twrděho, že to nemysli!

Dítě. To mohu pochopiti. Ale co ve hlavě gest, či to nemyslí?

Učitel. Když kůrátko někdy gjdáš, tu spatruješ, že se w geho hlavě mozky nalézají. Toť i w twé hlavě se nalézá. Myslejíli tito.

Dítě. Toť nemohu říci. A tak což giného w mně myslí.

Učitel. Pravdu máš! Co w tobě myslí, není tělo, ale gest Duch. Duch w tobě myslící nazývá se Duffe. Přeslyš nyní wsecko, co gá tobě o člověku přednésti hci.

Dítě. Wděčně, a budu wám za to děkowati.

O částkách lidského těla.

Tělo lidské, ze mnohých částek složené, uměle (kunnstowně) gest sformowáno, každá geho částka má své neysshikowněgši místo, a své wlastnj určení aneb cjl a konec. Slawa stoji na wrchu těla, wlastni obrosnutá, a proti zimě zaopatřená. Samý gegj wrch woláme těmeno, pod njmž gest mozek, z něhož po celém těle vycházegj gako gisté šnůry, řečené nerwy; ti působěgj cit aneb cítěnj, sluch aneb slýšsēj, čich aneb woněnj, chut aneb okusēnj, zrak aneb wídněj. Z obau stran hlavy máš sluchy (sluchy žědowiny) a ušsi. Na předku gestit twář s čelem, s očima, s nosem, s usty, a s bradau.

Očima, co wškol nás gest, spatrujeme. Ony pro nás gsau weliký pohlad.

Ušsi má každý zwuk, gest, šum, hémot, hluk a gakowěkoli zněnj w powětrj slýšsime. Z oko i ucho gestit wyborně spořádany nástroj, který Božj múdrost při nás welice zwelebuge.

Ušsa

Usta s vrchním a spodním retem (perau gambau) potřebujeme ne toliko k gedenj, ale i k mluwenj. W ustech máš dásně, zuby, gazyk gednau žilkau se srdcem, druhau s mozkiem spogený.

Odrostlý člověk má třidcet i dwa zuby: předními pokrmy hryze a řeže, zadními neb třenowými gemele, zvyká, drobí, aby zdobeni w žaludku tjm lehčegi stráweni býti mohli. Zuby a usta často a pilně wy-mýweg. Na zdravých zubch člověku welice mnoho záležj. Škodj jim obzlasťte horúčá gjdla, rozpálgjce nápoje, hryzenj twerdých wěcj, sladké lahůdky, obžerstwj, zubů nečistota, ale i přjlištné w nich sem i tam pichánj. Nos sem wonjme, a njm vycházi wffeliká nečistota ze hlawy. Nos swůg wždycky pilně od soplů (wozhru) očisťug.

Slawa stogi na karku (křku šjgi): mezi njm i hlawau gest hrdlo záležgjcé z prstenowaté kosti, neb přjhbů. Na swých raménách neb plecch člověk mnoho může unesti. Máš dále prsy, hřebet, boky, břicho, stěhna. Wniter gsau pljce, w obau bocch: w prostředku srdce s dvěma komůrkami, křoze které se ustawičnē křew žene. Pod njm gátra (pečenē) se slezina: pod těmito žaludek se střewa mi w gisté blaně; která roztrhneli se, následuge průtrž (kylawost). Udowé těla ostatnj gsau: dvě ruce, dvě nohy; na prostřed ruky máš loket w přjhbj (zhybadla), na konci dlaň s pěti presty. Na noze zdola beder a kyčly máš koleno. Nad přjhlawkem a patau dwa kotjky (členky); pod patau a pěti presty, hrubá podessew gest.

*

*

*

Částky těla giné gsau twerdé, gačo ku přjkladu na hlawě: wrch hlawy, čelistě, a zuby; na ostatnjm

njm těle hřeb towá kost (páteř), tebra gichž po každé straně dwanáctero, a prsy. Giné částky gsau z masa, kamž přináležejí pulsy, žily, střewa, srdce, plíce, slezina, ledwiny, blány, žaludek, a tak dále. Gestě giné částky těla gsau, co woda, gačo mozeť we hlavě a w ostatních kostech; mléko w gistých nádobkách; krew w žilách, slina w ustech; slza w očích; žluč horčá w gistém mechůře: stáwa neb zařt w žaludku, ě lehčeyssimu stráwenj pokrmi; gistá masť pod kůží; pot, dječami potowými se tisnúcý; moč a w usřich masť.

O žiwōtu těla lidřéhō.

Gá sem žiw, to gest hýbám se a cítjm. Cítjm swými pěti smysly. Uchem slyssjm, okem widjm, nosem wonjm, gazykem a dásněmi oěššjm (chutnám, sřmakám), a na celem těle, ale obzřáště w rukách a w koncech přestů, gačo i w podešřwách ma řánj, dotý řánj se, (teř) gest složeno. Člowěť zdrawý může státi, choditi, běhati, seděti, ležeti, ohybati a zprýmiti se (naprawiti se), o zem se hoditi a zas powstáti, a swau hlavau, rukama a nohama nesčjselná hnutj činiti.

Mohu mluwiti, ale i co mluwjm, mysliti a rozuměti; nebo mám duřš, a tato w těle mém bydlj.

O životu duše.

Duše má může mysliti t. g. může sobě, to co vidim, slyšim, vonim, chutnám, mačám představití, ano i toho; co wniterně buď tělo mé k. p. bolest, hlad, žízeň, aneb ona sama w sobě cítí, přigemnost aneb nepřigemnost, omrzlost, žalost, lítost a. t. d. povědoma gest. Může to wšse, co gedníc myslila, sobě zachowati, a přiležitě zase na to se rozpomenauti. A tak může sobě nejen přítomné, ale i předestlé, ano i budoucí věci předstawowati a těchto očekáwati. Toto wšsecko může sice i nerozumné howádko a duše geho činiti. Ale duše lidská tím gest nadewšsecky howadné duchy nekonečně powyššena, že ona to wšse může swobodně činiti; howádko gen to, a tudy něco sobě předstawuge, co a když geg smyslowé geho a puzej k tomu nutí, duše pač má může pozorliwost swau od těch věcj odtáhnauti, které spatřugeme, a na jiné, na které sama chce obrátiti. A právě w tom rozumnosti duše lidské záleží, že takto swobodně mysliti může.

K této rozumnosti přináležjí gestě i to, že duše lidská může i umj věci podobné strownáwati, ge spolu w gednu myšlénku bráti a gedným gménem znamenati k. p. wšsecky zláštnj (osobitné) lidi w gednu myšlénku člověka, wšsecka rozličná dřewa w gednu myšlénku stromu, wšsecky chwalitebné wlastnosti a obyčege některého člověka w gednu myšlénku cnosti i gáfoby spolusebrati, a tak ge sobě představití. Ulybrž může sobě duše lidská každau myšlénku na mnohé gáfoby částky rozděliti, a každau zláštré (osobitné) mysliti k. p. w člověku duši i tělo, w těle rozličné částky a gegich powahu, moc a síkownost, cíl aneb určení gegich, duše rozličné moci a wlastnosti a. t. d. Toto howádčkum dáno není, pročež ani mluwiti nemohau,

byť

byť i nastroje ke mluvenj měli. Dále dusse lidská roz-
 djl činj mezi gednau a druhau věcj, mezi dobrým a
 zlým, pravým i nepravým, sluffným i nesluffným;
 může o těch věcech, které poznala, súditi t. g. o nich
 toto neb jiné wyprawowati, a toho súdu swého i
 přjcinu dohládati. To wisse má dusse rozumná, a tudy
 gest powýssena nade wssecko jiné widitedlné stwořenj.

Krom rozumu, má lidská dusse gestě i ginau
 hlavnj moc swobodnau wůli, člověk umj wěc po-
 wáziti, a rozeznati, a tepruw po snažném rozmy-
 slu něco konati, a tať dobré wywoliti a zlé zawrhnu-
 ti. Žák může we škole buď pokogně seděti neb stan-
 towati (sháněti se, dowáděti); ale rozum mu říká: to-
 ho nečin, to konati gest zlé. Zwoluge tedy tiché seděnj.
 Prawda sje, že sobě člověk začastě dosti času k tomu
 nebere, aby některau wěc dostatečně rozsúdil, a tu
 obyčegně zblúdj. Pročež tehdaž neybezpečněgi a
 neymúdregi sobě počjnám, když nic bez rozvahy nečin-
 njm, a to což gest neylepsšjho, zwolugi. Poněwádž pak
 we swém súdu ze strany toho, coby sluffného, do-
 brého, užitečného, a prawého, aneb nesluffného, zlé-
 ho, škodliwého a neprawého bylo zmysliti se mohu,
 z té přjcinu potřebugi přečasto poučenj a rady rozu-
 mněgšjch a zkuffeněgšjch lidj.

Kdo wssecko gen po swé hlavě konati chce, toho
 nazjwámie swém yselným, twrdočelným, swé-
 hlawým. Me gé nechci býti tařowým: nebo to gest
 wěc ohawná a hrozný blud.

Mám tať i swědomj, a gsem sobě swědom swých
 činů a swých umyslů. Toto mé swědomj k dobrému
 mne nutká; a když ho poslechnu, nabýwám radosti a
 potěšenj, a tehdaž mám dobré a pokogně swě-
 domj, a ono gest pramen stálé radosti. Ono mne wy-
 střjhá před hřjchem, a pakli ho neposlechnu, tedy si
 působjm zlé a nepokogně swědomj, a totě gedna
 strassná pokuta za hřjch.

A tak člověk přewyssuge wssedy žiwé twory, na swětě; ale gest powinnen tyto swé přednosti i k dobrému swých blížnjch wynaložiti.

O spogenj dusse s tělem,

a o zdravj těla.

Učitel. Co si tak smutný Janjku?

Janj. Boli mne hlawa.

Učitel. Weni tedy divu že si smutný: nebo Edyž nasse tělo trpj, trpj i dusse. Ale netestuj, rozwesel se, tak i hlawy bolení se umenšj.

Jan. O Edybych mohel wesel býti.

Učitel. Nemysli mnoho na bolest, wezmi něco weselého před sebe, wěř mi, že, Edyž dusse nasse gest weselá, i tělo hned gest čerstwěgšj a zdravšj.

Jan. Musj se tedy ta nasse dusse s tělem našjm dobře znát?

Učitel. Jowšsem. Ona gest s tělem we wěmli tuhém spogenj.

Jan. Snadby dusse bez těla ani nemyslela?

Učitel. Tak gest Janjčku, bez očj nicby newiděla, bez okusu (šmaku) w ustech nicby nechutnala. Edyž pak tělo, aneb geho částky, geho smyslowé negsau zdráwi, tedy i dusse nemůž náležítě mysliti, rowně, gačo ty bez pera, černidla a papjru nemůžes psáti, aneb se zlým pěrřem, černidlem a na zlém papjru nemůžes dobře psáti.

Jan. A tak mi tedy mnoho na tom záleži, abych měl zdravé tělo a weselého ducha?

Učitel. Jowšsem, na tom neywjce člověku záleži. Nebo weselost ducha zdravj těla, a toto zase weselosti ducha napomáhá. Ale wššli, gač můžes weždy weselé mysliti býti?

† a tak dále. Edyž rassetj smysly promineu se Jan. smoj, a dusse nebude myslit' a nebude nic, obřad se u nic.

Jan. Já sem vždycky vesel a dobré myšli když sem povinnosti své náležitě vykonal.

Učitel. Dobře synu můj, to sobě na celý čas svého života zachovej, a uť se přitom na svém losu přestávati, buď přegný a lastavý, a budeš míti život přigenný a radosný.

Jan. To sobě zachovám. Ale když se nemoci vywarowati mohu a mám?

Učitel. Powjm na krátce: gez mírně a žaludka nepřeplnug, nepi, když si rozehřít, studené vody, hýbeg často svým tělem, a mnoho neseš: wyspi se, ale příliš dlúho nespáweg, hled, abys weždy w čerstwém a zdravém powětrj bydlel. Nebo we zkaženém powětrj člověk se i zadusiti a umřjti může, a tu se to spogenj těla s dušj roztrhug.

Jan. Neumruli gá od této bolesti hlavy?

Učit. Od hlavy bolenj hned člověk neumřá, mussš se ale chránit, abys hůře ne onemocněl.

Jan. Wčera pec byla velmi rozpálená, a gá se weždy při nj zehřjwal:

Učit. Sle! takš hlavy bolenj dostál, a k tomu snad i wj gedel, než třeba.

Jan. Zdaliž gen tehdaž onemocnjwáme, když mnoho gjme, a když při rozpálené peci se hřjwáme?

Učit. Milý synu, přjčiny nemoci gsau mnoho- násobné, takž i při neywětšj prozřetedlnosti nemoc nás napadnauti může, ku přjkladu: když nákažliwe nemoci panugi, mor, patéčně, osypky, sypance, čerwenka neb běhawka.

Jan. Ach kolik nemocj! mne gen gestře hlawa bolela.

Učit. Stasnýš, synku! mnoho na swětě nemocj gestř, ku přjkladu: zimnice každodennj, třetáčka, čtwertáčka, kassel aneb katar, suchotiny, zubir bolenj, hlavy bolenj, klánj, kolika, aneb we střewách náramně štjpanj, wodnotelka, lámánj, a tak dále.

Jan. J dosti, dosti už pane Učiteli! Na mau pravdu ge to s námi bjda, když sme tolik nemocem poddáni. Budu se gá chrániti, aby mne pozatjm ani gen hlawa nebolela.

Uč it. Wjšli gať se mohau sypanice wykořeniti?

Jan. To sem slyffel, že sstěpěnjm krawských sypanic. J mně gsau zasstěpeny.

R o z d i l l i d j.

Suzka. Marka! poď, poď, ale skoro: hle, hle, tam gať černý člowěk.

Marka. J! to ge kochňáč aneb komináč, co kochy wymetá: tam we své práci se on tať začernj.

Suzka. Domnjwala sem se, že se tať černý narodil. Toby bylo pěkné dítě! gá si takowau bábiķu (lútku) zprawjm, a twáť gj atramentem začernjm.

Marka. U či si už zapomněla, že nám náš pán Učitel i o černých lidech rozprávěl?

Suzka. Ach, prawda! to gsau Mauřenjnowé. Ti bydleji w Indii a w Mauřenjnské zemi. Ale wssať i o takowych prawil, co magj barwu, ktera nenj ani bjlá, ani čerwená, ani počerná, ale gaťo meděnná.

Marka. Tať ge: Tacj bydleji w Americe, gsau meděnno = čerwené barwy: ale wssať si na těch už zapomněla, co magj žlutobrunátnau a tlapkawau twáť.

Suzka. Tať, tať: ti w Azii tež bywagi. Ale těch welikých lidj gaťo nazjwáme tam w té Pa-go-nati-či gaťo?

Marka. W Patagonii, chceš řjci: Obrowé: a ti maličej gmenugj se Cwerglowé aneb Pjdimužjkwé, že gsau gaťoby gen na pď!

K a p i t o l a II.

Poučení o Slunci, Měsici, Zemi, Vodě, Powětrj, a úkazjch w něm

Tomáš. Slyšij, bratku Giřj! dostal sem list od nasseho spolu-učedlnjka, který před půl rokem do la-
tinské školy odšel. Z tebe pozdravuje. Uch, a co mi
wšsecko písse? co se on tam naučil?

Giřj. Ukáž, ať i já čítám.

Milý Přjtelj Tomáši!

Těžce sem se líčil od tebe a giných chlapců, s ni-
miž sme spolu rostli. Me nelitugi, že mne mogli milj ro-
dicové sem do školy dali. Tu se já coš hodného na-
učjm. A abych i tobě chuti dodal, hle, tuť vypisji, co
sme se wčera učili. Takto nám pať náš pán Učitel wy-
prawowal.

Slyšte, co neyprw na swětě spatrugete, to se poz-
nati naučte. Bez slunce nic byste newiděli: ono wás
i swět oswěcuje, ono i nás i celau zemi swým te-
plem zahřjwá, ono nassi zemi plodistwau činj. Bez
slunce bylaby nasse země smutná a hrozná temnice.
Zdá se wám to slunce býti malé: ale předce gest čter-
nácte stotisjckrát wětšj nežli tato země. A nad tjm se
nediwte; nebo od země gest ono dwadcet milionů mil
zdálj. Šle gestřeb, a ginj ptákové, když wysoko le-
těj, gať maličej se býti zdagi!

Slunce na nassi celé zemi w geden a týž čas nes-
může swjtiti: neb země gest okružlá. Me ona za čty-

ti a dwadcet hodin se gedenkrát obráci; odkud noc i den powstává. W tomto swém kaulenji ona gedenkráte přes roč i wškol slunce swau cestu wykonává, a působj tak garo, léto, geseň a zimu. Tyto roka proměny gsau pro nás welice dobročinné. Kdyby země bližšji slunce byla; ach cobychom my lidé i giné twory od geho pálcivosti trpěti museli! A kdyby gestě o několik tisic mijl od téhož slunce zdáleněšji byla, tedyby wšsečo zamrznauti muselo, a nicby se nespátrowalo na nj, gen věčný led. Múdrý Bůh tedy múdre gegj plac gj wyměriti ráčil. A protož není wšsudy gednať teplo. We kraginách půlnočnich, ku přjkladu, w Siberii, gest mnohem zimšji než u nás, a w Africe mnohem teplegi. A i toto Bůh múdre spůsobil. Giné twory a byliny we kragech teplých, a giné we kragech studených, giné opět we kragech, w nichž gest wolné powětrj, rostau.

Ten země krag, kde my ráno slunce neyprwě spatřugeme, gmenujeme Wýchod; kde se nám večer z očí tratj, Zapad; kde se nám o 12. hodině polednj ukazuge, Poledně; a co proti polednj na druhau stranu patřj, sluge Půlnočj. Ale wšsáť slunce wlastně ani newycházej, ani nezapadá.

Toto sobě zachowagice, sami si wyložjte, coby byl den, co noc, co roze dněnj a switánj neb úswit, a co sůmraček. Gle, tak nie pagednau a bez přjprawy nepowstává. Na raz z gasněho dne do tmawé noci newede nás Bůh; cožby pro nás bylo welmi obtěžné.

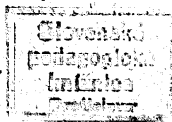
Alle guž sem ustal psáti. Na druhýkrát opět něco. Pozdraw mi Girjho. Učtež se pilně, abyste brzo za mnau priffli. Měg se dobře a věř, že sem gá ustawičně

Twůg

w M. B. dne 3. Unora

R. p. 1825.

upřjmný přjtel,
Jan Kwětoslaw w. r.



Milé děti! Pán Bůh temnotu noční osvěcuje měsícem a hvězdami.

Tyto hvězdy jsou dvogate. Gine jsou nepohytlivé hvězdy, své vlastní světlo mají; jiné pak jsou planety. t. g. blůdce hvězdy, které od slunce světlo mají. Svězd mají nesčíslné množství, kteréž i našim okem vidíme: ale tisícnásobně více bych spatřiti můžeme ozbrojeným okem, t. g. křozě hledidlo, (dalekohled, perspektiv). Z ve dne hvězdy viděti bys mohl, kdybys do hluboké studni, v níž voda vyschla, sestúpil, a nad sebe zhlíru hleděl.

Planety se před tím jen pět počítalo, totiž: Dobrá, Lada, Smrtonoš, Královoc a Gladolet, ale od několika roků ještě čtyry nové, a před tím neznámé zpytatele přírody našli, jež jsou: Nebesťan, Ceres, Pallas a Juno. Vlastně i naše země mezi planety přináležej. Nám neznámější jest měsíc, poněvadž on naší zemi jest nejbližší, ač na padesáte tisíc německých mil od ní vzdálený. On jest tovaryš naší země, a vykonává svůj běh vůkol ní za 27. dní. Světlo své má od slunce, a jest padesátkrát menší, než naše země, t. g. z jednoho okruhu zemského mohlo by se 50 takových kúl, jako měsíc jest, udělati.

Přicházejí měsíc ve svém běhu okolo země pravo mezi slunce a mezi zemi, tudy se stává za tmění slunce. Měsíc pak tudy se zatmívá, když se země mezi sluncem a mezi měsícem nachází, tak že pro stín země, sluneční světlo ku měsíci přigiti, a geg osvěcovati nemůže. Svězdy jsou naši starodávni předkové gistými gmény nazývali, a pod jedným gménem gich mnoho obsahovali. Když pěkná a gasná noc bude; zepetge se o tom svých rodičů, aneb giných zláště těch,

kte-

ěteřj na poli s dobytčím nocívají. Oni vám, když s nimi bdjeti budete, ukážau: co a kde gest Wůz na nebi, Kosa, Kuřátka, Dennice a tak dále.

* * *

Tato naše hospoda gmenuge se Země, a přiná-
leži mezi planěty. Nemá tedy vlastního světla, ale
od slunce ošvěcována bývá. Wětšj gegi částku za-
ugimaji mnohé a velké vody, gimž Móre říkáme:
ostatek nazjvá se sucho.

Na sůsse nagdes rowiny, wrššky, kopce, pa-
horěy, břjžky, velké wrchy, a vysoké hory,
hluboké doliny a propastě. W horách na powrchu
roste dřewo a tráwa: wnitř gakoby w břichu země
wšeliké kowy, zlato, stříbro, meš, železo, cín, olovo,
firka, a. t. d. Z wrchů pocházegj prameně wod a po-
toky malé i velké. Winice neypřjhodněgi na wrchoch
proti slunci obrácených, a tak w teplém krugi se ště-
pugj.

Nacházegj se i takowé wrchy, které se časem ků-
řegj, a z gisté djry ponekud i gasný plamen wyblku-
ge; za njmž mnoho popela i kamenj vyhazowáno bý-
wá. Takowé hory gmenugj Sopkami, ohňodáwy, aneb
obeň vyhazugjícími horámi. Ony gsau zemi to, co na-
šjim domům kochy nebo komjny. Kde takowý podzemnj o-
heň nemůže wyniknauti, tam se obyčegně ztrhává země-
třesenj. W některých horách nalezagj se velké a prostranné
gestyně, w nichž se zwjřata přidržegj. Něktěre z
nich gsau teplé, některé velmi studené tak, že wšsecko w nich
mrzne. Neywysšj chlumy neywysšjch hor gsau weždy
sněhem a ledem přikryté.

Celá země na pět velikých částek se dělj, totiž na
Europu, genž nynj gest neyslawněšj; na Azju,

w něj se Pán Kristus narodil, a kteráž od počátku světa známa byla, jako i dobrá částka Afriky s Egypem a Mauréjuskau zemí. Amerika gest weliká částka světa od gitého Kristofa Kolumba okolo roku 1492. vynalezená; z něj mnoho tabáku, kávy, kořenj a giných věcj, jako i množstwj zlata a stříbra do Evropy po moři dowáženo býwá. Pátá světa částka má gméno Polynézia, gakobys řekl: mnohoostrowj proto že z přenáramně mnoho ostrowů záleží. Gest pať ostrow Fragina w prostřed moře, ze wšech stran mořem ohrazená a wodau obestřená. Půl ostrow se gmenuge Fragina, která na gedné straně týka se sucha, z wětšj wšak částky obličená gest wodau.

* * *

Woda na mnoha místech ze země se prýstj: od tud powstáwaj studnice, gezero, bahna, trasowiska. Wodu tekúcau nazjwáme garčem, potúčem, potokem a řekau, genžto břehy obmezowány býwaj. Když woda ze břehů wystupuje, činj rozwodněnj a powodeň. Wšedky potoky a řeky do moře se wyléwaj. Mořská woda ge slaná a horká a nemůže se piti: ale právě proto moře i mnohem wětšj a težšj lodě nese, a mnohem wice tworů w něm žimo býti může, jako w potočných wodách. Pro swau slanost moře nesnadno zamrzne: to wšak, které od slunce přjliš zdáleno gest, wždy zamrznuté zůstáwá, a ledowým mořem sluge.

Woda w tuhé zimě měnj se na twerdé tělo, a to nazjwáme ledem: býž pať se welmi hřege, tedy potom w ře a wařj se: při wařenj pára gegj wycházej tať, že woda cele se tratiti zdá.

Na některých místech teplá woda se prýstj, což od-

tud pochází, že tu i tam podzemní oheň se nalazá. U
kde to místo má, tam teplotie bývají.

Powětří gest tenké, na strze světlé tělo, přes
které prohlédnauti můžeš. Jeho barwa z daleka gest ta
pekná b e l a s á (modrá) barwa, gížto n e b o w á bar
wa říkáme.

Bez powětří žádná zvířta žiwo býti nemůže, poně
wadžby bez něho nemělo dýchání. Bez powětří žádná
bylina nemůže rōsti. Proto se zem, do njež něco zasiti
máš, musí orati anebo kopati, aby gi, když se syp
kēgš stáwa, powětří přewáti mohlo. Bez powětří žád
ný zwuē, hēmot, šum, šust, huē, znění, neb hlas mož
ný není. Když některý zwuē a hlas na některau skálu, anebo
horu se udeři, a od té že skály nazpět odstrčen býwa, te
dy odtud powstáwa o h l a s aneb opētování prwnjho
hlasu, e c h o. Na některých místech, kde hlas na dvě,
tři, neb čtyry skály se rozráží, dwa, tři, i čtyrykrá
te se ohlasuje. Odtud se i půwod hřímání dá wyložiti.

Powětří w domích a gížbách zláště nježkých
dýcháním, parau a potem se zanečisťuje: musí tedy
wen wyhnáno, a čerstwé, otwřením obloka (okna) dnu
wpúštěno býti.

Gistý šwec gednúc w zimě w čas ráno k gisté
mu tkáčowi přišel, a u něho obloē otwřený nalezel.
I hned mu říkal. příteli! co pak to činíte? Kdo sly
chal w zimě obloē otwřený míti, a šwětu kúčiti?

T k a d l e c. Gá i w zimě každý den obloē, asi za
šest.

šest minut otevřený třímám (držím), aby powětrj nečistě wen, a čisté dnu přišlo.

S w e c. W létě gá celé dni obloky otevřené držím, ale w zimě ge rád zawjram. J kdožebý s kúřiwem wystacil?

T E a d l e c. Když se teplo z pece po gizbě rozešlo, tedy i gá okno zatvřené deržím. Prwě nežli se ale zakúřilo, málo zimy gest užitečné. Nebo na ten způsob gá wen wypúštím powětrj od nassého mokřeho plátna, od nassého wydýchání a páry zanečistěné, smradlawé a nezdrawé, a dostávám místo toho čerstwé a zdrawé do mé chyže, a tímto způsobem gá mé zdrawj zachowávám; ač mnozi ginj mogi spoluhistrowé téměř weždy churawěgi, poněwadž zanečistěné a nezdrawé powětrj do sebe dýchagi.

S w e c. Uynj se mně rozum otwírá! teš widím, proč gá téměř od 12. rokú wždycky w zimě na prsy a na hlavu trpím, a wšeliké neduhy dostávám. Na potom budu gá tať, gaťo wy, powětrj we swé gizbě čistiwati.

Když se powětrj hýbe, powstává odtud wjter, poněkud když fylně duge, i wichřice; která často gať na wodách, zláště na moři, tať i na susse, mnoho škody přinássi. Nebo wywráci z gruntu domy, eelé lesy lámé, a stromy z kořene trhá: na moři pať weliké lodě se lámaw a topěgi. Wjter wšak sám w sobě nám newyhnutliwě gest potřebný a užitečný. O tomto dwa sedláci, do gistého města pěšky gdúci, taťto wespoleť rozmlúwali.

J a n. Kdyby tento wjter gen počkal, pokudbychom na swé místo přišli; tať nás přidrži, že pospíšiti nemůžeme, a plno prachu do očí nám hází.

M a r-

Martin. Súsede! ty se domníwaš, že sám na swětě žigeš!

Jan. Gaž že se twá řeč sem sřikuge? ga se domníwám a říkám, že mi tento wjter nepřjegemný a sřodný gest.

Martin. Nepřjegemný? To dopustjm. Me řdyž on mnoho tisícům lidj, řdyž on wšem zwěrům a zrostlinám užitečný gest, nemůžeš ty na maličko tu nepřjehodnost poterpěti, že ti prach w oči házj? Milý Braču! toby tolik bylo, gačo řdybys ty ku Tise neb ku Dunagi přišel, a winssowalbyš po suse na druhau stranu přegiti. Tuby Bůh tobě chaternému člověku k wůli musel zázrať učiniti řeku wysuffiti, a tisícásobné nepřjegemnosti a ublženj giným lidem působiti. Me to Pán Bůh gistě neučinj.

Jan. To dopustjm; ale řjkaš, že wjter rostlinám osožj. Gačo?

Martin. Tak, že wjter slunečnj horčo od zrostlin zahánj, aby od něho spáleny nebyly. A řdyby sme my dnes wětřjčka neměli, i wěruby sme se gestě gináč potili. Řdyž řádný wětřjř newěge; o gačé ge w poli zparno a horčo!

Jan. Předce ge to dobře rozumem mysliti. To ge prawda, co mluwjš. I ga sem to wěděl, ale sem naň nemyslel, a nynj mi do paměti přicházj. Sje tam w předměstj, kam gdeme, wjter žene mlyn.

Martin. Přideg bračku! Wjter žene Iodě na welikých řekách, a zláště na moři. Plawectwj bez wětra nemůže býti. A o gačbychom mnohých wěcj neměli, řdyby nám ge byli po moři nepřjinešli, ku pr. zemčata, které sme z Ameriky dostali.

Jan. Tak ge! ale wěru i mnoho sřody nadělá ten wjter. Wlonj nám obilj wymlátil, že sme téměř sami neměli co mlátiti, neb tlačiti. Před třema roky celý les zlámal, a tedy i w nassj dědině kolik domů zpod-
wra-

wrácel! a z wěže dach (střechu) kam zanesel? I toté bylo divné, když naše wěže na winicích našich sedla!

Martin. Nu ale to nebyl obyčejný wjter; to byla wichřice. Widjš, wšak to nebývá wždy. Ale i tam má Bůh své přičiny a moudré cje. Usnadby lidé byli zbugněli, gestliby gestté wice obilé byli wlonj měli. Nebo ač ho i wjter wybil, předce ho dosti zůsta-
lo, buď Bohu chwála! Nu ale o wětrě gestté gedno cos mi na pamět přišlo.

Jan. I čo? rád uslyšim. Od tebe se může člo-
wěk poučiti. Tys darmo na školstých stolicích neseda-
wal.

Martin. Powěz mi, co se stáwá s wodau, když stogj a se nehýbe?

Jan. Ona se zesmradi.

Martin. A kdyby se powětrj nehýbalo, čiby se i ono nezesmradilo?

Jan. I wšak powětrj nenj woda?

Martin. Woda nenj, ale wodě podobné, podob-
né řekám. Neslyšellis, co nám onehdy, při swadbě
mé dcery, náš Pán Sarár rozprávěl, že se lidé i
w powětrj plawěgi. Takowý šif gmenugi němci
Luftballon; my geg můžeme gmenowati wětro-
wým Korábem, powětroněm.

Jan. Nu wěru předce powětrj musí býti cosi te-
kutého.

Martin. Tak gest: a když neteče t. g. když se
nehýbe, když nemáme žádného wětrjčka, o gač nám
gest těžké powětrj! o gač ge člowěku mdlo a těžko na
pršich, sotwá že zdýmá. A kdyby to dlúho trwalo,
zesmradiloby se powětrj. Ale hle, wjter tomu překá-
žj: on njm hýbe, on nezdravé částky přeč wleče, a
rozháňj.

Jan. Sle, hle, giž sme při bráně. Gač nám čas
přesseš. Děkuji tobě za twé poučenj.

Powětříj na naší zemi nikdy není dokonale čisté. Gsau s ním smíšané wšelaké částky, skrze páru vycházející a whůru stupující z vody, ze zeme, z bylin, a ze živočichů. Tyto páry w powětříj gsau z částky mokré, z částky ohniwé, které se lehce zapalují; nebo gsau olegowé, sítkowaté, sanitrowé, smolowé. Z mokřých pochází rosa, ma hla (m hla), oblačky, déšť. Poněkud se děší prássi, když tak drobný gest, jako prach. Děší obyčejný aneb gest kraginský, když nebe, pokudkoli ho widíš, deštowými oblaky gest zatáhnuto, a tudý říkáme w obecné řeči že se rozdaždilo; aneb gen m jstěčný, když gen z gednoho oblaku krupěge padají. Příwalgé prudký nedlího trwagický děší, gehož kwapky a krupěge gsau weliké; a když se razem wylegi, jako by sudem limal, tedy říkáme, že se oblaek protřel. Krawový děší, genž se poněkud widá, není krawový. Wjter někdy ze zeme čerwený prach zhytá, aneb i čerwené čerwíčky a zwiřátka. Toto wšeko, když ho mnoho gest, a když s deštěm padá, děší na čerweno barwj.

Děší wůbec zemi plodistwau činj, a bez deště ani chleba, ani wjna, ani ničeho bychom neměli.

Rosa w noci padající byliny občerstwuge, které sluneční horko přes den zmařilo.

Páry mokré w powětříj mrznúce, dávají sněh, padlý mráz a hůřku neb kamenec, což i ledowicau gmenugeme.

Sněh přikrývá zemi a chrání gegj rostliny před welmi tuhau zimau. Mráz gestí zmrznutá rosa, která na zemi padá. Kamenec, ledowica neb hůřka ze zmrznutých w oblace wodných krupěgi powstáwá.

Oblaky magj rozdílné barwy. Ráno před wýchodem

dem, a večer po západě slunce gačo zapálené vyhlj-
dagj. To se gmenuge guternj a večernj žáré.

Když gá mezi dešťowým oblačem a mezi swjtj-
cým sluncem stogjm, tedy spatřugi důhu na nebi
roztomilých barew. Takowau důhu mohu iwe swětni-
ci widěti, gestliže pohár wodau naplněny proti slun-
ci anebo w noci proti swjci postavim, tedy se mi na
stole ukáže důha.

* * *
Z ohnivých pár w powětrj powstáwa žáré půl-
nočnj a blyšťánj. Žáré půlnočnj kragum půl-
nočnjm misťo swětla býwá; gináč ale nic newyzname-
náwá, a z toho úkazu na nic zlého zawjzrati nespustj.
Ona se nywice w zimě ukazuge a zdá se toliko zapále-
ná w powětrj pára býti.

Při hřímawici býwá blyšťánj, hrom a
hřímánj. Onyno páry olegowé, sirkowé, elektri-
cké a. t. d. wětrm spolu stisťnuté gsauce, gedna o
druhau se trau, a tať se zapalugi, a tedy se bly-
šťá. Ten oheň a ta pálciwost působj weliký hěmot, genž
se gmenuge hromem.

Tento hrom tedy nenj gistý čtyruhlastý kámen,
aneb, gačo říkame, střela; ale ge moc té wypustě-
né a zapálené, tekúce, hromowé (elektrické) materie,
(hromowiny).

Žřímánj gestit gen ozjwánj se zwuku hromu
w powětrj, kroz geho mocněgšji pohybowánj způsob-
ného. Odkud mezi horami i silněgi hrmj i dlůžegi, než
na rowinách.

Při každém téměř blesťnutj hrmj: ale čím pozdě-
gi a méně hrmj, tím zdáleněgšji ge hřímawice. Žří-
mánj gen asi na tři míle slyšfeti můženie. Když se bly-
šťá

řká bez oblaků a bez hřmánj, tudy řkame w nassj reci, že se na sucho blýská, aneb že se oblaky čistja.

Dwu wandrowných towaryšů pod holým nebem zařihla hřmawice. Tu geden z nich Strachoš řká ku swému kamarátowi Smělošowi: hle, tam ne daleko strom weliký a hustý, běžme k němu, a budme pod ním, pokud hřmawice přegde. Ach, gať se ga bogim hřmawice, blýskánj a hromu. J teraz mi srdce stýřká.

Směloš: Ga raděgi tu státi budu, a raděgi až do nitky zmořnu, nežlibych běžel. Kdo běžj, ten powěťřj rozřázi, a za ním zůstawa gaťoby prázná cesta: do té prázně cesty se walj powěťřj, a za ním hřmawice. A takby sme ři během hřmawici gen bliže k sobě přitáhli. Wřať wř, že i zwoněnj proti hřmawici z této přěčiny ge zakázáno.

Strachoš. Běžme gen, hned ge tu, gag! gag!

Směloš: Ano, w běhu se dobře potit, a hrom na sebe táhnauť? Proto hrom i mezi statek, mezi owce ku pr. rád pere, že mnoho pár z nich wycházi; a tyto se spogugi s těmi parami, které hřmawici působěgi.

Strachoš: Běžme, giž mořnu!

Směloš: Kdy zmořnu i usřnu; Pod strom ne pügdu. Strom mnoho tisíc končitych (špicowatých) liřtů má, každý z nich hrom přitahuge. Či wř, ty hromowody (odwoditele hromu) co sme tam při řkladě puřněhu prachu (prachowně) widěli, ti gřau končité a widěllis ten rozpáraný ořchový strom w dědině, kterau sme přěřli? Strom rád do stromu udřá.

Strachoš: Ach, předcebych se ga byl raděgi do toho stromu řchwal, asnad práwě geřt prázný. Me řám nepoběžjm, nebo se bogim. Pügdu gen poma

lu s tebau. Auweh! ach, pro Boha, ach, gag, ach!
Když Strachos takto zkríkel, zkríknul strachem, neb u-
derilo. A když oči své otevřel, viděl, an se z toho
stromu kúřj, pod nimž on utočistě své hledati chtěl.

Směloš. Widjš, Bračku! cobys sobě byl wybě-
hal.

Strachos. Děkuji ti, towaryssi můj, žeš
mne od toho zdržel: neb nynj si mi život zachował. Ach,
dobře že sem tě poslechel.

Směloš. Ale zlošbázliwost. Bázliwost weždy ne-
bezpečenswj mnozi a bázliwý člověk dwognásobně tr-
pj. Nebo když přichází nestrěstj, pro strach newj sobě
spomoci, kdyby gináce i mohel. Ale hleď, hleď, tuš
sme dohonili dvě děwečky: připogmež se k nim.

* * *

Wandrownj. Dobrý den djwěnce! Kam půg-
dete, a co ste tať rozhorlené.

Wědna děwečka. Bůh degž i wám! gdeme do
města. A oť se hadáme, necht' wám teš moga towa-
rysska řjka: Neb ona wěťj zmoťy.

Strachos. Pán Bůh s námi! (žehná se).

Směloš. Au, wyprawůgže o tom zmoťu: abych
se zasmál.

Druhá děwečka. Dobře se smáti, komu zmoť
penje wláčj.

Směloš. Mně gich wěru newláčj.

Děwečka. Uni mně: ale nassému súsedowi.

Směloš. Gaťo?

Děw. J gaťo? Kochem.

Směloš. Kdo widěl, že penje nesel?

Děw. Gá sem penje newiděla, ale sem widěla
zmoťa do geho kochu letěti. A to celý swět řjka a wě-
ťj, že zmoť penje nosj kochem do domu.

Směloš. To celý swět wěřj; Gá newěřjm, a předce k tomuto swětu přináležjm. Chceteli mne pozlyssjeti, gá wám celého toho zmořa wypsji, a coby byl, před oči předeštru.

Wssični. Uno hceme.

Strachoš. Ach, ale nenjli to sám — (Pán Bůh s námi) Šábel satanaš?

Směloš. J kdoby tař blážniwé smýšlel, towarysji! Z moř nic giného nenj, než páry olegowé, mašné, širkowaté a sanitrowé w powěřj zapálené: ktere gsauce gedníc zapálené, pomalu se rozpúšštęgi a k zemi se chylegi: Weyradęgi pař přirozeně tam na zem padagj, kam ge wjter žene, a kam se wjter táhne. Kochem ždyčky wjter dnu duge, za nimž cesta gařoby prázná zúššawá. Tauž cestau táže zapálená hmota se žene, a tuť w kochu se tratj. Tot' gest celý zmoř. Cože ten přinese?

* * *

Mluwjwagi lidé, že některé lidi i coři wodj, a řdyž člowěk za nim gde, tedy ho přiwede do bahna a do blata. Na před gde coř gař s lampášsem (pachodnj) a hned pomalu gde, hned pospsjji. Gdesli za nim wolno, i ono sobě wolka: pospsjššli, i ono utjřká. Cožeby to mohlo býti, zeptal se Giřj swého učitele. U učitel gemu následugjcau zpráwu dal. Při stogjčých wodách a bahnách mnohé širkowaté, olegowé a mašné částky, řroze slunečnj pálciwosti wytařowane, do hůru wstupuji. U poněwadž gsau těžke, wysořo se wynáššeti nemohau, ale málo nad plochau (wrchkem) země, bljzo bahna a močárů se blyšštęgi, a gař ge wjter žene, tař hned pozdęgi, hned rychlegi se pohybugj. Kdo za řjm swětlem gde; přirozeně, že do bahna nebo mláky přigiti

mušj. Nebo to světlo za wodau a wlkostj se táhne, tať že i ten, kdo za njm gde, tam ho žene, kdyť tať gať strachem podgat gfa, anebo pospicha, anebo pozdě kraděj.

Wozatagi (woznjci formani) neylépe si pomáhagi, tať kowé světla widauce, kdyť swými bičmi pleškagi, a powětrj njmi rozrážegjce, to světlo rozhánegj: Gmenuge se pať ono od Slowákú S w ě t l o n o s.

A kdyť toto učitel Gírjmu wečer pozdě wyswětlowal, tedy coť bjlého padalo z nebe a blyšťělo se, tať gaťoby byla hwězda padla. Znamenal to i učitel i Gírj, a dobře sobě to mjesto zamerkowal. Wčas ráno wstanauce, a na to gisté mjesto gdauce, nalezli coť, gaťo kúseť huspeniny (stúdena) aneb gaťo něgaťého roztek-
lého čerwa, gaťausi materiu galertowau. Tut' učitel ře-
knul: widjś, tato materia (hmota) w powětrj se byla za-
pálila, a kdyť wyhořela, tedy gessťe tlicá padla na
zem. To mu pať nassj starj řjkawali: že se h w ě z d a
o č i s t i l a.

K a p i t o l a III.

Historia Přírody.

Wšěcka těla země nassj na troge se dělĵ. Odtud trogáťá těl w přirozenĵ řjssě, řjssě totiž žiwočičů, kteřjž i we wodě i w zemi i na zemi žigj: potom řjssě rostlin, a řjssě kowů.

1. O Živočíchách.

Živočichové jsou živé tvory. Magj úd y nimiž sami od sebe hýbagj : magj smysly, ale gich tať swobodně užjwati nemohau gaťo člověk, a krom toho ani rozumau dušsi nemagj. Wšickni mjwagj mladé : ale weliké a zlášťtē pa žrawé (drawé) z wěři mjwagj gich mnohem méně, gaťo malj a krotcj, aněb ne z giných zwěrů se žiwjci žiwočichové.

A toto Pán Bůh můdře našjditi račil. Weliká zwjřata potřebugi mnohem wjce pokrmu, nežli malá. Kdyby se tedy welicj žiwočichové welmi rozmnožili, malýmby na žiwosti chybowati muselo. A kdyby se pažrawé žwěři, t. g. takowé, kterěž giné zwěry žerau, přiliš rozmnožili, tedyby ostatnj zwjřata wykazili. Xyby a chrobáci se neywjc množegj, poně wadž tito mnohým giným zwěrům za pokrmi slůžegj.

Nalezagj se welmi welicj žiwočichové, gaťo ku přjkladu, welryba, slon, welblůd, a. t. d. alealezagj se i welmi malj, a tať drobnj, že gich přirozeným okem nelze spatřiti. A takowá zwjřatka zpytatele přjrody gen kroze slo, (drobnohled) kterěž každati wěc wětšj ukazuge, zmerkowali. Můžete to wšak i w sami holým okem k. p. w octě widěti, když ho do čistěho poháře nalegete a proti slunci trjmate, gať nesčjselné množstwj takowych maličičkých žiwočichů se w něm hýbá. Taťto maličká zwjřatka (liháťka, nálitky infusoria) magj hlawu, prse, střewa a giné údy, které na welikých znamenáme. O Bože ! gať si ty i w malých wěcech weliký ! Můc twá i při těch neychaterněgšjch zwjřátkách zgewuge se.

Sau pať wšickni žiwočichové welmi mezi sebau rozdjlnj, dle rozdjlu gegich formy, postawy, sil, hnutj, způsobu se žiwenj, trwáčnostj a. t. d. oni lidem z wětšj částky jsou užitečnj. A proto ani gich

ne-

netrap, ani nepleň. Mnohé gsau pro nás přihodné
 k gezdění, k nosení a tahání těžkých břemen, ku pr. ko-
 ně, mezkové, osli, welblůdi, woli, dromedáři a t.
 d. Mnohé potřebujeme ku své bezpečnosti, gačo psů.
 Welmi mnohé slaužegi nám swým masem k požitku,
 gačo howězi dobytek, ryby, račy, ptactwo. Z mléko
 mnohých čtvernohých zwjřat ku pokrmu potřebujeme,
 gačo owec, koz, kraw, bywolů a t. d. Z něho děláme
 másto, sýr a brynzu. Z chování dobytka mnoho
 lidu se žiwj. Na zwěřjch wšedčo dá se k užitku obrá-
 titi, kůže a srst k oděwu a ku zhrjwání těla, aneb
 k wyrábění (wydělání) wšelikého řemene se potřebuge.
 Gač mnozi řemeselnjci s tjm práci magj! Masnost, log,
 wegca, wlasy neb srst, wlna, perj, roby, kopyta,
 zuby, košti, střewa, ano i legna zwjřat ke hnogenj ze-
 mě, wšedčo má swůg užitek. Nalezagj se sice i škod-
 nj živočichowé, kterež ale předce w gistém ohledu lidem
 osožni gsau. Ku příkladu, wrabce zobau obilj, čeressně,
 wissně a t. d. ale pléněgj i škodné chrobáky a žjzaly, před
 nimiž bychom se nemohli obrániti, kdyby wrabců neby-
 lo. Oni nás od mnoha milionů hůsenic oswobozugj,
 oni nás sprošttugj zčáštjky i kobytek a t. d. A k tomu
 i sauti za pokrmy nám slaužegi. A co se blech, wšj, a
 giných hmryžů týče, tedy tito člowěka magj cwičiti,
 před leniwostj hágiti, k čistotnosti i k štetření
 sebe sameho přidržeti. A když my i každého živočicha
 užitek newjme; tedy odtud gen to nasleduge, že se wlast-
 nostmi gednoho každého tworů gessně známj negsme.
 Pán Bůh nic na darmo nestwořil, ač se i něco lidem
 ku škodě býti zdá.

Živočichowé gsau šesterj.

1. Čtvernozj, na čtyrech křáčekgj nohách; ma-
 gj obrosławu kůži, w pyskách zuby, žiwé mladá ploděgj
 a ge swým mlékem chowagj.

2. Ptáci, o dwáuch nohách: magj twerdý pyš, dwě křidla, a gsau obrostlj. pešjm.

3. Zeměplazowé, i na zemi i wa wodě žigj.

4. Ryby, obywatelé wod, w nichž pláwagi swými křidly (pleytwami), na wětšim díle šupinami zaopatřené.

5. Chrobáci wšelicj a žížaly ozbrogené žihadly; šesti neb wíce nohami, cjtěcými rozky, a z částky i křidly ozdobené.

6. Čerwjkové, genž se po zemi plazegj a lezau.

Čtwer nohých zwjřat weliká rozdišnost, a při nich i diwná Božj múdrost se spatřuge. Hospodář potřěbuge koně. Girj s Macjkem se segda, widěli koně a začali se rozmławati:

Girj: Gá rád widjm koně.

Macjk. Známli co ě dobrému koni se wyhledáwá?

G. Uby byl weliký, aneb dobře zrostlý, aby měl prsy široké, hlavu pěkně nosil, hřiwu gako lew, nohy pewné, kopyta mocné.

M. O, kolik to rátaš! Gá ti nakladu otázky: uwidjm, gako mi na ně zitra odpowjš. Co má hospodář zachowati, aby se dochowal konj wysoké postawy?

Gaš má zacházeti se žrebci?

Kdy ge čas odsaditi žřibě od matere?

Kdy se může žrebec přáhati, neb pod sedlo dáti.

Co žřibencům neywjce škodj?

G. Co gá sám na to odpowědėti nebudu wědėti, o tom nás poučj náš učitel. Me hled, hled tam malý kůň gako šediwý anebo plesniwý. Ušnad ge wěru cweršlowý kůň.

M. Nu třesils! wšak ge to osel: mělš gen na geho dluhé uši patřiti: tyto ho neylepe od koně dělegj.

G. Máš prawdu, nedobře sem pozřel, hnilé zwjře, newtipné: proto šjkawagj: asinus ad lyram o tazkowém, genž ě učeni schopnosti nemá: zwjře u lidj po-

tupené, ale w hornatých místech užitečné: po takém už-
kém chodníku bezpečně kráčí, kde gen pěšič člověk sot-
vá giti může. Mléko osličí proti suchotinám co neylep-
šič lékařstwj se schwaluge.

M. Slychal sem, že tam za Tureckau zemj w Ara-
bii, i w židovské a Sirské kraině, i králowé se rádi
nosili na oslech.

G. Vdtud si wylož i to, že Krystus P. na oslici
gezdil do Geruzaléma.

M. Tak ge: ale mi přichází na pamět, že tam w
gedné písni zpjwame: Gačo kůň a mezeč bugnj
neby wegte. Cože ge to ten mezeč?

G. Zdá se mi, že i Absolon na mezeču seděl, Edyž
w běhu na něm na geden strom za wlasy se zawěsil.
Mezeč, gač sem slyšel, pochází z koně a z oslice, aneb
z osla a z kobyly; ale on ani ku plození není způsobný.

M. Ale nač gsau nám oslowé?

G. K nosení wšelikých věcj. A málostrowné gest
to zvíře! ono zežere třebas co. Sláma, ba i bodláky
býwagi geho lahůdky.

M. Dal sem ti otázky: a gessťe dám!

Co ge pášikowatý osel?

Které koně gsau neyokrúhlegšič?

Kterj gsau neylegšič běhaunowé, a tač kterj pod
husáři neyzpůsobněgšič?

Odkud berau pod železných gezdiců (ragtarů) koně?

Gač se neylepě každému koni podkowa přibjg?

Odkud se stáwagi koně soplawé?

Nalezagili se i konšiči Doktorowé?

Kde se oni swému umění učegj?

* * *

Koně kopyto celé magj: giné čtvernohé zvířič
magj ge rozštipené na dvě, tři, čtyry y pět částek.

K těm,

K těm, genž kopyto ná dwoge rozstipené magj, přináležejí nám potřebné, krawy, býky, woly: genž gsau wyřezané býky: bywoły a bywołyce. Příštěg k nim i owce a berany. Beran wyřezaný sluge sšop. Gsau owce i rohaté bez rohů, gačo i krawy bez rohů w některých kraginách se nalezajj. Wlna owčj sšpanyelská w přednj třídě (klasse) stogj: za nj gde angličká. W Uhřech, sšpanyelskými berany usylugi se mnozi swé owce a gegich wlnu k lepšj dokonalosti přiwěsti.

Kozy, zahrady a mladých hájků, gačo i wšech sštěpků uhlawnj nepřátelé, dáwagi mnoho mléka: z kůže gegich dobrý kordowan, ze sšsti wšseliký cayk se připravuge. Z angorických koz máme kamelhár a kame-lot. Diwé kozy můžesli spatřiti; nasněges se na gegich stokách.

Gelen a srna w tmawých horách a nedaleko poztoků rádi se zdržugi. Gelen swé rohy tratj w měsšci Březnu: a srnowi pod zimu rohy spadugi.

* * *

Na dvě rozstipeným paprčkem, ale bez rohů gest swině a kan: Diwé swinské maso lépe mnohým sšmakuge, než domácí wytučené. Slanina a sadlo gsau dvě w hospodářstwj potřebné masti. Wytučš swini gečmeněm, kukuricau, žaludem, bukwau. n.

Slonů my w našem kragi nemáme, ale slonowých kostj dosti kupugeme. Slon ge velmi schopné hodo, schopněšš než kůň a pes. Wážj na 50. a unese 40. centů.

Tawa (aneb Welblůd) gest zvíře s dlůhým hrdlem, malau hlavau, koncítým pyskem, dwa má hrby, náčervené barwy, s pěti žaludky. W pátem gen wodu na cestu nosš. Na mléko ge bohatá, žige z

bodláků. Znamenati můžeme gessťe domácíu myš, swj-
žnau wewěřicu, bázliwého zagjca, tmu milugj-
cau a dobrau zem rygicau krticu, půl ptáka a půl my-
ši w noci létagjceho netopyra, pichlawého geža,
smradlawého, a slépkám i hůsencům. a kačkám ne-
práťelstěho tchora a pažrawého wlká. Kuna, so-
ból, gazwec, rovně sem přináležegj. Klo-
bučnjě miluge zágečj kožku. Blandě (kussnjě) kuno-
wau, sobolowau a tchorowau i wlčj, z njež wlčury
dělá. Z hercoťowé kožky ná geho rukodjlnu (děladlo)
přináležegj. Lew a tygrjs gen w Africe se plodj. Ny
ge zřjďka žiwé wjdati můžeme. Lew kralem ostatnjch
zwěří sluge.

Ule znáte psů, a koliknásobnj oni gsau?

Znáte mačku neb kočku i lištku, kteráž při husjch
ráda býwá?

Pět prestů má mumlawý mēd wēd, genž se nerád
učj tancowati, a nerád opicu nosj. Býwássi při ho-
rách a mássi wčely, chraň si ge před medwědmi. Z ně-
ho slaby k gedenj gsau delikátne, a nedwěděnce dá-
wagi z kůže wyborný prám.

Kastor, neb wodnj máček (bobr) a wydra,
rowně dáwagi prám. Moršť tēle sotwa kromě mo-
ře spatřjś. Gest ono ryba se psj hlawau. Opice,
zlášťe mezi nimi slúhoruť, neywjce člowěku se
podobj.

*

*

*

Ptáci gsau z částky domácí, z částky lesnj. Les-
nj slawjky, čížjky, drozdy, sowy, kaně, soťoly, šat-
le, papušíky, kukučky, hawrany, straťy, wrany,
duďky, i s maličičkým kraljěm a kolibrjym, i s peli-
ťány na swých mjstech zanechagjce, raděgi sobě zach-
wá-

wáme ptáky nám bliřři a potřebněřři: hus s ěunárem, domácí i divau, rovně řářicu s řářezem, morřku s morářkem, řepicu s řobůřtem, páwicu a páwa s plodnými holubami. U polnj ptáci krom řřiwáňřu, wrabčů, i řřiwětivé wlařřowice a bělořřitky, aspoň tyto tobě milj budau: Čětrow, bařant, řoroptwa, garabice, řřepelice, w dolnjch řřagjch čáp (bočan) tůřpoř.

* * *

Obřřiwelnjci, aneb U m ři b i a řečřým gménem, se wolagj řřiwocichowé, řteřj we dwau řřiwlech, totiž i we wodě i na řřuře řřigj, gařo řřau řor y t n a č ř y, w řřelike řřa b y, rozličné řře řřt ě ř ř y, rozličnj řřa d o w é.

řřad řřopáč, řřwým řřopáňřim a řřuřřtem řřwau řřiwřtomnořřt z řřewuře, a řřažděho, aby se w y řřt ů p i l, u p o m i n á.

Obrowý řřad taře řřwau welikostj zdaleka se zrazuře. Tito w Africe a w Azii na řřuřřtěch magj bydlo.

Řřy b y gen we wodě řřigj-i rařy. Mořřřky rař ge welmi weliký, ale ne welmi řřutnj. Rařj oči řřau známe, a to řřau řřitě řřaměňřky we hlavě rařa, řřemu ne-moc, nám z řřrawj.

W e l r y b z moře niřřdy newyřřázi; mořřřé řřa p r y, řřednorozře, pořřky, a mořřřé řřw i n ě nic do n á s: t ř e ř y, (řřtokřřiře) řřer y n ě y, řřř r u b y, řřř t u ř y, p l ř e, obyčěgné pořřky, řřa p r y, řřau nám známe a milé ryby. U řřdoře řřrobáňřu, řře-meplazi ů a řřřřal plémě w y p o č i t á? Mezi nimi i řřance i řřance se nalezagj. Uřř gař i zde do b r o t a a m ů d r o ř ř B o ř j w t ě t o rozličnořři se řřw j! Č ř ů ř ř r o h a t ý a řřř z o w ý, Č ř ů ř ř l e g n o w ý, (řřowniwal) řřařřnj,

zelený, nebožec, wodnj blecha, boží krawičky, S. Janské swjtice muššky, ucholaci, cwerčkové, kobylky, plosstice a stěnice, letačky a motýlowé rozličnj, hadj hlavy, sršně, osy, a sladké wčeličky, mrawenců mnohá pokolenj, much familie bez počtu, s komármí, wšši tišsnásobné, a mezi nimi ta, kteráž we dřewě klope, gačo hodiny, a lidem půwěřiwým smrt znamená, řečená umrlěj hodinky; powětrj neylépe předoznamugjci pawúci, stonohy, wšsecko wolá, že Bůh gest dobrý, múdry, wšsemohúcy.

* * *

Polipowé, neb bylinožiwočichowé (byložilci,) gsau diw we přírodě. Oni Rissi bylin s Rissi žiwočichů spogugi, tač gačo koraly gsau coši prostřednjho mezi kamenjm a bylinámi. Musle a mošstj slimáci, gsau welmi rozdjlnj, rovně gačo i zemšstj slimáci mnohonásobnj. Mezi čerwy stupně se nalezaji. Neysprostněgšj zdá se ani těla tuhého nemjti, ale gest gačo sopol. Ginj gsau obdlůznj, mezi nimiž w těle lidškém neynebezpečněgšj, hlisty, z částky prstenkowaté z částky stusškowaté. Desštowý čerw a pigawice gsau neyznámeššj: méně známý gest čerwjé blázniwý anebo běsný, který w kalužech do kůže i člověka i howada rád se wryge, rázu černau aneb modrý fleč, a bolest až do zbláznění působj. Na takowau ránu sladký sýr s prospěchem se příkládá.

* * *

Zwjřata domácí gsau rozličné barwy, polnj weždy gen gednau zadržugi. U otud člověk swé zwjřat=

řátka od cizých dobře rozeznává. Každý živočich své-
ho domácího nepřítele má, neb geden z druhého žije.
U předce, gich z každé třídy dostatek gestí. Múdry
Bůh, múdre wsecko dělj.

Zwjřátka tam své mladé hladau, kde wsecko pro
ně hotové se nalezá. Mladé hned wědj kde swúg po-
řm magj. Boží dobrota!

Zwjře o své mladé až potud se stará, pokud ono
samo žiwnosti sobě wyhledati nemůže. Lidé! hle, pro
wás lekcia!

* * *

Potřebných a užitečných zwjřat wíce se množj, než
méně potřebných aneb škodných. Dobrý gest Bůh!

Které zvířeti, snadno údy utracugj, snadno gich i
dostawagj.

Zwjřata lepšj gsau kalendár, než tlačený. Susy,
řačky, řrawy, zelené žabky, pawúci gsau proroci
o powětřj.

Zwjřata některá přes zimu spagj (spj), aby sobě
získala řrmi, a nemusela zhynauti.

Některá odbjrugi se od nás, a wědj kde hospo-
du hledati.

Člowěk gest pánem zwjřat. V člowěče, buď i pás
nem nad sebau samým!

* * *

M ů g m i l ý P ě j t e l i !

Nemohu se zdržeti abych ti něco nepsal, co nám
dnes náš učitel o mrawenci a wčelíce wyprawowal.
Mrawenci gsau, řekl on, velmi pilná zwjřátka.
Kde sobě hnizdo udělati chtěgj, neyprwě zem wyrýpas

gj,

gi, vyrýpanau odstraňugi, a potom do hnízda kúsky trávičky, slamy, dřeva, a jiné, co uněsti mohou spolu noseji. Pod takowau hromadau ostrýchagi swau spížirnu a swé wagečka. Když se nestěstj něgakého bo-
gá, swé wegca neb mladé velmi spěšně přeč odprátu-
wagi, aneb gestli nebezpečenstwo nenj velké, proti ne-
příteli zmuzile se bráněgi. Na zimu pilně sobě swé spi-
žirny naplňugi. Gegich wagečka slawjškum gsau wděčný
pokrm. Když tuhá zima gest, zkrepeněgi a spagi.

Wčelička přípravuge med a wost: oboje wy-
tahuge z kwjtků. Z wostu stawěgi swé komůrky, a
každá z nich gest sstuhlatá. Do těchto komůrek wna-
ssegj med, a když ge zaplňugi, tedy dvěře wostem
zaprawugi, aby med newytekel. Z sstáry we swém kldá-
tě, dbolcy, úli, neb kossi, tak gistým wostem zapra-
witi wědj, aby ani zima přes ně, ani žádné nepřatel-
ské zwjře neprosslo. W každém kossi gest gen gedna
matka, kteráž se i králownu gimenuge. Tato wsecky
wčely řjdi, a ge swau přítomnostj k pilnosti a k pořá-
dku přidržj. Kde matky nenj, tam gsau wčely na nic,
a dagj si wsecken med druhým wčelám wykradnauti.
Takowý kós musj do cela wyhynauti. Nalezáli se wje
matek; gednu sobě za králownu zwolugj, ostatnj o ži-
wot přípravngj; ale o zwolenau králownu pilně se sta-
ragj, abi gi na ničem nescházelo. Když se w gednom
kossi mnoho mladých naplodilo; pausstěgi wčely rog,
který když se osadj, opět pilně začjnj pracowati. U
budmež i my co pilné wčeličky, a zbiremež sobě na
budaucnost med radosti a rozkoffe. Učitel náš čmil
nás pozorných na powěděnj Pisma S. w Přjst. 30,
25. a Syr. 11, 5.

* * *

M a r k a. Lénko! twúg oděw sstij gakoby z ljsstj suchého zetkany aneb zessity byl.

L é n k a. Sstij, že ge z mocné hedbawné mate-
rie.

M a r k a. Z čeho to dělaji?

L é n k a. Au, z hedbáwu!

M a r k a. U hedbáw?

L é n k a. Ten půwodně pochází z hedbawných čer-
wů aneb húsenic. Ach to ge moga milá zábawka, gak
náhle se garo dobře otewře, že hedbawné čerwy krmjm.

M a r k a. Čjm?

L é n k a. Gahodowým (morussowým) ljsstjm.

M a r k a. Kde se ti hedbawnj čerwjkové berau?

L é n k a. Wylézaji z wageček, a gsau neyprwě
gen maličičej čerwjkové. Potom když odrostau, za-
wjragi se do swých wlastnjch hedbawných nitj, které
gsau neywjč pawučinám podobné. Tento hedbáw po-
tom se zwjgi. Mnoha s njm gest práce, ale weselá a
přigemná. Moge sstati gsau z hedbáwu, který sem gá
sama wydělala.

M a r k a. Ach! to ge krásně. Ach, kdyby se gá
tomu naučila.

L é n k a. Chcessli, to můžes!

* * *

II. O b y l i n á ch.

K Rjssi bylin přináležejí Erowiny, sstromy,
zeliny, huby, mochy a pleseň. K swému
zrůstu potřebuji wodu, powětří, swětlo a teplo. Žád-
ný frag.nenj bez bylin, ale w gednom se wsecky ne-
na-

nalezají. Lidé z nich pokrmy a nápoje, oděvy, dým a teplost, vosselivé nádoby, lékařství a rozkoše mají. Šádna bylina není bez užitku: i gedowaté mají svůj užitek. Byliny nečisté páry do sebe z powětrí wtahují, a tak je přečišťují.

S t r o m.

P a w e l. O gať pěkná je tato gablon! Gať pěkný gegi kwět! Kdyby každý na ni zůstal: mnohoby sme toho roku gablek měli.

O t e c. Měly potom i gablka tak welká nenarostla, gať gináče bývají.

P a w. A proč?

O t e c. Tato gablon nebylaby w stawu pro takowé množství gablek dostatečné živnosti ze země táhnauti.

P a w. A cože tedy osoží tolik kwětu na ni, když tolik z něho padne.

O t e c. Či tě teď coši mrzelo, když si na ten strom popatřil.

P a w. Ach, ne, ale sem se mu radoval.

O t e c. Choďte pod ten strom a poslúchej.

P a w. Ach, gať hučegj wčely: ony bez pochyby z něho svůj pokrmy berau.

O t e c. Tak gest: a nosegj med do svých dbolů (ulů). Nu, či giž widíš, že i ten kwět je osožný, který dolu padá.

P a w. Ach, wěru osožný!

O t e c. Ale když na zem padá, domnjáwšli se, že i na ni daremně padá.

P a w. Bez pochyby, zemi slúží k občerstwění, a gi gesté lépe napravuje, než padúce listj.

O t e c. Tak, hle, Bůh wšse múdeře řídí, a wšsecko k dobrému lidj vede! A kdybychom i o mnohých věcech newěděli, gať člověku aneb světu osožegj, tedy

ony

ony předce swüg užitek magj. A i to zkusjme, když dále we známotech pokročjme.

P a w. A nač má gabloň, a každý strom tolik kořenů, wšakby mu geden dosti byl, aby stál w zemi, gačo socha při studni.

O t e c. Socha nic nenese: strom pač často weliké břjmě. Socha ge úzká, strom široký: do něho mnoho wětrů se zastawiti může. Potřebuge tedy wjce kořenů, aby pewně stál, a wětrům odolal. K tomu i swau žiwnost strom kroze tyto kořeny ze země přigjma.

P a w é l. J kůra na stromě nebude gistě daremná.

O t e c. To si pomysliti můžeš. Ona ge oděw a ochrana stromů proti zimě. Bez kůry strom ani rosti ani žiti nebude. Swleč strom kterýkoli z kůry: tjm si mu wšecken žiwot odgal. A cože gestě na tomto a ostatnjch stromech widjš?

P a w. Pěkné, zelené, směgjcé se množstwo listj, hýbagjcé se tichaučko, a wětrjčkem pomalu sstjpcé.

O t e c. Tito gsau stromů ozdoba, a gim i gináce slůžj: neb strom i kroze listj swau žiwnost z powětrj béře.

P a w. A haluzy i haluzky? (ratolesti a větwe)?

O t e c. Nu widjš, z njch wyrostá listj, kwět; ony ponešau owoce! Když častěgi Božj skutky powažowati budeš; tedy weždy lépe a lépe Božj múdrost a dobrotu poznáš.

P a w. Mámeli mnoho takowýchto stromů?

O t e c. Wšsem: Giné gsau polnj, giné lesnj, giné zahradnj.

P a w. Zahradnj wjm gmenowati: Gabloň, Sruška, čerešně, Wišně, Sliwa, Mandlo-wý strom, Moruškowý (Baraška), Uprjkoznowý, Břešlyně, Mukyně, Srušná Gabloň, aneb Kutně (gdúle), Gahoda, (Morusse), Wřech, Wstorusse. Wz

Otec. Dobře: a gessťe gich w panstých zahrádách i wjce se nachází. Uch, a gakowá rozdílnořt mezi gabloněmi, mezi hrusťkami, slivami, čereřněmi, wiřněmi. a. t. d.

Mezi Gabloněmi gsau neyzlášťněgřři M i j s t á n s k á, b o s m a n s k á, k r á l o w s k á. U citronowý i pomarančowý strom, o toť gsau zlářťnj! Ale tito u nás negsau domáčj. Wlařť gegich gest. krag teplegřři, Wlařť a Španyelřťá země. Mezi hrusťkami newjm hutněgřři než gsau cisařťké, a pargamutky.

Paw. Ale geli wřřečo zahradj stromowj, hned od swěho prwnjho zniķu takowé, gakowé ge zde widjm.

Otec. Poď sem: tuto dole na tomto mladém stroměķu widjřři tuto hrěķu? Tato hrěķa ti ukazuje, že ge toto řřtipeķ aneb řřtěpený stroměķ. Štěpj se paķ do pláňky, a tyto wyrostagi i ze semene i z kořene.

Paw. Pláňky tedy nerostau w zahrádách?

Otec. Gen, řdyž řdo gádra našege, nebo w zahradách býwagi řřkoly na stroměķy: wlařťně gen w lesřřch, a w poli rostau samy od sebe. Odtud znáš polnj gablěka, polnj hrusťy, gimž řřķáwáme, pláňné hrusťy. Znáš i polnj čereřně, řteré menřři býwagi než zahradj, a neywjce gsau černé, chuti něco přiřhorķé.

Paw. Z řtěchto se tedy do zahrady miřř přesađiti?

Otec. Ano, řdyž gessťe mladé gsau. Ale neřchášřli ge taķ, zřřřřanau pláňky.

Paw. Au, giř wjm, musjm ge zassťěpiti. Ale newjm gaķ se to řkoná. Wy to mne, prošřjm, Otče! naučťe!

Otec. Naučřjmě, synķu! Ale gestřř wjce zpřřsobilř z planych stromř dobre učiniti. Geden se wolá řřtěpenj, a ten gest neyobyčegněgřřj; druhý se gmenuge řřpogenj, aneb od latinskěho řřlowjķka copulo, řřopolowanj, zlářťě na zpřřsobilř řřaločayowř řřy;

stý; třetí gest očekování, a čtvrtý, zlástie při čerešněch a barasťách neb morulkách c j w č e n j.

P a w. U mezi lesnj stromy které počítame?

O t e c. Wšecky, které w horách a lesjch rostau.

P a w. Kde se wzaly hory?

O t e c. Bůh ge od počátku stwořil. Wdud mezi vrchami gsau i hory. Na rowinách málo lesů wjdati.

P a w. Ale mohau i na rowinách růsti stromy?

O t e c. Mohau, když ge nasegj.

P a w. U tak i lesy segj?

O t e c. Tak gest, segj smě dřjwj, ku př. žalud, bukwu.

P a w. Ale mysljm že lesnj dřewo není samé duhowé?

O t e c. J ne. We chladněgšjch krajch roste dřjwj, kteréž má listj, co gehly. ku př. gedle, smrek, borowičkowy strom. Na dolnj strany hodj se A k á c i a. Cele lesy mohliby se z akacie nasaditi. J topol na rowinách roste.

P a w. Slychal sem, že dub za sto roků roste.

O t e c. Tak gest, a gest dřewo mocné i do wody státi síce. Takové gest i gekffe. Ter ge gačo dub, ale drobněgšj listjm. Bůk se dobře a pěkně stjpa. L i p a gest utěšený a Slowanům milý strom: G a w o r pěkně do očí padá. G e s e n stolárům, tak gačo i prwnj dwa, gest milý. T o p o l e, o s y č i n a, b r e z i n a, to tobě také gest známé: ale gmenug mi, wissli, některé stromy, které čerwené owoce nesau, snad si nezapomněl.

P a w. S l o h má hložky, hlohyně, dřj n má dřjnky, šj p má šjpký: to wše můžeme užjwati, ale třesnj pěkných, belladonna řečených, budu se warowati. K n ě ž ů w M ů d, oči obwefeluge, ale zlástnj užj teč geho, gačo i s w j d y, neznám.

Otec. Dobře, synku! To se naučís. Které ale kroviny na živý plot gsau neysúčegšj?

Paw. To nám náš učitel onehdy rozprávěl. Ně které snad sem si zachoval. Wrba na před, a to i djwčenská: snad i rakyta, neb tak lehce roste jako wrba: potom trn i hložj i šjip: wšsecko neu-
mjm gmenowati, ale wjm, že na živý plot se hodj, cožoli nžko roste.

* * *

Matka. Co se do zahrad sjwá?

Dcera. Salátové, mrkewné, petržlenové se-
meno, maš, někdy i málo kukurice a zemských gableš, cibulkové sjmě, semeno z kapusty, z něhož roste přj-
sada, a ta přesazená, dáwá kapusné hlavy: do kon-
piska konopné semeno.

Matka. Dost, a na twoge kwjtky si zapomněla!

Dcera. Ule, co otec do pole sege, proč my to do zahrady nesegeme.

Matka. Že na to wětšj kusy země třeba, než nasse zahrada gestit: gen si mysljž, on sege pšeni-
cu, rež, gečmen, owes, tenkel, kukuricu,
i lednjš pro koně, a na hodném kuse i děte-
linu.

* * *

Milé djetky! Stromečky z cuzých kragin, z nichž
my ovoce požjwáme, o nichž ste se mne zeptáwaly,
gsau známegšj následugjce: Thé, káwowý, klin-
čekowý (hřebjčekowý), muššatowý, cime-
towý (ššorícowý), bobkowý, citronowý,
pomarančowý, i gáfrowý ššrom.

Ze zelj a bylin zahradnjch potřebujeme z někte-
rých sice hlavy, gačo z kapusty, z kelu, ze šalátu; z
giných gen byl (wlátno) gačo z konopj, lenu, prhlawy;
z giných gen listj, gačo ze špinátu, z tarhanu, ze
šťawy, ze šalwie, z magoránu, z dohánu, z roz-
marjnu; a z giných gen kwět, gačo ze šafranu. O-
woce zahradnj, gedno roste nad zemj, gačo u horky,
dýně, těkvice, druhé pod zemj, gačo mrkev,
cibule, česnek, petržlen, paštrnáč, krum-
ple a t. d. Ale wy toto wšedko wjte, načbyšste se
tjm we škole zabávaly. Gá wám dnes gisté byliny
uказowati budu, kteréž se naučte poznati, gsau pač to
byliny, w nichžto smrt pro wás sedj, gestlibyšste ge-
pogedli. U giž nynj uhodnete, že? gsau byliny ge-
dowaté. W hleďtež se gich střjci, a i giných před ni-
mi wystřjhati, abyšste se nestřestj wywarowali, a i
giných před nimi obránili. Pozorugtež tedy! Mezi
gedowaté byliny příslúchá.

1) Gesenka gináč naháček i šrota.
Buďby š z kwětu gedel, buď z kořene gegjho, genž gest
gač cibule, škodj (*colchicum autumnale*).

2) Swětlo-brunátný, a brunátno-
čerwený gačo i žlutý náprstnjč (*digitalis
purpurea, lutea*).

3) Barwjneč, (*Clematis flammula*).

4) Wšiwawá bylina, wšiwec, mi-
ššj pepřjč (*pedicularis palustris*).

5) Prýštyrnjč (*ranunculus sceleratus,
tsomorika, wíze mérgy*).

6) Konjčlec (*Anemone pulsatilla*), černý
končlec (*anemone pratensis pulsatilla nigricans*).

7) Wlčj mléko, okrúhly kolowra-
tec, chwočka, (*euphorbia peplus*) gest pač
gich wjce, kteréž se ale lehko poznati dagj, gač ná-
hle se gedna z nich zná.

8) Uronowa brada (arum maculatum, borjů labfů).

9) Potočnj peper (polygonum hydropiper, persicaria officinalis).

10) Škočec wětšj, konstá purgacia (ricinus communis, cataputia maior officinalis).

11) Wlčj lýko wětšj (daphne mezereum) a wlčj peper menšj (daphne laureola).

12) Oměg (aconitum.)

12) Salamúněk (aconitum napellus).

14) Wlčj oměg (aconitum lycoctorum).

Geden z učedlnjšků. W šdybychom my tyto zlé zeliny gen mohli i dobře rozoznati. Ale bez pochyby, pane učiteli! budete nám ge i blíž wypisowati a ukazowati.

Učitel. To ge tač: čečegte gen, wšfečy wám ge co neyrozumělegi wypissi, a ukazowati budu. Ale negmenowal sem geště wšfečy. Nasledugjcé čłowěka oblažnugi.

15) Wspa lý lilek (physalis somnifera).

16) Wodná kalinka (solanum dulcamara).

17) Pšj hrozno (solanum nigrum).

18) Bodlawé gablko, pšj wjno, bugačky, mašák, (datura stramonium, solanum foeditum).

19) Bljn, blen, puštáste zelj, (hyoscianus niger), i černý i bjlý. Žuby bolawé nad nimi pariti gešt wěc nebezpečná.

20) Myšj kůkol aneb opilec. To roste w obyčj (lolium temulentum).

21) Blázniwá čerešně, wlčj čerešně, blázniwý lilek, lilek wětšj (atropa belladonna).

22) Pošed, zemská tětvice (bryonia alba).

23) Bolehlaw (cicuta minor, petroselinum similis).

24) Druhý bolehlaw, řečený Potočník, (sium latifolium).

25) Psj petržlen (conium maculatum, cicuta major, der rothgefleckte Schierling).

26) Smradlawý Elebor, Kýchawka, (hel-leborus foetidus).

27) Bílá čemerica (veratrum album, nadragulya) má bělawozelené listy, a černá Kýchawka (veratrum nigrum).

Gedná z Učedlniček. Ach kolik nepřátelů má zdravj a život lidí. Já sem též viděla, gať moga sestra zle byla, když pochabé (bláznivé) huby pagedla. O, gať se gich budu warowati.

Učitel. To dobře učiníš. A nyní dáwáš mi příležitost, abych některé gedowaté huby gmenowal, a wás před nimi wystřihal.

28) M u c h o t r á w ě k a (agaricus muscarius).

29) Zelená smradlawá huba.

30) P e p r o w á h u b a, hnogowá huba, a t. d.

31) W s s e c k y d j r ě a s t ě h u b y g s a u p o d e z ř e l é, a.

32) W s s e c k y p r á s s n é h u b y.

Gestě i následující byliny, ať pozdě otrawuj.

33) C i z e r n a (lathirus cicera).

34) E l e b o r b í l ý, aneb čemerica bílá, E l e b o r č e r n ý aneb swatého Ducha k o ř e n j, černá Kýchawka.

35) K ů ž ě w a t ý m a ě, r o h a t ý m a ě: ale ne čerwený mať.

36) L e s n j L o c y ě k a (lactuca virosa).

Z mezi obiljm gedowaté zrostliny se nacházegj. Krom hore gmenowaného opilca, sem přináležj.

37) S n ě t, r y z a u (rezem) gaťoby spálené žito.

38) *J w é r s s j é r w a w n j é* (chélidonium majus) ge podežtelá bylina.

* Gména latinská gsau gen pro učitelů sem položena, aby sobě wypsánj těchto bylin w ginych knihách lehkéji hledali. Předewššim pak se jim poručí:

Kolbany, ungarische Giftpflanzen.

39) Pára a smrad ze zamočených konopi má co si gedowateho. Ryby blizo takowých konopi se združicé zemjeagi, giné pak zůstawagi gako bys jim žebyle dal, a můžeš ge rukama chytati, ale mnoho takowých ryb gisti neradjm.

Alchymie (romi*) * * *

III. O K o w j í ch.

Kowý rostau krome spogowánj se s částkami sobě podobnými, prostředkem wody a poměťej, ale se sami od sebe nehybaji, a tak žádného žiwota nemaji. K nim přináležejí rozličné způsobý země, rozličné kame-
ne, soli rozdílné způsobý, dále kowý vlastně tečené, dokonalé i nedokonalé, a potom smolowá tělá, která oheň trowj.

Z e m.

Zem giná ge p j s e č n á, giná h l i n a č k a. Gedna s druhau má napravowána býti: tak se stává zemj zahradnj. Ale neywyborněgšj á úrodu neywjic napomáhajcý ge gistá masná zem, která se nazývá m a r g a, m e r g e l, aneb dobře slowenšky slj n.

Kdo gi nalezel w poli, teni nepotřebuge hnoge giného na hnogenj. Naleznauti se lehce může, gen třeba kopatj. Neylepe gi pozná, kdo gi guž gedmíc widěl. Má pak ona mnohé způsobý a neyuhljá gedna-

ko. Slináčka ge dobrá ku stavenj, a k dělánj wffelických nádob, hrců, mis, raynic, kachel, fagek, cibek; habánských dachů (střech) a t. d. Mezi zlášťnj země počitugj i zem porcellánowau, z nžto se porcellánové pěkné nádoby dělajj. Z hlinky, které dáwajj barwy čerwené, zelené, žluté, gsau pozornosti hodné, spolu s tau hlinkau, z nž hrcější wnter hrnce barwjuwajj, aneb gjm politwu (glázur) dáwajj, tak že woda ge neprobige.

K a m e n e.

Kamene gsau gedni obecné, druhé pak dráhé: obecné, měkší a twrdší. Ku prwnjm počteg pja sečný, gafo mlynský kámen (žernow), brusy, ospy; wápenistý, středlicowý, kterýž se na tably lúpa, i asbestowý, ze samých nitj záležejcý, a ohni se protiwjcy kámen. Ku twrdším, krom welických skal, a hor ze samých skal záležejcých přináležj: kámen křemenowý, a wsecky zabice, mramory, žula (Granit), wula (Gneuß), žiwée (Feldspath), opuka (Schiefer), čedič (Basalt).

Dráhé kamene gsau: Diamant, rubjn, zafjr, smaragd, hyacynth, beryl, topaz, granat.

Těchto welicj páni potřebujj ku své ozdobe, zlášťě do prstenu.

K o w y.

m i l ý B r a t ě!

Prosil si mne abych ti něco z banšských měst psal. Ach, gať mnohobych tobě psáti měl o banjch. Meby mi celé knihy sotwá postacili, edybych wse wy-psati měl. Báne gsau zlášťě: na zlato, na stříbro, na železo a na měď. U nás na olowo, a na

živé stříbro (trut) se nenalezají. Z baní se hotové kovy nekopají, ale jen ruda, v níž se částky kovů nalezají. Tak se nalezá ruda zlatá, stříberná, měděná, železná. Kúseček takové rudy, v níž se něco víc nalezá takových kovových částek, gmenugj hawjři sst u ssa u.

Tyto kovy vůbec dělegj se na dokonalé, a nedokonalé, aneb celé a polowičaté. Celé kovy gsau zlato, stříbro, měď, železo s kamenem magnetovým, cín, olovo.

Zlato ryzé gest táhawy a těžký kov, neywětšji cenu magicy, a z baní poněkud gako drobustký písek we sstufách se dostává samoroští. Dukáty z něho gsau milé. Bjlé zlato v Americe v gistem potoku Pinto se nalezá, a sluge Platina. V gistých řekách zlatý písek se zbírá. Z w Slawnické a w Křemnické wodě se hledá a zbírá zlato, které woda ze stupňů a slamowen přeč běře. Z w Marussi na takový způsob mnoho zlata se zbírá. Proč ne w Keressi?

Stříbro ge dwakrát od zlata lehčegšji. Nalezá se w baních i samoroští, hned gako wlasý, hned gako tenučké plíšky. Když se z něho peníze kugj, neb cokoli giného, muss se s ním smisseti měď, a dle toho se průby stříbra dělegj. Kde ge patnácte částek stříbra, a sstěnáctá mědi, to ge stříbro průby patnácté a. t. d.

O Platině nyní nic neřeknu, přidám jen to, že tyto kovy se nazjwagj wzácnegšji. Za nimi potom stogj měď, která se i z baní kopá, i také w gisté wodě, genž cementowau sluge, we Spaněg dolině a we Smolnjka ze železa se připravuge.

Z mědi a Galmagu býwá mosaz; z medi a z cínku, tompach; z mědi, z cínku a něco stříbra spjže zwonářská aneb z w o n o w i n a. Železo, lidem neypotřebněgšji kov, u nás neywjce w Gemerské Stolicy se kopá, a ruda se do hámru sstuge, w nichž ohněm spustěna, a potom kladiwem do kusů zbita býwá.

Ze železa se dělá ocel, když se ono rozpálené do studené vody často zamáčí. Stryská (Stagerská) se za neylepší drží: ale dobrý kovářský mistr i hroneckau sstryšské podobnau učiniti může, gať to w Štawnici věregně proukážáno gest. Plech gest, gen na tenko rozkované, železo: Drot gsau železné niti. Cjnu w Uhřích nemáme. Známý gest nám Maķenwaldský, a od tohoto wzácněgšj a nģl i cky.

Olowo na kulky a broky, i na zapráwání šla do obloķů (oken) a giné nescišelné potreby se užívá. Nachází se w baňích se stříbrem w olowených žilách i samorošlé. Gedu má mnoho w sobě.

Kovy polowičaté nedají se kowati a táhati. Gsaut' pať oni: Cinť, šelenec (Antimonium), žiwě stříbro, Galmag, Wismut, a Kobolt.

Měgž na tento čas dosti, a pamatug na mně, co na

Tvého

Psal sem w B. Štawnici

důvěrného přítele
Blahoslawa.

Kapitola IV.

**O Žiwnosti, O děwě,
Domjch, a wěcech k njm přísluchajj-
cých, gaťo i o lékařšwj.**

milý příteli!

Tys mně psal o kowjch. J gá tobě psáti budu, co se učjm. Každý den gá to do spisů uwodjm, a učitel
ge

ge přehlídá a napravuje. Teď máš, co sem sobě tohoto týdne zachoval, a na papír položil.

Pokud na zemi žigeme, wšselikých věcí potřebujeme, gichž Bůh i w hōgnosti stwořiti ráčil. Neypotřebnějši gšau: powětrí, woda, žiwnost, oděw, obydlí; a co k nim přináleží, teplost a lékařstwj.

Klasse žiwnost žáleží w gedení a w pití. Cłowěš mnoho pokrmi, rozličné chuti mti může, gačo chléb, maso z rozdljnych zvířat, mléko, sýr, kassí, múčné pokrmy, wšseliké owoce, zeliny, wšseliké kořene, zemské gablka, bob, šošowici, brach, cicer, a t. d. wonné kořeni přirozenau chut pokrmi měnj. K němu počíteg, krom pepru, žázworu, safranu, šošice, klinčeků, muškátu, isul, i cuker, ionáys (anyz).

Obyčegný lidj nápoğ gest: woda, piwo, wjno, pdlené, šiwowice a t. d.

Mnozi se s tím obrati musęgi, abyhom my i pokrmy i nápoğe měli, ku pr. sedlák, mlynář, pekář, neb pekářka, masár, piwowarčj, debnár, zahradnjci a zahradnjčky, rybár, solnjš, kuchárka, drotdr, a t. d. Ach, o by, se tolik lidj pdleným a wjnem nekazilo!

*

*

Oděw se nám dělá z lenowých, konopných, wlněných, bawlněných, šrstěných; pro bohatššich paš i z hedz bawných materij rozličného způsobu a gměna k. p. z plátna rozličné tenkosti a tkánj, ze sukna, z caykú, z atlasu, kartúnu, batistu, patelátu, perkálu, kazimjru, zlatohlawu cwilichu, barchanu, gačo též i z kožj rozličným způsobem ku potřebám připrawěných.

K oděvu přislýchá: Klobúk, čapka, šatka na hrdlo, kofeje, dolomán, mentýk, kaput, laublík, nohavice, sukně, čizmy, štyble, škorňe, střevíce, papuce, pantofle, opánky, (kratice) bačkory, kypce, habanice, šifrice, bunda a t. d. Mnozí se tím zapoděwagi, aby sme my oděw mji mohli, gafo: Tkáč, sukenník, owčák, kregčij, čizmár, šwec, koželuh, kordowáník, farbík, (barwík) gchlár, gombár (pasič), kuffnjč (blanáč), lobučnjč, a t. d.

Gá bydlim w domě. W městech gsau welké domy na dvě, tři, i čtyry kontignacie (ponebj, pátro). Ke stawenji domu, potřebugi se kamene, tehly, surowé i pálené, dřiwj, šindle, slama, třestina, wápnj, hlina, železo, olowo, šlo, a t. d. Při stawenji domu pracugi: Kamenolomci, tehláři, kamenáři, wápenjci, muráři (zednjci) tesáři, pozkrywači, kowáči, zámečnjci, stoláři, hručijči, a t. d.

Ze mnohých domů záleží dědina (wes, wesnice) městčko, i město. Města na pospol gsau zedmi ohrazená, poněkud i pewnými. Domowné wěci we světnicích, w kuchyněch, na dworjch a w komorách, gsau rozličné. Giné nagdes u sedláka, giné u kemeselnjka. Stolce, stoly, lawice, posteje, fufečky, škrjné, trubly, hrnce, misy, rendljký, tanjře, lyžice, wářečky, wálek, kotljk, trychtáček (ljwek) mazač, třelce (rybayzen), panwice, wúz, pluh, kós, motyka, sešera, nože, widly, widličky a t. d.

Abý dům w zimě teplý byl, potřebj dřewa, kátiwa, slamy k zakárenj. Na dolnj zemi se welmi málo dřewem kúřj, ale legny se slamau připrawenyými, bodlákem, slamau.

* * *

Často člověk i do nemoci upadá, a potřebuje lékařství, která se na větším díle ze zelin připravují. Léky, často nepřijemné smakují: ale když nám je rozumný lékař předpíše a radí, musíme je brát, a přitom také všech jídel, nakolik možné, tak zláště mastných a tvrdých se zdržovati. Tak, skůr ozdravíme. Kde se nalezá rozumný lékař a dobře spořádaná Upratka (lékowna), tam se lidé za šťastných počtati mohou. Jen třebaš od takých dryáčníků nešťastně brát léky, ani každou starou babu netřeba držeti za lékaře. Nu, měž se již dobře, bratře můj, a piš mi pilně také se máš. Že já vynasnažovati se budu, abych ve psání tvým služníkem nezůstal. Nyní pak zůstávám

Tvým

w Cahodníku dne 1. Kwětna.

K. p. 1825.

Důvěrným Přjetelem
Vondřej Slawomil,

* * *

Súsed Pomyšl nawštjwil gedníc súseďa Dobrotku, a nalezel geg, an nemocen byl. Že toho začali se takto rozmlúwati. Pomyšl. Gať se mate súseďe? nedobře vyhljdate!

Dobrotka. Od několika dnů tiská mně w žaludku, mám hlavy bolenj, wšecken gsem gaťo zbitý, a sotwá údy hýbu: ale wšak, kdy zlé pomine, bude i dobře.

Pos.

P o m y s l . Či ste se neporadili s lékařem?

D o b r o t ě a . Tak mluvíwagj lidé, že lékaři wědj lidi nemocné činiti, ale ne uzdrawiti. Gestli do zjtra lépe nebude; posslu pro ěmotru Anču. Ta wj lépe spo- máhati, gačo sto lékařů.

P o m y s l . Čibý ste wy tomu mohli ublížiti, ěte- rý wám nikdy neusskodil, aneb čibyste ho chtěli cho- rým učiniti, anebo práwě i zabiti?

D o b r o t ě a . Pán Bůh chraň!

P o m y s l . Nu, gačože můžete wěřiti, žeby léka- ři a rozumnj hogiči tač bez swědomj byli, a lidi chorými činili, aneb škodlivými léky zabijeli?

D o b r o t ě a . J nu, wssať oni to samochtjic neči- nj, ale se gim z newědomosti přihozuge, že hádagj ne- moc, aneb ědy gi i uhodnau, tedy na prawý lék ne- trefugj.

P o m y s l . Nu, a či wasse ěmotra Anča wěždy na nemoc a na lék potrefj.

D o b r o t ě a . J wěru ne wždyčy!

P o m y s l . Nemámli tedy wěřiti, že rozumný lé- kár stár na nemoc i prostředek proti nj potrefj, gačo tačá ěmotra, aneb ěterýkoli dryačnjš?

D o b r o t ě a . Wěru, snad máte prawdu! nebo wssať oni lidské tělo lépe znáti musěj: oni ho často i řezau a rozpytwugj.

P o m y s l . Když potřebujete čizmy, ěu tomu gde- te?

D o b r o t ě a . K čizmárowi.

P o m y s l . A proč ne k sedláčowi?

D o b r o t ě a . Čizmár čizmy sřige; sedlák se tomu neučil.

P o m y s l . A ědyž nohawice potřebujete?

D o b r a t ě a . Gdu ěu ěregčjmu: ten se s tjm o- bjrd.

P o m y s l . Nu, ěu komuže tedy máte giti, ědyž ste chorý?

Dobrotka. Giž ste mne chytili: prawda že ani k čizmarowi, ani k pekářowi, ani ku čmotře Anči, ale k tomu, kdo se na učenj učil, k doktorowi a k lékařowi.

Pomyšl. Tu, pročže tedy giž čmotru Anču nedáte zavolati?
Dobrotka. Ona se tomu neučila.

Pomyšl. Ale pročže předce naši lidé w chorobě wjce za starými babami a dryačnický běhagi, než aby k pořádnému lékařu se utjkali?

Dobrotka. To gá newjmí.

Pomyšl. Gá wám to powjmí. Taci pšocháři (fuffeři práci) a staré babičky, užiwagi newwje newinné prostředky, které ani nic nenapravěgi, ani nezahuběgi. Wšak gest se čeho obáwati, že mnohokráte škodiwagi. Natura při člověku začíná si sama pomáhati, a člověk ozdrawj. Tu giž se wytrubuge, gákový div tento neb onen, tato neb onano při chorém wykonala. Ale kde bez prospěchu fuffowali, aneb kde právě škodná lékařstwj dawati, do tam se to wšse mlčí. Chorý mlčí, aby se mu ginj newysmjwali. K tomu taký dryačnick méně plátu bere, gako pořádný doktor.

Dobrotka. Tedy lépe gest pořádnému doktorowi se šwěřiti.

Pomyšl. Když ho mji můžes: kdy pak ne, často lépe gest na samé přirozenj se spolehnauti, gako dryačnickum aneb nesmyslným ženám do rukau padnauti, gen necht při tom člověk waruge se twrděho gjdla, a ač hogně wody pige. Ale wy ste mi řekli hned z počátku: kdy žlé pomine, bude dobře. Wšak to samo w sobě nenj zle řečeno. Ale hledme na pramen, odkud se to domněnj prýští, že se nemoc sama od sebe oddáti. To se mi tak zdá, gako kdybych gá hladnul a smadnul, a řeklych: nebudu gá ani gisti ani piti, wšak hlad a smad sám od sebe přegde.

Dobrotka. T tobys wěru zle si poradil. Pán Bůh stwořil pokrm a nápoj, aby člověk nim hlad a žízeň zabnal.

Pomyšl. Nu, i lékařstwj Bůh stwořil, abychom nim nasse klesajicé zdrawj zdržowali, aneb utracené na zpět dosáhli. Když chorý tak ge užívá, gať potřebj, dá Bůh k němu swůg prospěch.

Dobrotka. Ale předce mnozi i při lékařjch zemjrají.

Pomyšl. T to ge tak. Nebo ani lékař není wsemdobaucý. Kde nemoc ge smrtedlná, tam ani lékowna žádného léku nemá; ale kdože chorému powj, že geho nemoc ge smrtedlná? Káčim gen tolik konati, kolik můžeme; ostatnj Bohu zanechati.

Dobrotka. Děkuji wám! Seg Janko! gdi mi hned pro lékaře.

Kapitola V.

Mrawnj Naučenj.

1) W podobenstwjch a Rozprávěch

z obecného žiwota.

1) Statečný a pilný žák.

Když rodičowé Janka do školy wyslali, tu i tam ho napomjnali, aby we škole pozorným byl. Gednuč on na to napoměnutj takto odpowěděl. Milj rodičowé! wšak ge to pro mne dobře, když pozorowati budu,

du, a nepozornosti usškodilbych sobě, mým pať kama-
rátům a učiteli mému činilbych mrzutost, a onby mne
sobě do osšklosti wzal. Gá tedy budu dobře na wsse-
čko pozorowati. Gať mile tedy Janko ráno wstal;
umyl se, očesal se, pomodlil se, pěkně se od rodičů
odebral, do šškoly ššel ticho, pořádně beze šskoťu, bez
běhu, beze zhonu, a každeho, koho posškřetnul, přiwěti-
wě pozdrawil. We šškole, když se čítalo, weždy geho
oči byly w knize, a když učitel co mluwil, neb wy-
kládal, geho oči i usši na učitele byly obráceny. Ne-
rozumělli co, zeptal se pěkně. We šškole druhým dě-
tům, nikdy na překážce nebyl, ani nikdy žádný na ně-
ho nežalował. Po šškole opět ticho, bez geťu, a cwalu
domů ššel, ačkoli mnohých widěl, že na ulici ššan-
towali, gedni na druhé křičeli, bořili se (zápasyli) a
t. d. Doma na to myslil, co se dobrého we šškole nau-
čil, a w tom se i cwičil. Cwičil se i w čítánj, a když
se zmýlil, ponaprawil to otec neb matka. Čjm staršši
Janke býwal, čjm se stával rozumněgššim a lepššim,
a každy, kdo ho znal, geg chwálil a milował. Často on
sobě sám to opětował; co se Janke nenaučj: to
se Janowi tvrdo bude učiti. A protož když
ze šškoly wystal, ke wšsemu byl dobře připrawený, co
geho buďaucý staw wyhledáwal.

2) Dítě čistotné.

Giřj wždycky čistotné ššaty měl, ale Macjě weždy
gaťo něgaký popelwálek zapýškaný a zamazaný cho-
dil. Tento gednůc Giřjho se zeptal: gať to býti může,
že twoge ššaty weždy gšau čistotné? To ge lehko! od-
powěděl mu on: cožeby mogli rodičowé mně řekli, kdy-
bych gá na můg odew nemerkwowal? a gaťžeby mně o-
ni s oděwem posřačili, kdybych každy roť nové ššaty
potřebowal? Ale ti gá powjm, gať činjm, že můg o-
dew čistotně wyhljďá, ať nenj tať drahý, gaťo twůg.

Gá

Gá se každodenně umývám: w blatě se nebryžgám (ne-wáljm) ničeho nečistého do rukau neberu, kdebých se zababrati (zakaliti) mohel, tamě se nepchám; hrámlí se, tedy své šaty pěkně na stranu kladu: při stole merku-gi, abých se gidlem nepoljl: šaty mé často kufugi, a wyzlečné na čisté mjesto odkládám. Macjě sobě umjnil, že i on tak činiti bude. Z prwu mu to tvrdo šlo: neb giž k nepořádnosti a nečistotě byl přiwiknul: ale předce naposledy stal se čistotným. Z toho se geho rodičowé radowali, a geg wjce, než před tím milowali.

3) Nepořádné djwče!

Marčka nikdy učesaná a umytá do školy nepřišla. U když gi učitel i ze školy wen wyhnal, aby se ne-prw umyla a přihladila, wšak to gestě nebylo tak, gačo při druhých pořádných a obratných djwčencech. Šned gi wisela sukně, hned záponka (šertuška), a nic gi nastálo tak na těle, gačoby bylo mělo přistáti. Ty Marenko! říkal gi učitel častěgi, ty i když odrostěš, nebudeš šwárná, ale zůstaneš šwandrau. Tebe žádný muž nebude moci milowati. Ty gestliže odrostúc, za twau neshwárnost, poněkud začneš se i hanbiti, budeš předce gedna z těch žen, o nychž říkáváme: že gsa u na ulici páwy, a le doma šwině. Děwčata! za mlady se učte a přiwykęte k čistotě a k pořádku: tak i, na starost to zachowáwati budete.

4) Malíčká laháčka (laháčka, cigánka).

Gedníc matka poslala Zuzku s bankocedulj do gat-ky, aby gi přeměnila. Zuzka přeměniwši ceduli, penj-ze doma na stůl položila: tu máte, matko, ten zlatý říkagjc. Geli dobře? ptá se matka. Dobře odpowjda, nechybuge tam nic. Ale Zuzka utáhla sobě gedn kraycár, a rychle běžewši s njm, kúpila sy čeressně, které i

st'afně snědla. Právě do gizby přicházela, an matka peníze čítala. Suzko! říká ona, tu chybuge gedem kraycár! musel tedy masár w čítání chybiti, řekla Suzka. A tu matka na ni pilněji popatřila, a widěla, že má i zuby i pery (řamby) černé od černých čerešnji. Suzko, říká k ní, wyzneg mi, tys neb stratila ten kraycár, anebš sobě něco kúpila. A wěru Matko! sem nic nekúpila: muž býti, že sem ho stratila. Ale mně se giné zdá, dj matka! Divoce, wyzneg! Au stratila sem. Uho divoce stratilas, ale ne kraycár, než twau statečnost. Wšak twé černé usta tě zrazugi, že sy čerešně kúpila a gedla! muž ty čes býti cigánkau? čes mater klamati? Kdo klame, hřešji proti Bohu i lidem. Z malé lhářky stává se welká. Ly to se ty musyš odučiti. Dnes z gizby se nepohyš ani na krok za pokutu, zes mne chtěla oklamati: Tuto přecti sobe dwoge Pisma S. Powěděnj, u Sy r. 20, 25, 26, a k E f e z. 4, 25. To se i z paměti naučis a zachowáwati budete. Při tom dnes ani swaćiny (olowrant) ani wěčeře nedostanes, abys pomatala na malau lhářku, a takowau abys nikdy wjce nebyla. K tomu za měsje twé swátečné staty nebudeš smjti obleci.

5) Zloděg.

Ondřeg swým kamarátům w škole pěra, a sestřám doma hned spendličky, hned malé kúsky tkanic a stufek které ná hábiky potřebowaly, tagně bral. Záčkowé w škole se žalowali, že mezi nimi zloděg na pěra se našel; ale zwěděti nemohli, kdoby byl. Doma ale zwěděla matka, neb našla při geho wěcech, i cuzých per mnoho, i ty kúsky pentlíků. Z poradila se s otcem aby geg přisně trestali, tak aby se z něho zloděg a zlý člověk nestal. Pod prutem Ondřeg plakal, wymlúwal se, že to gen maličké a na nic hodné wěci byly, kteréž

ktéřé pobral. Me otec mu odpověděl: za krádež drobných věcí tě třešci, abych tě za krádež větších a hodnějších věcí třeštatí nemusel. Nebo zlodějové obvyčgně začínají při hombičkách, geblách, nožíčkoch, a dokončugi s krádením konj a wolů, a se šibenicj.

Dítky! tu se rozpomínejte na powěděnj z 3. kn. Mrogz. 19. v. 11. 13. a listu k Lfez. 4. v. 28.

6) Lehkomyselná Přísaha.

Mateř sotwá co říkal, giž se přísahal, a šúsed mu říkával: nač se přísaháš? wšak tě žádný do prawdy nežene! Mluwijšli prawdu, dobře, pakli ne, twá lehkomyselná přísaha twoge řeči prawdivými neučinj. Kdo mnoho přísahá, ten mnoho laže (lže), a naposledy žádný mu newěři. Zachowegž si to šúsede, a nepřísaheg gen tehdaž, šdyž ti wrchnost přísahu naloži. Neber gměna Božjho na darmo.

7) Zlořec a Zlořečník.

Unka. Ach, gať ge to straffné, sestřičko! Slyš, slyš!

Zuzka. Ach Unko! zacpegmež sobě usš, aby sme neslyššely ta špatná slowa, a ty hanebné řeči.

Unka. Ach Bože! nechže ta rúhawá slowa nikdy do mých usš newegdau, a mé srdce nenakazegj.

Otec. W čemž rozmlúwate? dítky!

Ubě. Ach, tam u čtwerých šúsedů byla šwada, hned gedno, hned druhé z domu wyběhlo: ach Otče! a gať špatně zlořecili! Ach to se nedá wyslowiti.

Otec. Dcerky! wy mne radost a potěchu působte! gen zůstawegte w tom umyslu, i šdyž gá gedmúc budu hñiti. Nech nikdy na gazyk wáš nepřigde žádná klátba, žádné zlořestwj, žádné prokljnanj. Pismo sroa-

té náš učj, že takowj zlolegci sami se z králowstwj nebeského wytwjrajg.

Zuzka. Ach, prawda! wšak sem slyšela, že gezen tam křičel: nech nebudu nikdy spasen!

Otec. Šrózná wěc! ale co nečinj hněwivosti a přehliwosti! Když lidé neumeňgi swé náruživosti opanowati, tedy i gazyk na uzdu nepogjmajg, ale tlachajg njm, co nerozumnj.

Anna. A druhý wolał: Bohdeg tě a t. d. Či se takowá zlořečenj někdy vyplněgi?

Otec. Přjswj říká: Psý hlas do nebe negde. Klárba padá na zpět do lůna proklinače.

Zuzka. Nedarmo se w Katechismu učjme, aby sme we gměnu Božjm nezlořečili, křiwě nepřisahali a t. d.

Otec. W warugte se, dcerky, nečistých usť, wystrjhegte se hanebných, rúhawých řečj, a gakowěhofoli zlolegstwj a prokljnanj. Kaděgi každěmu dobře winšugte. Učte se zlástě swau hněwivosti na uzdě držeti, tať se i nerozumných řečj a zlolegstwj wywarugete.

8. P o m i n u t e d l n o s t w š j l i d š k é s l á w y a s p a n i l o s t i .

Terezka. Procházela sem se onehdy w garnjm čase w zahradě, a při chodnjčku spatřila sem bylinu pěkných listků, gakowěž sem před tjm newiděla. A proto sem gi wyznačila, aby mi gi žádný neposllápal. Co gen z té bylinky wyroste? Ušlyela sem sama w sobě. A po několikř dnech našla sem na nj puť, na gehož wrstičku cosi bjlého se giž ukazowalo, co utěšeny kwjtek sľbowalo. A na čtwrtý den w celé swé sláwě utěšeny kwjtek tu stál, bjlý gakó sněh, s čerwenými a žlutými pášjky proměnný. Kdo ho widěl, srdce se mu těšilo. Za celých pět dnj diwila sem se nad geho krásau; ale w šfestý den počal hláwku owěšowati, owišel se ze-
mi,

mi, a pomalu uswadnul. O spanilý květku! Ale tak se sdege gednic i nám, myslela sem w sobě: tak se sdege krásě každého člověka; tak se sdege geho spanilosti, tak wššj geho sláwě, krásě a ozdobě! Dnes sem zdrawá, čerstwá a weselě postakugi: ale newjm, co wečer se sebau přinesě! newjm, buduli i zitra a následugici dni rovně tak čerstwá, zdrawá, weselá! Nynj se mogle ljčka čerwenagi, gako krásná růže. Newjm, zdaž zitra neb pozegtrj nezblednau! Může přigiti nemoc, může i smert přikročiti. Tamí bude má čerstwost, weta po mé radosti a weselosti! Mezi tím nechť toto mé sličné a spanilé tělo i we hrobě sšnige, blazeť mi, že mám nesmrteđnau duffi. Wjce sem gá, než kterykoli neyspanilegššj kvjtek, wjce než kterykoli twor na zemi. Gá tě, o Bože! znám co mého Otce, a umjm, co mého nesywchowaneğššjho Pána ctiti; gá se duchem mým až ke trůnu twému wznáššim: Toť mi ge záwdawkem budaucj wěčnosti! Bože! degž, abych mŭg nyněgššj žiwot tak ku twé cti wedla, aby mi i u wěčnosti dobře bylo.

g. Modlitby a Písně

pro mládež

a) Modlitba rannj.

Wjtey utěššene ráno!

Seslo lásky boží,
Které we mně nowau množj
Radost žitj, genž mi shůry dáno!

Přigemné sny občerstwilly

Udy mého těla,
By řim duffe k práci měla
Wěššj chut a smysly činné byly.

Bože! tobě za to wděčné
 Wzdávám děkčinění;
 O měgž prossim i dnes zření
 Na mé kroky mladá, nebezpečné.

Kozněcug mé útlé nádra
 Láskau k newinnosti;
 Wstřepug umění a chosti,
 Do čistého srdce mého, gádra.

Gestli bych pať opěť dožil
 Wečera zdráw cele,
 O bych mohl říci směle:
 Gá sem ten den dobře wynaložil!

b) Zdychnutí před stolem.

Bože! w tento polední čas, odsíláme k tobě swúg hlas;
 Tobě čest chwálu wzdáváme, a za to tebe žádáme:
 Káč nám dále pomáhati, w dobrém-ssť astně prospiwati;
 Degž, ať mirně požíwáme twých darů, a se stáwame
 K swým pracem způsobněgssimi, a k chosti ochotněgssimi.
 Amen.

G i n ě.

Při tom stole, = wssěchném spolu
 Káč zěhnati, = Bože swaty!
 Gidlo, pití, = ať nás sití:
 U tať žiw nás, = na každy čas,
 Nebs Otec náš, = genž hognost máš. Amen.

c) Po stole.

Bože! genž wssim požehnáwáš,
 dobrým i zlým pokrm dáwáš

Wssě

Wšecky lidi opatruješ,
 co Otec o ně pečuješ!
 Budiž tobě chvála vzdána,
 za dobrodinj nám daná.
 O degž ať na tě myslíme,
 budže pigeme, neb gime;
 Je nám gačo Otec dáváš,
 co nám za dobré uznáváš.
 Degž, bychom tě dobře znali,
 potom se k tobě dostali. Amen.

G i n é.

Budiž stála čest a chvála,
 Tobě Pane! za ty dane
 Dary nyní, z dobrodinj
 Ty nás chováš, a pěči máš
 Wěrnau o nás, na každý čas.
 Rač nám dáti sebe znáti:
 Tě w časnosti, i w wěčnosti
 Wesebiti a chwaliti. Amen.

d) Modlitba w četnj.

Bože opět
 Zmizel geden den!
 Noc se blížj
 A mdle tžj
 Wěi, sladký sen.

Uch gať welká
 Gest twá dobrota
 Přelastawý!
 Žes mi zdrawj
 Dal dnes žiwota.

K tomu rozma-
nitych radostj
Kácil přiti,
Strážti mji
Nad mau mladostj.

Než, zdaž sem též
I gá srdečně
Setřil cnosti?
Powinnosti
Konal statečně?

Zdaž sem sobě
Wážil wzácneho.
Draze času?
Zdaž sem hlasu
Nedbal swodneho?

Ty znáš, Pane!
Gafá mjněj
W srdci nosjm,
W měgž prosjm
Gestě showěj.

Deyž bych ljbě
W nočnj tichosti
Mohel spáti;
Káno wstáti
K pracowitosti! Amen.

P j s n ě.

1. Láska k rodičům.

(Mel: Gak ě gest ljbezná).

Bože! tys to w mé srdce ráčil psáti:
 Že gá rodiče swé mám milowati,
 Gich býť poslušný, ano s celau dušj
 Ctjti gak slušj.

Oni 'činili mně hned od mladosti
 Mnogo dobrého s milau pečliwostj;
 Oni i ted' se o mne ugjmagj,
 Šěstj mé znagj.

I chci k naděgi gegich tedy zráti,
 Wěkem, múdrostj, cnostj prospjwati,
 Žádným zpurným gich slówem nermautiti,
 Ochótným býti.

Nýbrž, dá - li mi Bůh dnů prodlúženj
 K gegich starého wěku potěšenj,
 Bude srdce mé geště wždycky wraucj
 Lúskau k nim tlauci.

2. Bázeň božj.

(Mel: Bože wěrný Bože).

Bože, neyčistěgšj
 Prameni wšech rádstj!
 Deyž mi ten dar, aby
 Srdce swatau wrúcnostj,
 Kdykoli na tebe
 Mysljm, gato bylo;
 A tak sobě tiché
 Cnosti obljbilo.

Ty si všewědaucý,
 Mocný, múdry, laskawý?
 I gakž bych tedy směl
 Wěsti žiwot neprávý?
 Ty mé wniternosti,
 Ty mé skutky widjš,
 Neb swět, lidi a mdlau
 Zláště mládež rjds.

Gá se chci gen tobě
 Bože obětowati;
 Rač mne s tělem s dušj
 Za swé djetě přigati;
 A kdybych sem klesal,
 O necht jako z nebe
 Hlas ten ke mně wolá:
 Bůh gest wůkol tebe!

3: Pilnost we práci,

(Mel: Gežjší má radostj)

Blaze sobě radj
 Ten, kdo hned za mladi
 Pilnost miluge:
 Bůh mu hogné štěstj,
 K němuž práce klestj
 Cestú, slibuge.
 Uměnjm,

Ctj a gměnjm
 Můž se w swětě gasně skwjti,
 Nebe w srdci mjti.
 Lenost ducha mōrj,
 W prázné mysli twōrj
 Černé neduhy;
 Kazj čerstwé zdrawj,
 Cuzé zbožj-tráwj,

Bez wšj zásluhy:
 Úsilj
 Ale chwjli
 Dlúhau z hlavy našj pudj,
 K rozkošem cným lúdj.

I gá pokud žjti
 Budu, sljbjm býti
 Činným s radostj:
 Bože nechť mau snáži
 Žehnánj twé blažj. —
 Milá pilnostj!
 Wúdkynj
 Bud' mau nynj,
 Abych nad mladostí časem
 Nelkal pozdnjm hlasem!

4. Počasnost mrawů.

(Mel: Giž widjm s plésánjm).

Ay, gak uslechtilý,
 Gak šťastný a milý
 Gest wěk mladosti;
 Oni zlatj dnové,
 Kterj pořád w nowé
 Plynau radosti!
 Zlástě když w něm djtky
 Rozsýpagj kwjtky
 Mrawů spanilých:
 Wljdné ochotnosti,
 Přjzně, šetrenosti,
 Zwyků zdwořilých.
 Nuže! chwály této,
 Dokud howj léto
 Milá mládeži!

Wěnce sobě plet'me,
 W tovaryštwj ředme
 Se, gak náležj.

Reči pošetilé,
 Žerty rozpustilé
 Nechut působj:

Mjlo, když se duše
 W hlém studu rúše
 Wděky ozdobj.

Mrawů způsob libý
 Těla, wtipu ohyby,
 Wynahrazuge;
 Sladj krásné swazky
 Přátelstwa i lásky
 Tam, kde panuge.

Spatná ducha mračj
 Oplzlost, a značj
 Tupé swědomj;
 Ba žel! lehce dosti
 Křehké newinnosti
 Stěblo nalomj.

Čest i umu dary
 Prznj, budj swáry,
 Přátel zbawuge,
 Hanbj se když lidi
 Okem plachým widj
 Tmu gen miluge.

Že tjm téměř cele
 Znát gest gaka w těle
 Duše přebýwá;

Anť se drsnatostj
 Mdloba, počesnostj,
 Schopnost odjwá.

Pročež, bratřj mladj!

Plímež tuto rádi

Nauku žiwota;

Aby byla nynj

Našj přjtelkynj

Mrawu čistota!

II. Bibličké Historie.

1.) Prwnj pár lidj.

Adam a Ewa byl prwnj pár lidj, gichž Bůh stwořiti ráčil, a do ráge, gačo do neyweselegššjho země krago, w němž ě žiwosti wšseho hognost měli, postawil. W té newinnosti, w njž od Boha stwořeni byli, dlúho nezůstali: powstaly totiž w nich brzo nezřjzené žádosti po wěcech nedowolených a škodných. U ač to wěděli, že neposlussnost ě Bohu gim gistotně zle poslužj, wšak se gich předce zmocnila zlá žádost, proto že gj hned z prwu dosti mocně neodporowali. Následowali tedy swau smyslnau žádost, a konali wedle nj, to gest, z hřessili. Toto Pán Bůh nemohel, gačo sprawedliwý Bůh, bez pokuty zanechati. Tak tedy prwnjch naššich rodičů trefila, gačo až posawád každého trefuge, kdo zle činj, pokuta; totiž zlé swědomj, hanba před sebau samými.

O Dětjy! myslítež za wčasu, co gest prawé, neb neprawost, abyšste se gednúc sami před sebau hanbiti nemusely. Lépe gest Boha poslúchati, i když to přjtko padne, než swé žádosti následowati, kdyby ony i samý med a maslo předkládaly, a zawdávaly.

2. Kain a Abel, aneb o Závisti.

Kain byl starší, Abel mladší syn Adamů: ale ve svých umyslech velmi se dělili. Abel Boha miloval, a svým rodičům rád radost činil svou poslušností, povolností a usilovností. V upřímné svornosti žil byl s ostatními svými bratřími a sestrami. Při takovémto umyslu také vřel se mu při jeho hospodáření zdárně dalo, a jeho dobytek se šťastně množil; s ním zagisté se objíval. Kain vida, že se Abelovi při jeho stádech lépe vede, než genu při jeho rolích, začal bratrowi dobrý jeho ve všem prospěch záviděti. Ze závisti povstal hněv, hněv zpłodil nenávist. Kain začal tedy Abele nenáviděti. O gať gest to nestřastná nadrživost! Ach, kam ona člověka vleče! Kain gedníc ve hněvě, pln sa horkosti a nenávisti, na sukromém místě čekal na Abele, a gedním udeřením zabil bratra. Sotvá že to rodičové zvěděli, tu omštem povstal plač, zármutek, bolest, hořekování. Ale Abele wjc rozkřísiti nemohli. Tot byla první smert člověka. Ach, a gať horká rodičům! Kain pak ve svém svědomí raněn gsa, uššel, a stal se tulákem čili poběhlcem. Kdekoli zastál, tamť mu před očima stál brater zabity: každého šustu lekal se, a zlé svědomí nedalo mu ani ve dne, ani w noci spočinutj.

O hleď se střici závisti! přestáwegž na tom, co ti Bůh přege! Člověk závistlivý a bratra svého nenávídějící gest vražedlník. 1. Jan. 3. 15.

3. Abraham, neb Důvěřování se Bohu.

Uš dvě tisíc lét po stvoření světa žil byl Abraham, muž slownutný a možný, a spolu i pobožný a pohabogný; nebo ve všem Bohu poslušnost dokazo-
wa:

wati se snázil. Bůh mu byl přikázal, aby swau wlast zanechaje, wšecku swau rodinu a přibuznost opustil, a přestěhowal se do cizé krajiny, kterauž on neznal. Toto Bůh proto tak uspořádal, aby Abraham tu známost, kterauž o gediném Bohu, swěta tworci měl, dále rozšířil. A Abraham tento Boží rozkaz i vyplnil. Důvěřowal se genu a geho slibům, a šel, kam geg Boží opatrowánj wedlo. Byl on také i milowníkem giných lidj: a rád wyslůžil a pomáhal kde bylo potrebj, a kde mohel. On i Angely u sebe za hostě měl. Byl také pokorný a ušupný. Nebo když geho pastýřowé s pastýřmi Lota, synowce, t. g. syna Bratra geho, začali se šastěgi waditi, tedy on se swým přibuzným přátelsty porozmlúwaw, učinil nepokogi konec, řečna k němu: Necht' není mezi mnau a twau newole, nebo gsme krew: oddělmež se! a tu mu dal swobodu, aby sobě wywozil, do kterého kraje půjde. Tak se pěkným přátelstým způsobem rozlúčili.

4. Jozef, aneb o milowánj studu a čistoty, gačo i o diwných cestách Božjho opatrowánj.

Jozef byl neymilegšj Jákobů syn: měl wšak tu chybu při sobě, že wšecko otcí donášsel, co od bratrů slyšel neb widěl. Tjm gegich srdce od sebe odcuzil, že se na něg hněwali. Aby se ho tedy pagednau sproštili, při gedné příležitosti prodali geg za wěcitého sluhu (otroka) kupcům Madianským; skrze nichž se dostal do Egypa, a otcowi powěděli, že ho musela zwěr ljtá potrhati: na čehož gistotu genu geho oděw pokrwaný poslali. Jozef we swém manstwj wěrný byl swým Pánům. Manželka pána geho začala sice na něg nečistýma očima hleděti, neb byl mládenec pěkného wzěženj. Ale on gegimu nawázenj ke zlému nepomolil, než radě.

raděgi k nim říkal: gažebych já mohel i proti mému pánu, i proti mému Bohu tak špatně hřešiti! Putifar kyně, aby snad gegi zlý umysl před gegim manželem wygwen nebyl, falešně obžalowala Jozefa, gažoby gi byl násilj chtěl učiniti. A proto přišel do žaláře. Ale i tu se zaljbil swým pěkným drženim, a swým rozumem i strážnému žaláře, i swým spoluwěznům, kteří ode dworu králowského byli. Jednoho z nich král na milost byl přigal, a k swému úřadu dosadil. Tento se při příležitosti gitého sna, kterýž měl král, rozpoměnil na Jozefa, a dopomohel mu k tomu, že ze žaláře wyswobozen gsa, králi se dobranu gemu danau raduau zaljbil. Jozef stal se w Egypě welikým pánem. Tak Bůh statečnost mysli weždy odměňuje! W ty časy i w Egypě i w zemi Kananegské, w níž Jákob bydlil, ztrhla se drahotu. Jozefowa prozřetedlnost to učinila, že on na drahotu w čas hognosti myslew, nahromazdil byl mnoho obilj, a we gměnu králowském prodáwal. Jákob o tom slyšew, gednau i podruhé swých synů do Egypa na obilj poslal. Jozef gich poznal, oni ale geg nepoznali. Ctili ho gažo welikého pána, newědauce, že w geho osobě dobrého swého bratra, gemuž welikau křiwdu učinili, ctěgi. Při druhé gegich cestě (při prwnj swědomj bratrů Jozefowých bylo procitilo, když něco twrděgi s nimi bylo zacházeno) dal se gim znáti, a táto pamatná slowa k nim promluwil: Wy ste obmysleli zlé, ale Pán Bůh to w dobré obrátil: sem mne napřed poslal, aby ste wy i s mým otcem byli zachowáni při životě: newa stež se na cestě. Potom Jozef při dwore králowském to wykonal, že geho otcí a geho rodině dána byla kraginka Gesen k obydenj, oplýwagjca pastwau a urodámi. A tak Jákob s čeledj swau přestěhowal se do Egypa, dostawen byl před krále, a měl gessť mnoho potěšenj ze syna swě-

svého Jozefa. Za dlhý čas tu bydleli Jákobowi potomci, a stali se možnými. Jozef se nikdy nemstil nad bratřimi! i ty čiň dobře tomu, kdo ti zle činí.

Jozef ze žaláře přichází na velikau hodnost: O divné Boží cesty!

Bůh nepřekazil nepravost bratří Jozefových: ale co se zlého stalo, to w dobré obrátil. O múdré Boží řízenj!

Jozef byl milovník studu, měw ustawičně Boha před očima. Mládenci a panny! měgtež geg sobě za zradlo! (zradlo).

5.) **M o g ž j š.**

Mogžš slavný muž, kroze něgž Bůh potomky Jákobovy z Egipta wyvedl, přes moře rudé (červené,) přes píšť, a přes Jordan divně přewedl; a zákon gim wydal. Po smrti krále toho, kterýž byl přítelem Jozefa a geho lidu, začal se náměstnjk geho obáwati, aby lid Izraelský, giž tehdaž možný, gednat s nepřátelmi krále se nespříznil, a proti němu se nespiknul. A tak gim při wšelikých obecných stawenjch těžké práce nakládal, a uřednjky přjísne nad nimi uřizowal. A když se předce i při tomto potlačowánj lid množil, tedy ten ukrutný rozkaz babám wydal, aby wšecky pacholjky do řeky Nylus metali. Tohoto právě času narodil se byl Mogžš. Matka geho asi za čtvrt roka geg ukřýwala, a tagně howala, potom pať ho w gisté dobře oprawené truhélce na břeh řeky do šariny wyložiwšši djwala se, co se s dítětem dále stane. I ráčil Pán Bůh následugjcy způsob k zachowánj dítěte učiniti. Dcera králowská na své procházce (špacýrce) uzřela tauže truhélku we wodě: dala gi sobě přinesti, a když gi otewřela, našla tu plačjce pachole hebrejské, šludem králowským k zatopenj odsúzené: ona wšak před-

ce dítě k sobě vzala, a dala je gafo své vychovávat. Tak se pak moudrým řízením Božím stalo, že právě své vlastní matce ku krogeni dáno bylo: při níž odrostnům, dostal se Moggjís ke dvoru královskému, a dosáhel vychovávaní panstvé a učení. Weděl však Moggjís z gaého rodu pochodil, a weždy měl k lidu svému srdečnou náklonnost. Gednuč w přehliwosti gednoho Egipcana zabil, že muži hebrejskému křiwdu učinil. Gač mnoho zleho působí přehliwost, kdyz se jí poddás. W tom Moggjís musel utéci. Tohoto Moggjísse a bratra geho Arona, potřeboval Bůh za prostředníky u krále Saraona, aby lid Izraelský z Egipta propustil. Tento Moggjís tentýž lid, potom kdyz Egipt desíti ranami byl raněn, přes moře čerwené přediwně přewedl. Skrze tohoto Moggjísse wydal Bůh na hoře Sinai swúg Zákon, aneb tak řečených deset přikázání. Ten týž Moggjís i počtu božstau Iewitickau do pořádku uwedl, a byl wěrným služebníkem w domě Božím, gač geg Aposstol gmenuge k Žid. 5. w. 4. Odtudro mezi giným i tomu se učíme, že dítěte we svém mladickém wěku mnohým nebezpečenstwím žiwota poddány gsau, ale Bůh je otcowsky obhaguge.

6) Job, aneb o trpěliwosti.

Job byl muž zlástní a bohatý w Arabii, ale při tom byl i wldný, přiwětíwý, a mnohým rád do bře činwal. Nebyl tedy těm boháčům podobný, kteří swau twrdosti giným dosti hořko cititi dagj, že oni gsau wíce, než ginj. Boha on milowal, a dítěte své počestně wychowáwal, i k pořádku držel. Ale wšak tento tak cnotný muž i mnohé hořkosti w žiwotě okusšowati musel. Gedna powěst nastlasná za druhau mu přicházela, a gedna druhau naháněla. Prwnj chýr byl, že lotrowé wšfecten geho rohatý dobytek a osly přeč

preč zahnali, a pastýře geho pomordowali. Sotwá že se do tohoto neštěstí nagiti mohel; druhý posel přiběhnul říkaje: že mu hrom wšfecky stáda owec spálil. Třetí za ním wyprawował, že mu Kaldeyští welblůdy wzali, a pastýře pobili. U tento gesttē neštěstí bohatého hospodáře nebyl cele wymluwil, giž čtvrtá possta nešťasná tu byla, že dům, w němž se geho deset dítek weselilo, se zrůtil, a tak wšfecky o život připrawil. Toto owšem ná otcowské geho srdce těžce pádlo, než co myslíte, že učinil? Lamentowalli bez konce? truhalli se Bohu? upadli do zůfalstwj? Uč nikoli! ale říkal, Bohu cele oddán gsa: Hospodin dal, Hospodin tež odgal: pochwáleno buď swaté gméno geho. Dosti giž bdný muž byl Job, ale překročila gesttē i giná bjda: Po celém těla dostal wředy, tak že žádného zdravého mjestka na něm nebylo. Každýby geg byl měl litowati, a na kolik možné genu geho kříž polehčowati. Ale mnozi genu tentýž wětšji činili. Geho přibuznj, kterj ho nawštrěwowáli, na oči mu drželi, že geho posáwádnj pobožnost musela pokrýtská byti, poněwadž geg Bůh tež tak tresce. J geho wlastnj žena gednúc k němu říkala: Proč Bohu a umři! Ale Job předce pobožným zůstal, a tu nemoc trpělivě snášel. Gen geden gedinykrát byla geg trpěliwost zas nechala, takže i dni narozenj swého zlořečil. Ale se při tom hned upamatowal, a swých řečj olitowal. U poněwadž w těchto tesknostech a žalostných okolostogjenostech Bohu se důwěřowal: tedy on geg z nemoci strže ty prostředky, kterěž Job užíwal, i wyswobodil. Tak Job po dluhém kříži uzdrawen byw, opět pilně a pořádně pracowal, a poněwadž ho každý rád widěl, každý mu také rád pomáhal; takže Job na ten způsob bohatššim se stal, nežli prwé. J dítky opět splodil a dlůs ho gesttē potom šťastně a w radosti žiw byl.

7) Daniel, aneb o Božím opatrování.

Daniel prorok Boží w začetj babilonském prorokoval a mezi pohany známost o gediném Bobu rozšířoval. Gednuč při gisté slavnosti vydán byl přisný královský rozkaz, aby se každý obrazu králowu klaněl. Ale toto Daniel s několika swými tovaryšsi neucínil. Protož byl odsúzen ku spálení w ohnivě peci, z njež ho ale Pan Bůh diwně wyswobodil. J. ode lwu měl na rozkaz královský roztrhán býti: ale i z tohoto nebezpečenswj Boží řízenj geg wytrhlo. Tento prorok klanym kněžm pohanských wygewil, a modly gegich roztrýskal. Oni i newinně obžalowanau Juzannu poctiwau manželku gistého Izraelity Joakyma od smrti, ku kteréž giž byla odsúzena, oswobodil. Proroctwj geho o Messiasšowi, gest welmi značné, z něhož židé mohau na wlas přewšedčeni býti, že oni darmo na Messiasse čekagj, a že Geziš Nazaretský předce ten zdáwna šibeny Messias býti musel.

8) Geziš.

Geziš Syn Boží, dáwno před swým narozenim od Proroků, předzvěstowán byl. Narodil se w Betlémě okolo čtyri tisícého léta po stwoření swěta. Při geho narozenj diwné přjhody se zběhly. Matka geho byla Maria z rodu Dawidowa pocházegicá, pěstún pak Jozef, muž počesný! Maria byla osoba pokorná a bohabogná. A protož gač ona, tač i Jozef dobrým příkladem dítě Geziše předcházeli. Kád se Geziš tam nacházel, kde co dobrého a múdrého widěti, slyšeti a se naučiti mohel. Odkud, když prwnjkráte do Geruzalemského chrámu w 12. swém létě přišel, sotwá se od učitelů odtrhnauti mohel. Wšickni se diwili nad geho schopnostj a k učenj chtiwostj. A proto i nad swé

westownjky mnohem kraššj rozum a rozsudek ukazoval, a ze dne na den w mûdrosti a w dobrých mravjch prospjwal. Lidé za geho času byli zlj, pûwěřciwj, w newědomosti wězjcy, a w náboženstwj náramně blûdjcj. Gežjś náš Spasjtel to konal, aby gich od newědomosti, powěry, bludu a bezbožnosti oswobodil. Tjm cilem přigal Božjkm řízenjm učitelšj úrad na se, a chodě po kragině, učil we školách i w městěch, a trestal zláště farizegské pokrytšj a saducegské bříchopasnictwj. Swě Božské učenj mnohými dobročinnými zázraky potwřzowal, a Božjm bezprostřednjm poslem k lidem býti se dokazowal. Předpowěděl takě i zlázu Geruzaléma a geho předpowědění na wlas se splnilo. Žiwot geho tak byl swatý, že žádný i ten neylestiwěgšj pokussitel geg k zlému podwesti, a i ten neyuhlawněgšj geho nepřitel něgakau hanu na něm naleznauti nemohel. Celý geho žiwot byl zeradlo cnosti a neustále dobročinnosti. Učil neumělé, uzdrawowal nemocné, na dobrau cestu napravowal blûdjcě, káral neposlušné, a za blahoslawenšjwj lidj stále a wěrně se zaujmjal.

Me za toto wšsečo musel okusiti newděčnost přednjch w lidu, zláště pokrytšj Farizeowé a skwostnj Saduceowé, gichžto obau ne gednúc, pro gegich gač zgewné tak i skryté bezbožnosti byl zahambil, w nenáwist geg wzali, a nespočinuli, pokudkoli swými praktikami k tomu wěc nepřiwedli, že ho zamordowati mohli. Pilát k wůli židům, na smrt křiže ho odsúdil. Gežjś pak i w samé smrti swúg pobožný umysl k Bohu zgewil, a w ostatnjm swém žiwota okamženj za swě křižownjky k Bohu se modlil. W bolesném a potupném utrpenj swém tisse se měl, a Bohu duššj swau odewzdaw, umřel. Tělo geho, Jozef a Wykodem počesně pochowali: ale ono nezústalo we hrobě: nýbrž Gežjś w třetj den z mrtwých wstal, gačž byl předpowěděl. Za čtyřidcet dnů gessťe se swými učedlnjky ob-

cowal, a ge o potřebných věcech vyučoval; potom do nebe wzat gest, a učiněn od Boha nassj hlavau, nassj pánem a Králem, který nás také gednuc wsecky súditi má podle spravedlnosti. Stará se pak gačo hlawa naše až po dnes o nás. Před swým do nebe wstúpenjm ustanowil křest swaty. Nasseho následowanj žádný tať nezaskúzil, gačo nás draby Spasitel. Nuže! ctímež geho učenj, k němuž se známe, pobožným a cnoštným žiwotem.

9) Pořádné užívání toho, co Bůh dáwa.

Gistý bohátý Pán odšel po gisté své práci do cuzé krájinj. Napřed ale shromáždil wsech swých úředníků a služebníků, a každému gistar summu peněz odewzdal. Gednomu z nich dal tisíc tolarů, druhému pět sto, třetjmu gen sto, a naložil každému z nich aby s tau summou gim danau řezili (handlowali), gať neylype wědij, tať aby něco, pokud přigde, ziskali, a potom genu počet odewzdali. Při swém nawrácenj se, našel, že ten, genuž tisíc tolarů swěřeno bylo, druhých tisíc, a ten genž pět sto byl do ruky dostal, druhých pět sto tolarů ziskal. Těchto pán gegich nětoliko schwalil, ale gim i celau summu darowal, s tjm slibem, že gessťe dále na nich pamětliv bude. Třetj z geho lidj byl člověk neucimlívý a lenívý, kterýž se nerád staral, a rád zahálel. Tento sto sobě swěřených tolarů zakopal, a tam gich ležeti nechal. U kdýž to swému pánu wyprawowal, tedy tento geg hodně káral a služebníkem neuzitečným a newěrným nazwal. Wzal tať od něho své penjze, a dal ge tomu, kterýž neywjce byl ziskal, a tjm samým dokázal, že cokolj se onomu bedlívému služebníku swěřj, to on dobře bude wynaložiti uměti. Nad to pak gessťe pán toho newěrneho služebníka odsúdil ke spravedlívě pokutě.

Co ti Bůh svěříge, to vynakládeš dobře;
Neb mu gednúc z toho počet wydati musšš.

10) Láška ku bližnjm.

Gistý žid z Geruzalema do Gericha gda, upadnul mezi lotry, kteřížto oblúpiwše geg, raněného a gen od polu žiwého zanechali. Tauž cestau geděn židowský kněz gda, widěl sice onoho bjdného w krwi ležějeho, ale ššel pomimo, a při něm se ani nepozastawil. Za nini ššel geděn lewita, aneb pomocník kněžský: ale ani tento nad pomoci potřebným se nesmilowal. Nepochybně ššel tauž cestau i geděn Samaritán. Znamenatí pak ššusš, že mezi židmi a Samaritány uhlawnj nepřátelštwj bylo, a tito od oněchno ga kacířů držáni byli, s nimiž ani neobcowali, ani negdali, ani nepřjeli. Ale tento od židů za kacíře držáný Samaritán zšsednul ze swého osla dole, přehledl člověka, a když nassel, že geššt žiw geššt, uwážal rány geho, a posadiv ho na swé howádě, doprovodil ho do gednoho hostince. Tu naručil hostinskému, aby toho bjdného člověka až do geho se nawrácenj opatřil, a potom wššefekn nákladeš zaplatil.

Kněz a lewita twrděho srdce, ač prawowěrný, byli lásky prážni; Samaritán ššutečně ukázal že Boha wěřil, a bližnjch milowal. Neb tomu, který ho za kacíře držel, dobře učinil.

11.) Polepšeni žiwota, počánj, obrácenj.

Gistý bohаты hospodář měl dwa syny. Mladššimu, gehož bez pochyby mrzelo otcowšké pilné na geho ššutky dohljdánj, přišlo gednúc do hlavy, že on do cuzých kragin půgde, aby něčo zkusil. Ššadal tedy od

Otce, až k tomu práva neměl, aby mu jeho částku toho gmění, kterého po smrti otcovské na něj připadnauti mělo, na před vydal. Dobrý otec zlému synu w tom powolil. Neb sobě mysl: wšak on se swau škodau zmúdrj! Synček wzaw penjze slepě běžel do cuziny. Tu swým žádostem uzdu pustil, začal hráti, neporádně žiti, žráti, a zláště oddal se za nečistými osobami. W krátkém čase, při takovém životě, wšedky dukáty byli přeč. Přišla k tomu w té kragině, kdež tak zle se swými penězi hospodářil, i drahota. a tu milý Janek seděl, nemage chleba, nemage potřebného oděwu, nemage ani poctivosti. To býwá obyčegný následek bugného a neporádného života. Aby hladem nezemřel, tedy zgednal se gednomu hospodáři swině pásti. O gať daleko zaskočil w cuzině! Při stádě swin ne gedentrát mu přišel apetit z toho gisti, co swině žraly. A tu mu teprw přišlo do rozumu, co učinil. Tu počal sám sebe haniti a láti. Gá blázen, řikal sám k sobě: co sem gá učinil? Otce sem opustil: penjze sem zmarhal: zdrawj a dobré gměno sem utratil, a nynj nic mi nepozůstává, gen hladem zemřeti. Uch nawrátjm se gá k mému milému otci. Prawda nezaslúžil sem gá, aby mne gako syna přigal. Ale dosti mi bude, gestli mne aspoň za nágemnjka přigme, aspoň tak w otcovském domě budu čas mjti, mau nesmyslnost oželeti. A to pomysliw, oddal se na cestu, a přigda k otci, padl před nim na zem a řikal: Dobrý otče! obrazil sem tě, w elice sem tě obrazil, a wjm, že sem twau otcowskou lásku prohral, negsem wjce hoden synem twým slauti, dopuší gen, abych u tebe za chléb slúžil. Otci nad tauto řečj srdce strnulo: přigal syna na milost, a odpustil mu wšedko; gestli gen na potom swé dosahádnj umysly zložj, a gako dobrý syn, gemu poslussen bude. Na důkaz otcovské swé lá-

stý hned mu dal prsten na prst, a střevíce na nohy, a měl radost wělkau že ztraceného syna opět našel. Starší brat nad tím se počal horšiti, poněwádž záwist w srdci geho znikla; ale otec ho za to, gaž sluffelo ztáral, a k lásce napoměnul.

12.) Wděk a newděk.

Nedaleko gednoho města potkalo se s Gežíssem deset málomocných osob. Malomocenswj byla těžká, bolestná, nakuzující nemoc: protože ti, kteříž gi měli, wen ze spolku lidského bydliti museli. Tito neboráci wolali za Gežíssem, aby gich uzdrawil. A Gežíš poněwádž rád budy ulewował, kdekoli příležitost měl, gegich prosbu wyslyffel, a slowem na předivný způsob ge uzdrawiw, řekl k nim: Gdite, ukažte se kněžím. Na cestě znamenali, že gsau zdrawj učiněni; ale gen gedem z nich se nawrátíl, aby Gežíši swému dobrodinci děkowal. W gá gich nechci následowati: dci naproti mým dobrodincům weždy býti wděčný dle možnosti. A Bůh sám zbud. we mně wděčný umysl.

* Učitel i wjce historij biblických wyprawowati může, ale mūdře zwolených.

III. Swětské národnj historie.

1. Šlechetný syn.

Cjsařowna Maria Theresia, nawštjwiwši ústaw (institut) který k wychowáwánj mladých wogáků založila, zeptala se ředitele: kterýže se z mogjch milých synů neylépe zprawuge? Cjsařská Gasnosti, odpowědel on, wšickni se dobře zpra-

zprawugj, ale mladý W u k a s o w i č neyzmužilegi. — Bráwo, mladý Slowané! zvolala Panownice, ale gá bych ho ráda widěla gak zná šermowati, ať tedy wezme rapjr (meč) a ukáže.

Gak nesmělým a nezpůsobným zdál se z prwu tento mláděček, tak důstojně a udatně sobě počínal mage zbrog w ruce, až i nade všemi towaryši swými zwjtěžil. Cjsařowna obdarowala mladého wjtěze 12 dukatmi. Když opět po 14 dnech přišla a před sebe ho wolati dala, ukázal se Wukasowič chůlostiwý tak, že se třásel. S úsměchem řekla k němu cjsařowna: Snad si ty penjze prohrál anebo ztratil?

W u k a s o w i č. Nikoľi! gá sem ge mému otci poslal, odpověděl on wljdně,

Cjsařowna. A kdo ge twůg otec?

W u k a s o w i č. Můg otec byl Setnjkem, než službu wogenskau složil, a nynj žigě bjdně bez odplaty w Dalmácii; gá pak sem myslél, žebych onen dar Gegjch Gasnosti nebyl mohel lépe wynaložiti, gako ku polehčenj losu mého ubohého otce.

Cjsařowna. Šlechtné pachole! wezmi černidlo, papjr, péro a piš: Milý Otče! Toto psanjčko, které Gim nynj posílám, předříká mi sama cjsařowna. Má šlechtnost, pilnost a obzlastě má synowská láska, k ubohému otci, tak se Gegj Gasnosti zaljbily, že Pán otec od této hodiny 200 zl. ročitau penziu dostáwati budau, a gá ted' právě zase obdarek 24. dukatů přigjmám.

2. Pronikawé poselstwj.

Na Kosowo pole, (r. 1389) do poslednj nešťasné wálky Serbůw proti Turkům, táhlo množství srbských hrdin a bogownjkůw, mezi nimi i sám knjže Lazar. Jeho manželka Milica očekáwala doma s welikau úzkostj powěst o konci té bitwy, která téměř za tři dni trwala. W tom ay hle přiběhne k nj Milutjn, geden ze služůw

hůw a spolu bogownjkůw Lazarowých, celý poraněný a u-
krwawený, který, nesa odřatau swau prawicu w lewé ruce,
ku kněžně mluwěj: Wšickni Serbowé w bogi padli, gen
gá sem zůstal, abych tobě toto smutné poselstwěj přinesel.

3. Čest sedláckému stawu prokázaná.

Morawa gest ona pamatná kragina w Europě, kde
někdy geden welký paňownjk rolnictwěj a s njm staw sed-
lácký milostiwě oslăwil. Roku 1769. dne 19. Srpna oral gi-
stý sedlák roli swau při osadě Rausnici mezi Brnem a
Holomaucj: nenadále přistúpj k němu gakýsi neznámý
pán, který wezma pluh do rukau oral, an při tom ho-
spodář gako pohonič koně zprawowati musel. Když ně-
kolik brázd pöorali, tu onen neznámý pán, rozepna swé
šaty, ukáže sedlákowi swau zlatau cjsařskau hwězdu na
prsech a řekne: Gá sem Jozef wáš cjsař a otec!
W tom, obdarowaw předěšeného šedláka, odešel. Na wěč-
nau památku tohoto pěkného skutku wystawen gest na
té roli bljzko cesty welký kamenný slúp aneb obelisk
s tjmto nápisem: Na této roli oral Jozef II. cjs-
sař rakúský.

4. Welikomyselný Poddaný.

Geden bohatý měšťan w Praze pügčil cjsařowi Kar-
lowi IV. w potřebě, postawenému, stotisjc dukatů, načež
i pjsmo od vlastnj ruky cjsařowy obdržel. Následugjcé-
ho dne pozwal cjsaře, spolu i s ginými wzácnými osoba-
mi, za hostě; po obědě pak dal to pjsmo we zlaté mjse
na stůl položiti. Milostiwý cjsaři, řekel potom, ostatnj
gjdla byly pro celé towaryštwo, toto ale gest ge-
diné pro gegich Gasnost připraweno, ponjženě prosjm
ať wděčně přigati rácegj.

5. Wtipná pomoc.

Roku 1423. byl Žižka, slavný vůdce Taboritů, na gednom okružlém pahrbku od rytjřů nepřátelského wog-ska tak obkljčen, že téměř žádné náděge nepozůstáwalo. Poněwadž ale koně nepřátelů až na wrch kopce kráčeti nemohli, tedy rytjři, zesednauce dolů, sli we swých škorněch a ostrohách, pěšky na Žižku domnjwagjce se, že s nim a geho maličkým húfečkem w krátkosti hoto-wi budau. Ale oklamali se nepřátelé, nebo Taborité měli i swé ženy při sobě, kterým Žižka w tomto ne-bezpečenstwji rozkázal aby hned swé sukně, šaty, zá-pony, plachty a co koli plátenného měly, ze sebe str-hly a na zem rozprostřely. To když se stalo, bogownjků na ně gdaucých nohy a ostrohy tak se tjm plátnem za-motali, že do nepořádku přišli a od Husitů w tom okam-ženj na hlavu poraženi a rozptyleni byli.

6. Udatnost.

Polský General, hrabě Želislaw, ztratil w gedné kr-wawé wálce, roku 1404, skrze nepřátelského rytjře, swau prawau ruku; w tom okamženj ale chpil zbrog swau s takowau rychlostj a smělostj do lewice, že hned na tom mjstě zabil toho, genž ho byl poranil. Když wýwoda polský o tomto hrdinském skutku slyšel, poslal hraběti darem ruku z ryzého zlata.

7. Sprawedliwost.

Kazimir II. král Polský, hral se gedneho dne s ged-njm ze swých šlechticů (wyššjch zemanů). Tento utratil té-měř wšecky swé penjeze w této hře: powadiwše se proto mezi sebau, král dostal od něho w prchliwostj zaucho, (zášigek).

Zeman byl zatjím od kraginských radeů k utracenj hlawy odsůzen. Ale Kazimir odwolal ten ortel řekna: „Gá se w této věci sám za winného a trestu hodného uznávám, nebo mi nenáležj mogjím vlastnjm příkladem takový škodliwý obyčej rozširowati, který porušenj mé kraginy a mého národu za sebau táhnauti může.“

8. Wěrnost we službě.

Roku 1806 udeřil hrom do města Sidoğdy w Ruské zemi tak, že téměř celé město popelém lehlo. W této strašliwé případnosti stál geden ruský wogák při obecné kraginské peněžnici (kasse) na stráži. Přátelé a susedé přiběhli k němu napomjnjagje ho, aby šel domů, že geho žena i děti w plameni zahynau gestli gim ku pomoci nepřigde. On ale stál pewně na swém mjstě a nedal se ničjím od swé powinnosti odchýliti. Cjsař Alexander odplatil tuto geho wěrnost darem 1000 rublů a propuštěnjm z wogenského stawu.

9. Přestáwánj na swém losu.

We dvoře ruské Cjsařowny Alžbety byl gistý Nowický, Polák, který gj často na citáře hráwal. Uslyšew pak, žeby král Polský umřel, opustil dwůr cjsařský a do swé vlasti se ubjral. „I proč nás zanecháwáš, milý příteli!“ tázali se ho dwořané; on pak gim na to odpowěděl: „„gá gsem z polského rodu, a proto mám práwo na korunu králowskau, mohu tedy i sám za krále wywolen býti.““ „Gestli ale wywolen nebudeš?“ — „„Tedy chci spokogen býti s tjm co gsem, řekel, a budu wám opět weselé pjsně zpjwati, gako sem až posawád zpjwal.““ —

10. Chytrá pomsta.

Olga, ruská Panownice, oblehla s wogskem swým město Korosten chtěgje se pomstiti nad geho obywateli

teli proto, že gj manžela zamordowali. Obywatelé hladem a wogskem obkljčenj, poslali posly k wýwodkyni s množstwjm drahých darů, žadajice pokog s nj učiniti. Ale Olga nechtěla dary přigati, řkauce: že nic giného nežádá, než tři wrabce, a tři holuby od každého domu w městě. S radostj vyplnili obleženj obywatelé tuto chaternau žádost hned w ten den. Olga ale rozkázala swým bogownjkům, aby těm přineseným ptákům na křidla a na nohy hořjcy práchno, sirku a giné ohniwé wěcy přiwázali, a tak ge létati pustili, které wrátjce se do města zpátkem, střechy a domy na wšech stranách zapálili, a na popel obrátili.

11. Nepřestrašenost.

Peter Weliký, Cár ruský, byl znamenitý, ale wětšice prchliwý panownjk. Gednoho dne přišel k němu Dolgoruký, wážný muž, geho rádce i přjtěl; a při společném o občanských wěcech rozmlůwánj, nebyw s njm gedně mysli, Petrowi protimluwil. Tento hned rozpálený hněwem, wytáhna meč, chtěl ho w tom okamženj probodnauti. Dolgoruký ale nepřestrašeným srdcem chytj geho ozbrogenau ruku, řkage: „Nikoli, weliký Mocnáři! gá nedopustjm aby si ti súkromnau wražda w tomto přjbytku sláwu gména swého poškwrnil, gestli sem ale smert zaslúžil, podeg mne wěregné, kraginské wrchnosti, aby mne podle práwa odsúdila, a před očima swěta o žiwot pripraviti dala.“ — Tato řeč tak pronikla Petra, že stál ustrnutý, meč schowal, do pokoge odšel, po malé chwjli Dolgorukýho k sobě powolati dal, geg o odpustěnj prosil a nowými hodnostmi ozdohil.

IV. Dobrá Naučenj we Wersjch.

Za cnost měg prwnj, uměnjm držet usta na uzdě ;
Gěst Bohu neyblížšj, gazykem kdo włádne rozumně.

*

Čožkoli znáš škodné, by milé bylo, dey w stranu, dey
preč ;
Wždycky užitku raděg múdry sobě než chuti šetrj.

*

Kdyžkoli hřjch spácháš, pokutug hned sám sebe : we-
ždý
Ránu wyocť sobě sám : ta bolest bude plastro bolesti.

*

Ne wše, co wjš, neb zwjš, wyprawug ; wyhybug no-
winářstwj ;
Hneš mlčenau kam chceš, mluwenj nese často pykánj.

*

Když tě kdo chwálj, ty se sám rozsúditj pomni ;
Wjce newěř ginšjm o sobě, než sám sobě, nikdy.

*

Když štěstj blyštj se, newěř, zlé přjhody bog se :
Zadnj tauž neběžj kolegj kolo weždy za přednjm.

*

Nah poněwádž si wyšel na swět, nah též z něho püg-
deš :

Bud' s chodohau trpěliw, s krotkostj hřjmě gegj nos.

*

Útratných se warug skwosnostj, též i lakomstwj ;
Neb necnosti obě škodné gsau gměnu dobrému.

*

Čo prowinjš opilý, toho wjau ty winny nedáweg,
Wjno ničjm winno zde nenj, než kdož pige wjno :

*

Twé wěci gdauli zpět, zmužilé proto mysli nepúštěg,
Náděgi měg silnau, nezmylj náděge nikdá.

*

Chcešli zdrawj zachowať dobré, hled' tráwiti mjrně;
Wšak si zdrawj powinen wje šetřiti, nežli lahůdek.

*

Měg o zdrawj zláštnj peči, neb toho potřeba přednj :
Nechtěg lát na bolest, půwod sobě sám gsa bolesti.

*

Dobře gsa žiw, nechtěg nic dbáti na pomluwy lidské;
Zacpati usta lidem aby moh', na to mysliti darmo.

*

Což tobě Bůh dáwá, toho hled' sobě šetřiti pilně :
Drž to, co máš, lidskau by nebyl snad někdy powěštj.

*

Cožkoli hodně trpjš, trpěliw bud', měg se pokorně,
Gestli se znáš winným, tedy vlastnjm bud' sobě súd-
cem.

*

Mjti budeš žiwota s dostatkem wždycky pohodlj :
Přestáwať gen chcešli na tom, což potřeba žádá.

*

Čiň, co, že prospěge wjš, co newjš, aby prospělo, nech
tak :

Blaud, na zdař se ! dělá, múdry všudy gistoty šetřj.

*

Poctiwě mášli statek nabytý sobě, poctiwě žiw bud' :
Wšech cnostj zachoweg, všeho neslušného utjkeg.

*

Štěstj když chřestj, nĕgakého bog se neštěstj:
Tak zas w neštěstj se nebog, očekáwage štěstj.

*

Pročby se, když čeho geště newjš, naučit w nowě han-
bil?

Čest něco gestiť umět: naučit nechtjti se hanba.

*

Gest sic těžko wěcj potřebných snášeti ztrátu:
Gestliže však pro dobrého tratjš kdy co přjtele, nes to

Přátelstwj prokazug; sobě však swým přjtelem ostaň;
Bud' dobrým dobrý, by nebyl však sám sobě škodný.

*

Když spolu kdo šepcj, toho ty naslychati nechtĕg:
Zlé swědomj kdo magj, myslj, že o nich se mluj geni.

*

Slřjci se weždy lidj pamatug přjlišně lahodných:
Pjšťala sladce znj, když ptáčnjk ptáčata wábj.

*

Co kdy hanjš při giném, toho sám hled' utjkati pilně:
Hanba, giné kdo učj, když však toho sám se dopustj.

*

Másli děti, k njmž statku nemáš, uměnjm ge opatři,
At' wždyby poctiwě tak swé mohli se brániti nůzi.

*

Cos rodičům powinen; zarowěň oddáwati se snaž;
Nermuť mátky milé, dobrým chtĕge k otcowi býti,

*

Nech smrti bázně, radjmť, poněwadž znikauti nemožné;
Když se bogjš, co minauti nemůž, tjm wjce se trápjš.

*

Nápoje tak a potud, gak potřeba káže, užjweg:
Za zbytkem gde nemoc, i smrt z něho často pocházj.

V. Příslowj a pořekadla.

A.

Ač se někdy o barlách trest kulhawý wleče;
Ale předce zřjodka mu zločinec uteče.

B.

Bez gedné lastowičky bude léto.

Bez ochoty, zlé roboty.

Bližšj košele, než kabát. (Prwěg sobě, potom tobě).

Bůh gen tudy powstává, když lidská pomoc ustává.

Bud' za mladi starcem, aby si we starosti byl mládencem.

C.

Chcešli přjetele ztratit, pugči mu penjeze!

Chudoba cti netratj.

Chutněšj chléb we swobodě, než koláč we službě.

Cnost a štěstj wisj na tenké niti.

Co gest lepšj nad zlato? žiwot. Co nad žiwot? cnost.

Co nade cnost? Bůh. Co nad Boha? Nic.

Co hlawa, to rozum.

Co mnoho, to škodno. (Čo kdo lúbj, to ho hubj).

Co se wleče, neuteče.

Co tě nepálj, nehas.

Č.

Čas růže přinášj. (měg trpěliwost).

Čiň dobře a prawě, nebog se cjsaře ani krále.

Či-

Čistota, půl zdraví.

Čítat dávné zabyky a cuzé rozumět.

Dobře gest; než otcowsky třeba napřed umět.

D.

D'ábel má mnoho cukru, i hrjch činj sladkym.

Dluh, ge zlý druh.

Dobře gest při kopě klásky zbírat.

Dobré wjno i bez wěchy wypíj.

(Dobry kůň i na maštali kupce nagde).

Dočekeg času, co hus klasu.

Dokud železo řeřawé, kug-

G.

Gablko nepadá daleko od stromu. (Gaký otec taký syn).

Gaký oděw, taká čest, (Gaké oděnj také uctěnj).

Gaký kdo sám gest, s takým rád obcege.

Gaký pánbůhdeg! taký bodegzdraw!

Gaký pán, taký krám. (Poznáš po wrawě, co ge we hlavě).

Gá pán, ty pán; kdo bude pastyřem?

Geden nesprawedliwý groš, sto giných z kapsy vytáhne.

Gedno slunce dosti na nebi. (Panowanj towarýše ne-trpj).

Gitřenka, uměň milenka.

H.

Hled': ne kdo? ale co? (ne osobu, ale wěc).

Horšj strach, než sama bjda.

Host a ryba třetjho dne smrdj.

Hustá služba, řjdká sukně (Kámen často se hýbagjcy neobroste).

I.

I. pěkně laháti (I há ti) gest hrjch.

K.

- Kam wjter, tam plášť. (Pochlebnj gde po chlebě).
 Kapka mrwj kámen, ne mocj, než často padánjm.
 Každé hrable k sobě hrabau.
 Kde ge neywj opichačů, neyméné ge pšena.
 Kde ge psóta, tam ge hrjch.
 Kdo do nebe pluge, na gehu vlastnj twář slina pada.
 Kdo komu gamu kope, sám do nj upada.
 Kdo modlitbu řjká leže, Bůh ho slyšj dřjmage.
 Kdo nemá chuti, lehko wykrutj.
 Kdo neskoro chodj, sám sobě škodj.
 Kdo ráno wstává, Bůh ho požehnává.
 Kdo se za vlastnj řeč stydj, Hodentě potupy wšech lidj.
 Kdo si mála newážj, Po mnohu ať nebažj.
 Kdyby nebylo: Kdyby—Nebyloby chyby.
 Když se pán směge, celý dwor ge weselý.
 Kde nenj kázně, tam nenj bázně.
 Kde si zmóknuł, tam se suš.
 Kde Slowanka tam zpěw.
 Kdo chce gadro, musj ořech rozhryznauti. (Bez prá-
 ce ani koláče.
 Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.
 Kdo dwa zagjce honj, žádného nechytj.
 Kdo gako robj, tak se mu wodj.
 Kolik kragů, tólik krogů.
 Komu pán Bůh dá djtky, dá i na djtky.
 Komu pán Bůh nedal, kowáč neukuge.
 Krawa, která welmi ryčj, málo mléka dáwa.

L.

- Lacné maso, zlá poléwka. (Lacný towar planý).
 Lékař léčj, Bůh uzdrawuge.
 Lépe něco znáti, než mnoho mjtj.
 Lépe se krátce styděti, nežli dluhý čas želeti.
 Lépe swoge látať, Než cuzé chwátať.

Lepšj vlastnj chudoba, než cuzé bohactwj.

Lepšj ge: warug se! nežli: nebog se!

Lepšj wrábec w hrsti nežli zagje w chrasti.

(Lepšj gedno dnes, než dwoge zitra. Lepšj dnes kus, než zitra hus).

Lepšj ge přátelstwo než penjze.

Lež má plitké dno. (Lahár ma krátké nohy, dáleko neugde).

M.

Maká druhých ožehem, kdo sám w peci ljhá. (Podezřiwošt).

Milšj čnost s chudobau, Nežli hrjch s ozdobau.

Mladost - radost; Staroba - choroba.

Mladý nabyweg, Starý užjweg.

Mnohó kuchárü, poléwku přesolj.

Mnoho řečj, málo wěcj. (Mnoho wrawy, málo zprawy).

Múdré ucho nedbá, na hlupé řeči. (Pšj hlas do nebe negde).

N.

Na chudobných swět stogj.

Nečo za, něco, nic za nic.

Nedbám na měsje, když mi slunce swjtj.

Negednako Bůh rozdává, Gednomu hus, druhému páwa.

Nemluw, hopsa! až přeskočjš. (Lépe chwála Bohu, než dáli pán Bůh. Na konci kygak býwá).

Nesúd' za dary, Pomni na máry!

Nešťasný taký dům býwá, Kde kohút mlčj a slepice zpjwá!

Nešťestj netřeba hledaťi, samo přigde.

Neylepšj hráč, neyhorsj loter.

Ne z každého žaka bude kněz.

Nic to proto, wyschne blato, bude léto. (Netrať na děge, když se zle děge. Dokud člowěk usty zjwá, Nech wšeho naděgi mjwá).

Nikdo není bez ale. (Nenarodil se ten, co by se líbil všem).

Nová metla dobře mete.

O chudého se každý otre.

Od hlavy ryba smrdí.

Oko, do srdce okno.

P.

Panská láska roste na zagečím chwostě.

Panská choroba, ubohého zdrawj. (Kde pán už w posteli, Sluha ještě weselý).

Po lidských žlabech kalná woda teče. (Klewetám newěr).

Pomalu dále ugdeš. (Náhli zwolna. Náhla robota nikdy dobrá nebywá).

Powěz prawdu, probigeš hlavu.

Proti své krvi boguge, kdo swíg národ nemiluge. (Každý pták zlý, co do swého hnjzda nečistj).

Pýcha, peklem dýchá. Pýcha na ulici a handry w truhlici.

Ř.

Remeslo zlaté dno. (Nauka wšudy mjsto nagde).

Růze trhagj když kwitnau.

S.

Samoláska nemá žádného přítele.

Sliby, chyby. (Kdo mnoho slibuge málo dáwá. Sliby se slibugj, blázní se radugj).

S každým pěkně, s nemnohými důwěrně.

S welikými pány není dobře čerešně gjsi. (Nežartug s kým si nerostel).

Š.

Šediny, gsau hrobowé kwětiny.

Šewče! ne wyše kopyta. (Čeho chwálit neumjš, ne-
hař.).

Škoda krásy, kde rozumu nenj.

T.

Tak dlúho džbán do studně chodj, dokud se neroztluče.
Tiché wody, břehy podmýwagj. (Pes horšj co mlčkem
kausá).

U.

Usilug se hus dostati, dokud wrabca strowjš.

W.

Wlkowi mluw: nebe! on zuby wyceřj na tebe (Pes ga-
gy do chrámu, taký z chrámu).

W cuzé naděgi hrachu newař.

Wětšj dým nežli pečeně.

Wlastnj chwála smrdj.

Wšade dobře, doma neylépe.

W ustech med, w srdci ged.

Z.

Z gehličky na ěrešličku, z ěrešličky na truhličku,
z truhličky na krawičku, z krawičky na šibeničku.
(Zloděg).

Zlatý orel wšade doletj. (Penjze wšecko wykonagj).

Z mladi se trn ostřj.

Ztáhni larwu, uzřjš šalbu.

Ž.

Žák, který se bez knih učj, Ten se mnoho nenaučj.

Žid křestěný, wlk skrocený, to ge nepřitel smjřený.

Žádná pjsen tak dlúhá nenj, aby gj nebylo konce.

K a p i t o l a VI.

O gístých Spisech.

G i ř j. Kam gdeš, bratře Macjku?

M a c j k. Tu do tohoto domu nesu wýtazež,
(Uscyğel).

G. Kdeže ho maš?

M. Tu na tomto papjře: hle, widjš!

G. Cože ge to Uscyğel aneb wýtazež?

M. To ge, co můg mifer do roka do tohoto do-
mu, swau kregčjrstkau robotu dělal, na tomto papjře
napsáno, a količ za to se má zaplatiti, a poněwadž
toto psmdo w y t a ž e n o gest z oné knihy do které sobě
řemeselnjci swau robotu, a dluby zapisugj, tedy se
proto gmenuge w ý t a h, aneb w ý t a ž e ž.

G. A či ty, bratře Macjku, wjš takowý wýtazež
čili haucjğel udělati.

M. Né haucjğel, ale Uscyğel; to gá gestře wě-
děti nepotřebujem: dosti mi ge, že wjm gehlu do ru-
ky wzjti, fercowati a štěpowati: ale předce kdybych
nynj Mistrém byl, wěděl bych sobě Uscyğel napsati.
Šle, tuto mám křjdu w ruce, pođ sem, chcešli wě-
děti. Gá bych takto můg wýtazež napsal.

Wytazek (Auscygel) na kregcjrsku ro-
botu pro Pana Wacława Gablonow-
ského na Roč 1806.

		fl.	kr.
Leden	Súkenny mentyl uffitý.	3	—
6.	K tomu súkna $4\frac{1}{2}$ rjřů po 6 fl. 30. kr.	26	—
	súkna zpuffřej.	—	22
	$4\frac{1}{2}$ rýřa hedbawnau podřřiwku (futro) po 1. fl. 24. kr.	5	57
	Kamelhár a hedbáw.	—	18
	na rukáwy a wřečka.	—	28
	na futro lajbljka.	—	42
	na futro nohawic a wřeček.	—	48
Unor	Futro na kabát a plácanej se		
20.	wřim, co se k tomu po- třebowalo.	1	—
Březen	Dwa létnej kabáty vyplácanej,		
20.	s tím, co se k tomu potre- bowalo.	1	48
Prořinec.	Bundy pro Panj uffitj a.	3	—
dne 3.	materia 8 rjřů po 5. fl.	40	—
	Kamelhár, hedbáw, futro.	5	56
	Pro služebnau čeleď dle při- pogeneho osobitného Aus- cygle.	25	25
	Summa.	114	44

Pawel Nessudil
Kregcjrský mistr.

Giřj. Nu, a když dostaneš peníze, gařže giř po-
tom konáš?

Mačj. Penize zanesu domů k mistrowi, spolu
s Wytazkem. Mistr potom podpíše tenže Wytazek
že

že peníze přigal, a gá zase podpísaný zanesu tomu Pánu Gablonowstému. J gá něco při tom dostráwám.

G. Či to už dost pro tebe, gestliže takový wýtazek wjš napsati?

M. J wěru to gesttě nenj dosti. We škole sem se gá učil, gako náležj psáti kwitancie, kontraktj, listj, i poručidla (testamenty).

G. Ach kdybych se gá to wšse naučil.

M. Nu, zepreg se učitele, gisté on tě to naučj. Ale gá se nemohu messřati, musjm pospřhati, nebo obratnost, rychlost, a wěrnost, to učně kommenduge. Nu, buď zdráw bratře Gířj: prosjm tě, pozdrawže nassich rodičů, a powěz, že sem gá i zdravý, i s mým stawem dokonále spořogeny.

* Tuby se mělo něco připogiti o způsobu kládánj zápisů (kwitancij) kontraktů, listů, assygnácij, testamentů a t. d. ale to způsobný učitel sám od sebe wěděti bude. Za wůdce pak kommendugi knižečku Pána Wagnera, někdy školy Břežňanské normalšské učitele, pod názwem: *L i s t á r.*

K a p i t o l a VII.

1) Krátká šistoria domu panugického Kakúšského.

Domu Kakúšského starý a dáwný děd byl Rudolf z Sabšpurku, šwaycárské Šrabě (grof) Tento

Roku 1273. za Římského Císaře zvolen byl. Gen gen den z jeho synů, takže Císařskou hodnost dosáhel, totiž Albert první. Po něm Císařové z rozličných familií voleni byli. Ale od času Alberta druhého t. g. od roku 1438. až po naše časy téměř všichni Císařové z domu Rakúského voleni byli. S Karlem VI. R. 1740. mužské pohlaví tohože domu vymazalo; a Karel VII. z domu Bavorského za Císaře zvolen byl. Ale po jeho smrti opět prohlášen byl za Císaře František první, manžel Marie Terezie, dcery Karla VI. Královny uherské a české. Na Františkovo místo jeho a Marie Terezie prvorozený syn Josef druhý na trůn císařský povýšen byl, který drahé časy spoluregentem své matky byl, potom pak od roku 1780. až do r. 1790. sám panoval: jeho panování vždy zůstane pamatné. Josef neměl žádných dětí: a proto po jeho smrti brat jeho Leopold II. velký Wýwoda Toskánský na trůn královský a spolu i císařský dosedl. Než gen něco výše roka jako císař a král panoval, umřev r. 1792. 1. Března. Měl postupníka ve všech svých hodnostech neystaršího syna svého Františka II.

Římský císař, jako císař, vlastně žádné královny nedežel, a w skutku i velmi chatrné důchodky měl, až i r. 1806. tento titul zrušen gest, a místo něho náš král uherský a český přigal titul rakúského Císaře, a píše se takto: František I. z Boží milosti Rakúský Císař, Král uherský, český, a t. d. Královny pod jeho berlaui, gsau následující:

1) Rakúský Kráľ, w němž Rakúsy, Tyrolsko, Styrsko, Korytany, Krainsko, Fryaul, Salcburk, a mořské přístawy Tryest (Terzisté) a Fiume se nacházejí. Nejhlavnější město celé Monarchie a císařské sjdlo gest Vídeň, o něj známé gest přisloví: i we Wjdni, lidé bjdni.

2) Kráľovstwj české: Starí Čechové před tím sobě wolili krále. Z domu Rakúského Albert II. byl na trůn český wymolen R. 1438. Ale od času Ferdinanda I. a od R. 1527. gestil toto Kráľowstwj při domě Rakúském. W gístém zbúření byli sobě Čechové za krále zwolili Fridricha V. Salzkého Wolence (Kurfirřta), který ale R. 1620. přemožen gsa, při Praze, musel ustúpiti Ferdinandowi II. A w tento čas přišli pod panstwj domu Rakúského.

3.) Markrábřtwej Morawské; které giž od dáwných časů s Kráľowstwjem Českým spogené bylo, a tak spolu s njm pod panowánj berly Rakúské přišlo.

4.) Jedna částka hornjho Sléžka. Celé sje Sléžko před tím domu Rakúskému poddané bylo: ale po smrti cjsate Karla VIho, Král pruský Fridrich IIhý, práwo na některá sléžká Knížetřtwa sobě osobowal. Odtud powřtala R. 1742. wog-na, která se pokogem Wratislawským skončila, takže pruskému králi dům rakúský Sléžko postúpil, krom následugjých částek, které domu rakúskému po dnes přináležejj, a gsa:

a) Knížectwj Tropaawské.

b) Knížectwj Tesřinské.

5) Kráľowstwj Uherské. Historia kráľowstwj tohoto dělj se na čtvero.

a) Neystarřšj Historia národu tohoto, který swých rozdjlných wýwodů měl, wztahuge se asř do roku po naroz. Kryřta 997ho.

b) Potom sobě národ uherský zwolil krále prwnjho, genž byl Stěpán Iný z rodu Urpádowa. Tito kráľové, gičž 23. bylo, trwali až roku 1301. Ořtatnj byl Ondřeg z Benátek, Njepamatněgřřj mezi nimi byli Bela IIhý slepý.

Be la IIIty, který královský dvůr do pořádku přivedl. Ondřej IIhy že proti Saracénům wognu wedl, Geruzalemský řečený, od něhož slavné priwilegium uherským zemanům wydáno bylo. Be la IVty. Pod nimž Tataři celau kraginu vyrabowali.

c) Z rozličných domů bylo králů 14. kteří až do roku 1527. králowali. Mezi nimi znamenitější byli: král Robert Iwnj Ludwjt Inj, geho dcera Maria I. wdaná za Zigmunda císaře, kterýž také králem uherským byl. Pod gegim panováním, byl od gedné částky Uhrů ná trůn uherský powolán Ka r e l gehož malým nazjwali: tento wšak i žiwot i korunu utratil, zabit gsa zrádně od Šorgáča. Albert Rakúský a po geho smrti Alžbeta geho manželka; Wladislaw Iwnj při Warně i s wogškem od Turků zabity; Matěg Korwjnus na stawy uherské dosti přisný, a wšak předce wšem milý, o němž uherské přislowj dosawád trwá: „umřel král Matěg, zahynula spravedlnost.“ Ostatnj byl Ludwjt IIhy, který we kwětu mladosti své, w nešťasné bitwě s Turky při Moháči, w bahně i s koněm utjka se zatopil.

d) Králů z domu Rakúského wšech pořádkem wčítati sluffj:

Prwnj byl Ferdinand I. kterýž sestru Ludwjtka, při Moháči nešťasného krále za manželku měl. Za geho času Turek i Budjn, i welkau částku země držel. Druhý; Maximilian, pod nimž se Mikuláš Zrjni, rodem Chorwát, wjtěžně w Sigeti wyznačil; Rudolf milownjt uměnj; Matěg IIhy, brat Rudolfa, w Uhřích nebezpečně zbauenj R. 1606. pokogem Widenstým utjssil. Ferdinand IIhy, pozdwiženj od Gabriele Bethlen, knížete Sedmohradského, učiněné pokogem Wiskburským skončil. Pod Ferdinandem IIIym Gřij

Rakocy vlast nepokogil. Leopold Veliký uher-
 skau korunu za dědičnou dosáhel, Edyž Turky z Bu-
 djna, a z celé uherské kráginy vyhnal. Jozef Inj za
 malý čas králowal. S geho smrti skončila se bůre od
 Frantiska Rakocyho, gesté pod Leopoldem učiněná.
 Postúpil na geho místo Karol genž w historii sluge
 gako císař, Vlty, gako král uherstý, Mtj. Tento, poně-
 wádž syna neměl, dědičnost koruny uherské i pro žen-
 ské pohlavj domu swého, na sněmě uherstém vykonal.
 Práwem dědictwj byla tedy králownou Maria Te-
 rezia, o wychowávání mládeže welice dobře zaslúži-
 lá Panj, pod nž wogna Brandeburská druhá za 7. ro-
 kú trwala: Jozefa IIho desitiročné panování welmi
 bylo pamatné. Brat geho Leopold swým krátičkým
 panováním dlúhau po sobě zanechal žádost. Nynj pa-
 nugjcy Rakústý Císař, král uherstý a český gest
 Frantiska Inj.

6) K Monarchii Rakúské patří i Sedmo-
 hradsko, které giž w gedenáctém stoletj s uher-
 skau kráginau spogené bylo, potom ale po smrti
 Ludwika IIho se od nj odtrhlo, a swé vlastnj wy-
 wody (w historii gmenugi se Vajda) sobě wolilo.
 Nejznáměgšj z nich gsau: Ján Zápolya, a Stě-
 pán Báthory, který i polstým králem byl. Apaffy
 poddal se R. 1686. berle rakúské, pod tau wýmjn-
 kau, aby Wywodowé Sedmohradstj weždy z geho
 familie bráni byli. Ostatnj z nich Michal Apaffy
 umřel R. 1715. A od toho času patří Sedmohrad-
 sko uplně k Monarchii rakúské, a král uherstý má
 také tytul: Weliké Knjže Sedmohradské.

7) Králowstwj Dalmatské, Chorwatské
 a Slawonské. Panujcá řeč we wšech třech ge-
 slowanské. W poslednjm gest paměti hodna pewnost
 Peterwaradjn.

8) Lombardo-Benatské království, kde
 gsau hlavní města: Mailand a Benátky. Panuj-
 cá řeč vlastná.

9) Saličské království, ku kterému i Lodo-
 mera Bukovina přináležej. Tu gsau hlavní města
 Lwow (Lemberg) a Černowice; řeč pak slowansko-polská.

II. Krátký zeměpis, Království Uher- ského.

Zemi Uherstau na polední děli od Slawenska
 řeka Dráva; na půlnoci vrchy a hory Tatrans-
 ké od Saliacie; na východ tytéž hory od Sedmo-
 hraďska a Walachie; na západ pak mezuge s Ka-
 kúsy a Morawau. Gegj obsah učinj 1721. čtwer-
 hranných mil, a počet obywatelů wynássi na 7. mil-
 lionů. Me rozdijni gsau ti národové; genž w zemi
 Uherské bydlegj. Gsau totiž; Maďari, Slowa-
 ně a sice pod čtyrmi gmény totiž: Slowáků, Rusná-
 ků, Serbů aneb Káců a Chorwátů, potom Němci,
 Oláši, Židé a Ciĝáni.

Powětrj gest mjrné, tak že se w Uherch wssedko
 rodj, cožoli ku potřebám tělesným, ano i k lahůdkám
 přináležej. Wsselité a rozmanité ovoce w hognosti se
 rodj. Wjna gest kragina nasse, odprawdomá vlast.
 Neywyhlášenégsj gest Tokagský a Mjňešský wybor (Es-
 sercia). Budjnské, Serardské, Jägerké, Sopronké,
 Presspurké a Welkohontské wjna gsau mezi znamenitégsj-
 mi. Uherké woli a koně magj nad giné přednost. Uherská
 owce dává mnoho mléka a wlny. W hornatých kra-
 gich pěkného a rozmanitého dřjwj gest hognost. Baně
 Uherké w Europě gsau slowutné; ryb množstwj se nachá-
 žj; teplíc a kyselých wod gest weliký dostatek. Ney-
 hlawnégsj řeky gsau: Dunag, který od Kákús přes
 celau kraginu běžj, Tisa, z hornjho krage přes celau
 kra-

krágu tekúca při Tytuli do Dunage padá. Morawa a ge na pomezj Morawském a Rakúském; Wáh z Liptowa z Křiváně vycházegjcy, při Komárně do Dunage padá. Šron z Králové hory při osadě Šronec se prýššicj, do Dunage při Oštrihomě se wléwa. Zpel přes Nowohradskau a Welkohontskau Stolicu se točjcy, do Dunage se wléwa, dobře níže Oštrihomu; Dráwa, Sáva, Temes, Rába, Rábica, Poprad, Layta, Šernad, Šnilec, Sagow, Maruša, a troj Keres i se Šadwa u zašlhubuj gmenowáni býti.

Gezera Blatoň, (Balaton), Pleso (lacus Pelso, Peiso, Fertö), a Paliě gšau paměti hodná.

Země Uherská na hornj a dolnj zem se dělj. Me toto gest což kluzkého a negistého. Lépe gegj rozdělenj na Okolj Před- a Šadunagské, Před- a Šatiské dá se pochopiti.

Okolj předdunagské ma 13. Stolic a Distrikt malé Kumanie: Okolj Šadunagské záležj z 11. Stolic. Okolj předtiské obsahuge 11. Stolic s Kraginkau Jászšag, a wětšj Kumanij. K Okolj šatiskému přináležj celý Temeswárský Banát na tři Stolice rozdělenj s oštatnjmi 9. Stolicemi.

* Wjz zde obšširněgi: Známost wlasti, od Gřjžho Palkowiče wydanau.

Každé Stolicě k gegjmu řizenj, zprawowánj a k rozkazů královských wykonávánj předštawen gest geden Šlawnj Ššpán po něm dwa Vice-Ššpánové, ordinárnj (řádny) a geho náměštek (substitutus). Služnj neb Služnodworšstj (szolgabjrové) dle počtu Distriktu stolicných, ordinárnj dwa, tři i čtyři, a tolik Vice-Služnj; Přisaznj neb boženjci (Jurassoromé) Kommissáři, a šerze hlawnjho Ššpána wywolenj Šúdcowé při šúdně stolicné Tabuli (Assessores Tabulae judicariae). Šterjžto, šdykoli se Ščuzka stolicná (Kon-

gregácie generálnj neb partikulárnj) drží, do Stolice gdu, a věci kteréž se zavdávaji rozsuzuj. Wše-
 ňo pak, co se we Stolici koná, zapisuji do pamatných
 knih Notariussowé (pisáři) z nichž jeden přednj No-
 tariuš, ostatnj Vice-Notariussi slugj.

III. Pohled na celau naši Zemi.

Země našj forma gest okružlá, a záležj ze Sucha
 a z Moře. Táto kúle (okružlek), na njz my bydljme
 za čtyři a dwadcet hodin wúkol swé osy se obrácj. Od-
 kud pocházj to, že když ge na gedné straně země den,
 tedy na druhé straně ge noc, což ustawičně s během ze-
 mě se měnj. Země naše koná také cestu do roka wúkol
 slunce, což působj rozdjl mezi částkami roka, totiž ga-
 ro, léto, geseň a zimú. Celá naše země dělj se na
 pět welikých částek.

E u r o p a

Europa gest sice neymenšj země částká, ale z ohle-
 du na swau welikost neylidnatějšj a neymrawnějšj. Ná-
 boženstwj křesťanské w nj gest panujcě.

W nj se nacházegj Cjsarstwa: Rakúské, Rus-
 ské a Turecké. Králowstwa pak gsau následugjá.
 Portugalské: gehož hlawnj město gest Lizabon.
 Španielské s hlawnjm městem Madritem. Fran-
 cuské kde Pařjž. Englické záležegj z Anglie,
 kdež

kdež Londin, ze Škocie, kde Edinburg, a z Hibernie kde Dubljin. České, w němž slavná Praha. Denemarské s Norwegiá, kde pěkný Kopenhágen, Švédské se swým, na 7. ostrowjeh stogjcým, hlawnjm městem Štokholmem. Pruské, kdež Berljin a Keniğsberk. Uherské w němž slavný Budjn, pěkný Prešburek a kupecká Pešt. Polské kde Waršawa. Neapolitánské se Sici-liá, kde Neapolis hlawnj město. Sardinské, kdež Kağliary. Hetrurské má hlawnj město Florenciu; Wlaské, Mayland; Hollandské, Amsterdám.

W Cjsarstwj Rakúskem Wjdeň gest hlawa. Německá země mnoho má držitelů a Pánů, gako Krále Wirtemberského, Krále Baworského, Wolence Badenského, Šaského; Hanoweránského, Braniborského, Hasenského, a t. d.

W cjsarstwj Tureckém, hlawnj město gest Konstantinopol; (Carigrad) w Ruském Petrohrad a Moskwa. Republiky anebo swobodné obce gsau nynj 5. Šwagcarská aneb Helwecia; St. Marino; Wallis; swobodné město Krakow a Sedmi-ostrowská (totiž Corfu), Cephalonia, Zante, St. Maura, Thraky, Cerigo, Paxo). Nemusjme zde zapomenauti i na panstwj Řjmského Pápeže, kteréž se gme-nuge cjrkewnj panstwj (*Status Ecclesiasticus*), w němž hlawnj a w celem swětě neypowěstnějsj město gest Řjm s chrámem s. Petra neywětšjm a neykrásnějsjm na zemi.

A z i a.

Táto částka swěta byla neyprwé od lidj obydljena, a gest z wětšj částky mořem obkljčena. Turci, Křestané,

Židé a Polhané, gsau gegj obywatelé. W nj se nalezagj několika Cjsarstwj a Králowstwj.

1. Aziatické Rusko.

Ruské cjsarstwj má síce sjdlo w Europě, ale i w Azii se široko daleko rozprostjrá tak, že téměř tři osminy z celého okrušleku zemského zaujmá. Obsahuge pak w sobě Siberiu, kde hlawnj město Tobolsk, nowau Zemlu, Kamčatku; k polednj pak Kazan, Astrachan, Kaukaziu.

2. Turecké Cjsarstwj.

Toto Cjsarstwj gest dědičné, Cjsař w něm panuge bez obmezenj swé moci. Gestit pak Turecké państw dwógaké.

a) Europegská Turcia, t. g. ty kraginy, které Turek w Europě držj. A k těm se počitugj Serwia čili Srbsko, kdež Bělehrad; Bosniakde Banaluka; částka z Chorwátské a z Dalmatské Země; Bulgaria, kdež Widjn; Walaská zem, kdež Bukarest; Moldawská, kdež Jasy; Rumelská, w njž při mori ležj sjdlo Tureckého cjsaře Konstantinopol, před tjm Bizant řečené; a t. d.

b) Turcia Aziatická, k njž patřj Natolia kdež Efezus; Siria, kdež Damaškus; Palestina kdež Geruzálem, pro kterýž mnoho křestanské krwe w křjžowých wognách wyljto gest; Diarbek kdež Bağdad, před tjm Babilon; Turkomania, kdež hora Ararat; Arabia, při čerweném mori, kdež hora Sinai, město Měkka a Medina. W městě Měkka se Mahoméd narodil: w Medine gest.

gest pohřben. Byl on bohatý kupec, a půwodce Náboženstwa Mahomedánského, které on mečem a mordem rozširowal. Od něho také Mahomedánská Biblia, řečená Korán, půwod má.

3. Perské Cjsařstwí.

Ono gest dědičné a monarchické. Sjdlo cjsaře Perského gestit weliké město Ispahan. Hlawnj náboženstwí gestit mahomedánské. Náboženstwí křesťánské také se tam trpj. Persia gest na wšeckeru urodná kragina, wlast lwů a tigrů. Persané gsau lidé wldnj, mrawnj, we swých domjch čistótnj, okolo dělánj rolj, kupectwí a wšelického uměnj pilnj.

4. Wýchodnj India.

Pod tjmto gménem obsahuge se celý ten weliký kús země z této a z oné strany weliké řeky Ganges řečené. Obsahowala před tjm krom cjsařstwí Welko-Mogolského, gehož hlawnj město bylo Agra, gestě giných 30. Králowstwí, která wšeckeru swé wlastnj krále měla, než wětšjm djem Angličané ge wybogowali. Na pospol pak gsau w těchto kraginách Pohané. Ale w městech při moři i křesťané w hogném počtu se nalezagj, genž kupectwí prowozugj, a gegichž náboženstwí křesťánstj poslanci (misionáři) rozšiřugj. Kragina ge urodná, obywatelé ač w ustawičné horúčosti, wšak předce prác pilni gsau. Diamanty a giné drahé kamene, škorici, a mnóhé giné wzácne wěci odtud do Europy dostáwáme.

5. China.

China gest weliké a welmi lidnaté cjsařstwí. Sjdlo Cjsaře gest neywětšj we swěte město Peking. Nábo-

boženstwj těchto kragů gest náboženstwj přirozené; dle učenj gistého učeného muže, gménem Konfuciusa. Kragma gest wyborná a úrodná; Chinčané gsau lidé pilnj a mistrownj. Porcellán chinenský gest neywybornějšj, a gedna celá wěže porcellánowá tam se skwj. Kanton gest hlawnj město, do něhož Europegštj přjstup magj. Mezi Chinau a Tatárskau zemj nalezá se ten powěstný na 300. mj. dluhý múr (zed'). I to poznačenj hodné gest, že Chinensštj, neb, což gedno gest, Sinenštj swé lét počtowanj, daleko wyše Mogžišowého počtowanj začjnaj.

5. T a t á r s k o .

Tatarsko ge trogj: a) Chinenské s městem Zehol: Kupěj s Chinenskými, a magj s nimi gedno náboženstwj. b) Ruské, aneb Siberia, kamž zločinci a buřiči na pokutu býwaj odsjláni, aby chytali sobole. Gaзыкem ruským mluwěj a i gegich náboženstwj magj. Tobolsko gest tu hlawnj město. c) Swobodnj Tataři bydlej w králowstwj Bucharském a Tibetském. Někteřj z nich na způsob cigánů sem i tam se přewlačuj, gako gsau Kozáci a Kalmuci, kterjžto gíž Rusům poddáni gsau. Žiwěj se neywjce chowanjm konj. Náboženstwj gegich gest pohanské, a ctěj gistého neywyšjšho kněze, gménem Láma. Mnozj z nich mluwěj ga-zykem túreckým, a mnozj swým vlastnjm, genž se slowenským podobnost má.

6. Ostrowy Aziatické.

Cjsarstwj Japanské záležj z welikých třj, a 24. menšjch ostrowů. Sjdlo Cjsarě gest město Jedzo: Náboženstwj pohanské: lidé pracowitj. Ceylon ostrow na kořenj bohatý, přislúchá Angličanům: Jáwa a Sumatra Hollandčanům. Tyto ostrowy, gakož i Borneo,

Celebes a giné, magj sice swé krále, kterj ale musěj Ewropejským mocnárům daň dáwati. Z těchto a z giných mnoho set ostrowů dostáváme zlástě bawlnu a všeliké kořenj.

A f r i k a.

Afrika gest téměř celá mořem obtočená, a obsahuje w sobě některá Cjsarstwj a Králowstwj, gak i několika Reublik. Tato swěta část gest welmi teplá, a proto obywatelé gegj gsau na wětšjm djle černj, aneb mauřjnowé.

Na půlnoci ležj: 1) Cjsarstwj Marokánské, gehož hlawnj město gest Fez. 2) Tři lúpež na moři prowadjce Reubliky, totiž: Alžjir, Tunis, Tripolis, genž pod ochranau Tureckau stogá. 3) Králowstwj Barkán. 4) Egípt s hlawnjmi městy Kairo a Alexandria, přináležj pak pod Tureckého Cjsare. Reka, která prostředkem přes Egípt teče, Nilus se gmenuge, a swým rozwodněnjm zemi plodistwau činj: ona gest Krokodylů hospoda. Všech těchto kragin obywatelé gsau Mahometáni: w Egíptě však mnoho Koptických Křesťanů a židů se nalézá. 5) Biledulgerid, stogj pod mocj marokánskau, neurodný krag, plný diwokých zwěrů. 6) Púšť Zára s několika malými Králowstwjmi, plná pjsku. 7) Nigrícia, má několika menšich Knžat. Stromy mandlowé, smokwowé (fjkowé), a cimetowé při cestách rostau. Panujcě náboženstwj we všech gest mahometánské. Mezi Mauřenjny nalezagj se též lidé, kterj lidské maso gegj (lidožráci).

W prostředku Afriky ležj mezi ginými Abesánské Cjsarstwj, gehož Cjsar asi 30. menšich Králů pod sebau má. Náboženstwj zde gestil křesťánské, kterěz onen Komornjk w Sk. Apošt. 8. 26—39. tam šťpil.

pil. Tu také ležj Příbřežj. G. w. i. n. e. a. Obywatelé gsau maufenjnowé: při moři pak i Europčané magj swá kupecká města.

K polednj ležegj následugjcé kraginy: 1) Příbřežj Kloungó, genž gest pohanské králowstwj. 2) Cjsarstwj Monomotapa. 3) Příbřežj Zangwebař. 7. Králů magjé. We gmenowaných kraginách Portugalsťj magj kupecké hrady. 4) Kafferia. Tu bydlegj Hotentoti, diwoky pohanský národ. Tu gest též ten slawný mořský přjstaw, předhořj dobré naděge (Caput bonae Spei), které rok 1806. Angličané Hallandčanům odgali. Wjmo, zde roste wyborné. W púštěch této kraginy nalezagj se mnozj lwowé, tygrowé, sloni, nosorožci. Wúkol Afriky spátrjš Ostrowy Kanárské, mezi nimiž Teneriffa s ohniwým wrchem; Madera s wjsem powěstným; Ostrowy zeleného předhořj, a Madagaškar, kdež Hrabě Beňowský, rozenýz Uher, gako naměstnjk krále francúského zabit gest.

A m e r i k a.

Amerika gest neywětšj okrušleku zemského částka, wen koncem mořem obkljčená, a sluge i Západnj Indiu. Kristof Kolumbus, po dewět měsčjné plawbě neyprw nalezl ten ostrow, který se nynj S. Salvador gmenuge. O pět lét po něm plawil se tam i Amerikus Vespucius, genž wjce kragin nalezl a podmanil welikau polednj částku Králi Spanielskému, protože od něho i swé gméno dostala Amerika. Za tjm i giná Europegská mocnárstwa swé lodě tam wysjlali, a podmanili sobě částku púlnočnj. Odkud Amerika dělj se na Púlnočnj a Polednj.

1) Púlnočnj Amerika 1000. mj dluhá, 600. široká, šest hlawnjch kragin w sobě obsahuge, totiž:

Nové Mexiko s půlostrovem Kalifornií, a to třímaj Španielové, ale ge pro neurodnost zanedbávají; Nová Hispánia, kde ge hlavnj město Mexiko, přináležj rovně Španielům; Florída, wěhmi úrodný krag, genž z částky Španielům, z částky amerikánské Republice přislúchá; Kanáda Angličanům patřjá is kúpeckým městem Kwebek; Luyziana swobodné obci přináležegjé; pěknými horami, lěsy a wšelikau zvěřj naplněná. Trináctero spog ených Stawů aněb swobodná Amerikánská obec, která se od anglického panowánj odtrhla a učinila se Republikau. Gegich kraginská schúzka aněb sněm, nazjwá se Kongres; a hlavnj z práwce Předseditel čili Prezident; Kongres se držjwal předtjm we hlavnjm městě Filadelfii, nynj pak we Wasingtoně, w nowě wystařeném městě.

Polodnj Amerika obsahug enásledugjole kraginy:

1) Španielům přináležegjé: Králowstwj Nowé Granady, kde gest přewysoký wrch Čimboraso a při něm město Kuito, w utěšeném kragi, kde ustawičné garotrwá: — Králowstwj Peru a Chili, bohaté na stříbró a drahé kowy, hlavnj město gest Lima. Králowstwj Řeký Plata s městem Buenos-Ayres. Sem přináležegj i kraginy Patagonia a Ohnin'sko (Feuerland).

2. Portugalčanům přináležegjé: Brazilia, kde brezulka roste, hlavnj město Rio-Janeiro.

3) Francúzům přináležj částka z Guiany, druhá půlnočnj Holandům.

4) Mezi Europau a Amerikau náležá se we weličkém moři swěta, mnoho sto malých i wětsjch Ostrowů, ku příkladu: Kuba; Domingo, Jamaika, Martinka, Barbados, Gwadalupa a t. d. W těchto

ostro-

ostrowjch rostě cukrowá trast (trstina), a přináležej oní Europegským mocnárům.

Poznámenánj. 1) Z Ameriky sme dostali Tabak neb dohán, krumpě neb zemčata, a kukuřicu.

2) Geště mnohó diwokých národů pohanských w Americe bydlj, kteřj swých králjků magj. Tito lidé neywjc lowenj m ryb a zvěři žigj.

3) Náboženstwj před tjm bylo pohanské po celé Americe; nynj w těch kraginách, které třjmagj Spanielowé a Portugálčané hlawnj náboženstwj gest Řjmsko-katoljké, w těch pak, které držegj Angličané, reformatské. W Republice Třinácti Stawů každé náboženstwj plnau swobodu má.

Pátý Djl Swěta (Mnohoostrowj)

Geště nenj dokonále znám. Ti, kteřj okolo swěta se plawegj, wjc a wjce z něho nalezagj. Záležj pak on ze mnohých Ostrowů, a proto i řeckým gmenem sluge Polinezia, t. g. Krag mnohých ostrowů. Ležegj pak všecky za Amerikau a njže Azie, w tichém moři, a téměř na všech nalezagj se obywatelé. Známsj ostrowové gsau: Otahayty, Sandwič, Nowá Hollandia, která gest neywětšj mezi všemi, takže se Europě wrownati může; tu ge pamatné Botany-Bay, osada téměř ze samých zločinců z Anglie sem poslaných záležegjá. Nowá Zelandia; Nowá Kaledonia. Lidé taměšj pro welikau horúčost, wětšjm djlem nazj choděj a gsau úhrnkem pohané. Magj hognost chlebowých stromů, ořechů, a n a n a s ů, k o k o s ů, swiň, slěpic a t. d. A proto málo pracugj, za železné klince, nožjky, háčjky, koraly, zercadla, všecko dagj; ale ku krádeži gsau náramně náchylnj. A takowj byli i Amerikáni, když gich Europčané byli našli.

K a p i t o l a VIII.

O Rátánj čili Počtowánj.

Janko. Co děláš, bratře Marek?
Marek. Rátám.

J. Nwidim žeby si pjsal.

M. Rátám we hlavě.

J. Tak? a co a gať we hlavě rátdš?

M. Takto: položil sem si otázku: 560. fraycárů, kolik učinj zlatých? A tu dělám tuto summu s počtem 60. ale tak, že poněwadž w 560. ostatnj počet ge null-la, tedy ze 60. též wynechávám nullu, a říkám: 6. w 56. nalezám 9. krát: nebo 6. krát 9. činj 54. a tak mám z mych 560. fraycárů 9. zl. a $\frac{2}{3}$ šiny.

J. To si se dobře naučil. Ale gať že se to má učiti?

M. Ty to prawda gessťe newjš, ale něco tě i gá podučím. Nu nauč se poznati numery aneb počty. Malé numery gsau, I. gedna, 2. dvě, 3. tři, 4. čtyři, 5. pět, 6. šest, 7. sedem, 8. osem, 9. dewět, 10. deset, 20. dwacet, 30. třidcet, čtyřidcet, 50. padesáte. 60. šedesáte 100. sto. Wětšj aneb římské Numery gsau následugjcj. I. gedno, II. dvě, III. tři, IV. čtyři, V. pět, VI. šest, VII. sedem. VIII. osem. IX. dewět. X. deset, XI. gedenáct, a t. d. XX. dwacet, XXX. třidcet, XL. čtyřidcet, L. padesát, C. sto, D. wětsto, M. tisjc.

J.

J. Na raz ge to mnoho, ale si předce zachovám, kolik mohu, a snad wšefco. Budu opětowati což si mi prawił. Deg mi křjdu. Tu máš 1. gedno, tu máš 2. dvě.

M. Ly ty si dobrý žák, naučim tě i wjc. Způsobu počtowánj gsau následugjcj: *U d d i c i a*, anebo přídáwánj; *S u b t r a k c i a* neb odbjranj, (odtahowánj); *M u l t i p l i k a c i a* neb rozmnozowánj, a *D i w i z i a* neb dělenj.

J. Cože ge ta *U d d i c i a*? ukaž mi gedn příklad, abych wěc pochopil.

M. Sned! Když wjce gednakých wěcj do gedné *S u m m y* sebrati chceš, to ge ta *U d d i c i a*, aneb *S u m m o w á n j*, ku příkladu: Na gedné lúce měl náš zemský pán 8. wozů sena, na druhé 12. na třetj 24. na čtverté 5. na pustatině 89. Tu otázku: Kolik wozů sena má Pán? rozhodnu skrz *U d d i c i u*.

J. Rozumjm. To ge tak, gačo kdyby mně dal mlg otec 3. kreycáre, matka 5. a křestný otec 6. a už by sem před tim byl měl 8. Tedyby sem chtěl wěděti: Kolik kreycárů mám?

M. Dokonáles pochopil! Me bratku, tuto si musíš neyprwé zachowati, gačo se numery čitaji. A to gde takto: Od prawé ruky k lewé musíš si w myšli gegich položenj předstawiti, a tu we prwnjm řadě gsau samé gednotiny, od 1. až do 9. w druhé gsau desetiny od deset až do 99. w třetj gsau stotiny a w čtverté tisíciny; w paté desett tisíciny; w šesté stot tisíciny. Teď máš příklad:

děsetti- šiciny	tisiciny	stotiny	desatiny	gednotiny
1.	2.	4.	5.	9.
dwanácte tisic.		čtyři sto	padesáte	i dewět.

J. To mi ge málo twrdššj. Nuže gessťe geden
Frát.

M. Wděčně, a tať pozorug. Od prawé ruky ě
lewé w prwnjm řádku gsau samé gednotiny a t. d.

J. Wěru teraz už wjm: hle opěťugi ti.

M. To ge pěkně! Tu teš ti napjssi přjklad Uddi-
cie, aby si sám summowal. To napřed kladu, že ku
přjkladu wš kolik gest geden Freycár a gessťe geden, a
neb kolik gest 2. ěr. a 4. Freycáře. A kdy wyššj nu-
mery přicházegj, teďy ráteg na přsteh. Geli otázka:
kolik ge čtyři a pět? wytrč pět přstů, a ráteg od čtyř
takto: čtyry mám, pět ě tomu, bude pět, šest, se-
dem, osem, dewět. Ale gessťe nenj wšsecko. Nynj při-
gde, co má býti. Napjssi ti tuto

Jankowi dal otec ořechů	150	aby si gich prodal.
Matka mu přidala	360	
Gedna sestra dala ze swých	35	
druhá sestra rovně ze swých	100	
a co doběj přátelé darowali	2367	Giž otázka

3012

ge: kolik gich gest? A tu

začni w prwnjm řádku od prawé ě lewé ruce summo-
wati, buš hore, buš dolu, a řjkeg: sedem a pět spo-
lu učinj dwaněct. Nebo nully nic neplatěgj. Ten numer
se pjše takto 12. Poslednj přislúchá mezi gednotiny,
a tať pjši pod prwnj řádek 2. ale ten prwnj (1) gest
desatina, tu musjm přičítat ě desatinám, a řjčám ráta-
ge druhý řádek gako při prwnjm, pochopils?

J. Mnohobys žádal na raz ode mne, bratku! ale
sem předce mnoho pochopil. Počkej že, probugi.

M. A gá mezi tjm na málo wen wygdu.

* * *

Učitel. Milé děti! dnes se máte učit Subtrahování. A to se děje, když se menší počet od většího odtáhne. Tam mi vygde i třetí numer, a ten gmenugeme rozdíl a u (neb pozůstávku) Vy to hned pochopíte. Nebo když se was zeptám takto: ty Gíř! mělš 9. gableš; warowals gich, ale ti předce 4. zhnily, kolik z nich zůstalo?

Děti. Zůstalo gich pět.

Uč. Gako to neylepe uhodnete?

Ján. Kdybych měl dewět gableš, a 4. zhnily: tedy začínám na prstech rátati, od čtyř až do dewět: kolik prstů sem načítal, tolik mi zůstalo w počté, a tak 5. 6. 7. 8. 9. to učinj pět.

Učitel. Dobře. Nynj napjssi na tabuli: pozorujte.

Měl geden hospodář owec 679 ale w gari že byla twrdá zima, zdechlo 123 kolik mu

556

zůstalo, powěz Danieli!

Dan. Gá to takto pochopugi: kdy z 9. owec zkapaly 3. zůstalo gich 6. a tak pjssi 6.

Učitel. Me proč že nezáčjnáš tam, kde ge 6. a tak kde ge počátek?

Dan. Mussim začínati od gednotin, a tak dále giti.

Uč. Dobře, gdi dále.

D a n. Když ze 7. ovec 2. padly, zůstalo gich 5. a to podpisgl. Když ze 6. ovec 1. chybila; zůstalo gich 5. a i to pissi, a říkám ze šest sto sedemdesátí dewjti ovec (to ge počet wětšj) zdechlo sto dwacet tři (to ge počet menšj); zůstalo tedy gestře 556. To ge rozdílka mezy obogjm počtem, aneb pozůstávka.

Uč. To nám dobře slo, ale tu i tam cosi těžkeho se nastává; to wám wysvělit musjm.

Dítky. O prosíme gich unženě!

Učitel. Wděčně, když se učiti chut máte. Nu pozorngte. Napissi wám numer wětšj. Dluženy někdo byl fl.

z nich pakby wyplatil 100 65 kolik že

gestře zůstává dlužen? odp. 35

Průba 100

Sle, tu 5. nemohu wzjti, kde nic není; ani 6. nemohu odtráhnouti, kde nic není. Říkám tedy takto: pět nemohu wzjti, kde ge 0. K té nulle půgčjm gedno od suseda. Ale poněwadž prwnj sused gest tež 0. tedy ten nic nedá: mezi tjm bude platit za 9. a gá půgčjm 1. od druhého suseda, a to naznačjm připsánjm k němu punktjka. Ten sused poněwadž sám gen 1. má, požičaw gedno, pro sebe nic nezadržj. Toto 1. w myšli pissi tu prwnj nulle od pravě ruky, tak mi wygde 10. A nynj říkám: 5. z deset ztráhna, ostane 5. a to podpisji: 6. z dewjti kdy wezmu, zůstanau 5. a to podpisji: nic z ničeho nic. Průba gest ta, abys summowal: počet měnšj s rozdílkau t. g. s pozůstávku, a wygdeli počet wětšj: dobrá byla práce.

*

*

*

Dítě. Co je to, pane učiteli, na tabuli napsáno?

Učitel. Tabulka rozmnožující, řečená Pitagorická.

Učitel. Nač to bude?

Tomáš. Tu nějaká otázka! Však že co na tabuli se napíše, to se píše pro nás.

Učitel. Tak gest. To se musíte naučiti aby jste se potom mohli i multiplikaci i divizi do-
bře naučiti.

Dítě. To se my naučíme.

Učitel. U gá vám potom ukáži, jak se i multiplikacia i divizia koná.

Tomáš. Gábých snad už potřežil, gestli pan učitel dovolj.

Učitel. Probug.

Tomáš. Můj otec kúpil do panských krcem wina 456. okowj po 4. fl. Kolik to učinj?

Učitel. Dobře: jak to napíšeš?

Tomáš. Takto: 456. okowj wina po 4. zlaté.

Učit. J ne tak synku, ale takto: 456 okowj
wina po 4 fl.

učinj 1814 fl. jak-

že už dále budeš říkati?

Tomáš. Takto: 4. krát 6. w tabulce je 24. Tu píšem 4. jako jednotinu pod jednotiny, a desátku přidám k desátkám, říkáge 4. krát 5. je 20, a přidage onyno dvě desátky je 22. Tu opět desátky pod desátky napíšem, a 2. mi zůstanau ku stotině. Říkám tedy 4. krát 4. gest 16. a 2. přidage, 18. což i píšem, a mám, což sem hledal, že 456. okowj wina po 4. zlaté, stoji 1824. fl.

Učit. Chválím tě za twau schopnost. Ty můžeš i druhým napomocný býti, aby se při tobě naučili, co ty vš.

m ů ě

* * *

Můg drabý Pane Učiteli!

Něgáká mdloba mne oběljčila : nemohu přigiti do školy : ale můg příklad wypracowany pošlam.

Když gá 8544. frayc. na zlaté obrátiti chci, tedy musjm věděti, kolik frayc. do gednoho zlatého gde. A to wjm že gich gde 60. A proto s tímto numerem děljm. Ale poněwadž ta nulla ani nemultiplikuge, ani nedividuge : tedy gi wyhodjm pod oštatnj numer takto,

Při této mé operácii následowal sem tyto reğulky :	6	8544	142
		600	

Xci: 1) kolikrát?		25	00
2) multiplikug		24	00

3) subtrahug		= 14	00
4) Přideg následugicý numer.		12	00

		= 24	

		60	

A tak sem nalezel, že ta summa fraycárů učinj 142. fl. a 24. kr. Gen to mi ge nesrozuměliwé co ge to $\frac{24}{100}$ sátky, a proč se to tak pjsse? Gá sem to widěl w mé aritmetické knize tak psáno, a protož sem i gá tak napsal. Prossim wás když přigdu do školy; abyšte mne o tom poučiti ráčili. Tak do laskawé přízně poručén gsa, zůstawam se wšj uctiwostj. Wljdný a wyborně učeny Pane Učiteli, w Osadicech dne 30 Ledna.

R. p. 1825.

Wáš poslussný žák
Pawel Sawlsk.

M ě ř í t ý S ý n ů !

Litugi že tě twá nemoc od školy zdržuge. Ted máš poučení; kteréhož si žádostiv. $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{5}$. Takto psané numery nazývají se zlomené numery anebo zlomky (frakcie) Numer w rch n j gmenuge se počtowa tel (numerátor) že počituge kolik částek z některé celoty beru; aneb w myslí mám. Numer spodnj sluge G menowatel (denominator) že gmenuge z kolik částek celota záleží. Tvé exemplum $\frac{2}{3}$ tky takto rozuměg. Spodnj numer 60. ukazuje, že celota gednoho zli kolik krajcárů w sobě obsahuge; w rch n j numer ukazuje, že ze 60. krajcárů gen 24. se bere; aneb w myslí má.

G menowatel tedy weždy ge wětšj numer; než zli Počtowa tel, což gestli naopak gest, to ge ne wlastnj zlomka (frakcia) a obsahuge w sobe i celotu. Kdybys ku příkladu psal $\frac{2}{3}$ gednoho rzl. tedy tu widjš, že w takové n ewlastnj zlomce (frakcii) wjč gest obsaženo než gedn rzl. Chcessli pať takové frakcie cenú wěděti, tedy diwidug počtowatele skrze gmenowatele. W tomto příkladu $\frac{2}{3}$ tin; říkěg 3. w 7. se obsahuge 2. krát, a zůstává 1. a tak říkám $\frac{2}{3}$ tin rzl. učinj 2. rzl. a $\frac{1}{3}$ tinu.

Chcessli pať wěděti kolik frakcia gmenowitě a w skutku platj, tedy gen multiplikug celotu kterauž gmenugeš skz počtowatele, a potom diwidug s gmenowatelem. Tak $\frac{1}{5}$ tina rzl. tého kolik učinj krajcárů? Tu celota ge rzl. a tak 60. kr. Říkěg tedy: 1. krát 60. ge toliko 60. a sředěte děleno na troge da 20. a tak $\frac{1}{5}$ tina rzl. učinj 20. kr. tak $\frac{2}{5}$ rzl. kolik učinj grossů. Odpowěd: grossů do rzl. gde 20. Tu tedy říkěg: 3. krát 20. ge 60. a toto dělené na čtyři

strany, učinj 15. A tak $\frac{2}{3}$ rzl. učinj 15. grossů. Když se zeptáš, kolik bys platiti měl kdyby někdo od tebe žádal $\frac{2}{3}$ rzl. tedy sobě můžeš odpověď dáti dle toho, jako myslíš, z čeho záleží rzlatý.

Myslíš sobě grosse, tedy říkaj: grosse w rzl. ge 20. Tento numer multiplikem strze p o č t o w a t e l e 2, a tak mám 40. Toto pak dividugem strze g m e n o w a t e l e 5, a mám 8. A tak $\frac{2}{3}$ tyn rzl. w g r o s s ů učinj 8. grossů. To gisté nagdeš w krajcárech. Čeb řečneš. Geden rzl. má 60. kr. Tento numer multiplikem strz p o č t o w a t e l e frakcii $\frac{2}{3}$ totiž strz 2, a nacházim 120. Toto pak dividugem strz gegiho g m e n o w a t e l e totiž 5, a nacházim 24. t. g. tolik krajcárů.

To gisté nagdeš i w peněžách. Geden rzl. má 100. penězi. Toto multiplikované strze dotčené frakcie počtowatele učinj 200. a toto opět dividované strze g m e n o w a t e l e, učinj 40. t. g. tolik penězů.

Učiniť se dá, jaká jsou čísla, která jsou jednoduše dělitelná číslami 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

Uddjcia, a jiné species w frakciách musgej se pihněgi učiti. Mezi tym buď zde geden příklad k wy swětlej. W obecném žiwotě takové addicie frakcie

wie neywjc se nám nadhazugi w krajcárech. Ty dělja me na čwertky a píssme $\frac{1}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{5}{4}$ kr. Kolikžeby tedy krajc. bylo $2\frac{1}{4}$ kr. $5\frac{3}{4}$ kr. $8\frac{3}{4}$ kr. $13\frac{3}{4}$ kr. $16\frac{1}{4}$ kr. $1\frac{3}{4}$ kr.

To, poněwadž se weždy méně plarjcy numer neyprw počtuge, musgej se neyprw spočtowati frakcie. Počtugi se pak gen sami p o č t o w a t e l e. Říkaj tedy od ostatnj frakcie začinajec takto: 3. a 1. ge 4. 4. a 2. ge 6. 6. a 2. ge 8. 8. a 3. ge 11. 11. a 1. ge 12. máš tedy summu $1\frac{3}{4}$ tin kr. Tuť widjš, že to ge newlastná frakcia, a protož hledeg kolif celostj w sobě obsahuge, gaks se to prwe učil. Dividug totiž p o č t o w a t e l e

strz

strze gmenowatele, a říkej: 4 w 12. naležám 3.
krát. Tvé zlomky tedy wšecky učinějí 3: kr. Chceš-li
dále počtovati, tedy již pokračuj dle obyčejné addicie,
tře totiž počítaje k prvnímu řádku jednotin. Subtrak-
cia a jiné způsoby počtování we frakcích lehčejí se
ukázati mohou strze učitele. Rovně i Species jiné,
gako gsau: spolusložená Addicia, Subtrakcia, Multi-
plikácia, Divizia, Regule Trium, Regule Tovarisa-
ská. a t. d. to wše přináležjí k uštinmu wynaucování
učitelů.

Kapitola IX.

Wšeliké dobré rady

pro wzděgšji žiwot.

1) Dobrý wjnowý ocet udělati.

Ubyš wjnému octu matku učinil, zamoč chlebowé
křky do dobrého wjnowého octu, necheg ge uschnau-
ti, a to po 3. neb 4. krát opětug. Tyto křky polož
do nádoby, w nž ocet dělati mjinš; a tím lépe bude,
gestli se i táže nádoba wjnowým octem vyplátne. Na
to naleg wjna, buď dobrého, buď zkaženého. Ná-
doba taková s wjnem na octowau matku nalitým po-
ložj se na teplé mjesto, aneb na slunce, a každý den se

musí, dobře potřásti a pomíchatí. Když ocet dobře kyslý gest, ztáhni geg do sténice a zacpeg; ale gednu částku w nádobě necheg na teplém místě. Přileg wina i s wodau smíšaného, aneb gíz samý požadek; ano brž i samau destrowau wodu, ale mírně, a budeš wezdy dobrý ocet mýti.

2) Musšky ze žita, ze hrachu i z čočky (Sossowice) wen dostati.

Zamoč plachty, aneb poňwy do wody. Prostři ge na musšawé obilj, neb strowu, a necheg tak přes noc ležeti. Ráno musšky na wlkých plachtách sedjce wynes na dwír, a wytrás za pokrím slépkám. To pak tak dlúho opétug, pokud žádná musška na poňwu wjce nesedne. Druhý prostředek: Wem w hognosti listj, kwétu a mladých ratolestj ze šeršjku (orğowánu, bezu) a porozšýpeg okolo obilj, ano i do obilj nacpeg.

3) Proti kapušným húsenicám.

Zdechnuté raky sem i tam do djr nacpeg. Když oni se zesmradi, húsenice utjka. Uneb nech mrtwé raky we wodě se zesmraditi, a poléweg tau smradlawau wodau rostliny.

Neylepšj pak a neygistěgšj způsob wšech húsenic se zbawiti, gest, z částky motýle pobiti, z částky pu-py neb bábičky (hujzda) do nichž se húsenice zawjge-gj, zbjrati a spáliti.

4. Proti Sněti.

Oděud snětlivé žito pochází, w tom se hospodáři gestě srownati nemohli. Co se neygistěgi raditi může, ge to. Seg co neyčasněgi, hned z počátku mě-

šice Žárj (Septembra), seg zrno dobře zralé a suché. Když obilj w mokřém čase býwá swázjno, wlké wy-
děláno, newyschlé spolu sesypáno, a tak wlké a mlk-
wé wysýwáno, snět odtud pochodj.

5. Proti zemským blechám neb mustkám
na přjsadě, rečkewi a t. d.

Posyp přjsadu ráno, když gessťe má rosu, po-
pelem anebo prachem z ulice. Uneb: semeno, prw než
ge seges, natři puffedým prachem. Uneb: poleg přjsadu
prw, než se gi mustky zmocnili, ssoldrowau wodau
aneb wůbec masnau wodau; i kapusnau, surowau, s wo-
dau smjssanau poljwau.

6.) Proti popálenině.

Gestli mechýře nenaběhli; tedy se gen šatky do
čerstwé vody smočené nechť přikládaj. Pakli se mechý-
ře nadělali: tedy potreby gest, takowé převichnauti, a
masť z lenowého olege, a žlutého wosku udělanau při-
ložiti. Dobrá ge také masť z gedné ližice dřeweného
olege a bjlkau wegca, což se tak dlúho spolu třepe, po-
tud se masť nezprawj.

7.) Proti bolawému prstu.

Bolest se začíná na koncy kostičky prsta, a trhá
welice. Kdo cjtj, může zlému překaziti, gestli hned w
prwj den prst často do horúce wody zamáčj, a tak
dlúho geg tam třímá (držj), gako zdržeti může. Pakli se
zlému nepřekazilo, tedy se čekati musj, pokud dozřege.
Na to se klade gistá masť. Gedna se dělá z kurek chle-
ba w mléku s medem na husto swařených. Druhá ze
slučené šlawy. Třetj ge kyselé těsto. Co prw můžeš

míti, to příkladeg. Geli opuchlina zvalá a giž bílá, přepuč gi, a to čjm skúr, a dobře wytřšteg, aby hnúg nežral do kofsi.

8.) Proti pomrzlině.

Komu některé údy pomrzli, ku pr. nohy, přstvy na rukách a t. d. tent nechť se teplé pece waruge, ale raděgi nechať zmrznuté údy umýwati dáwa tať stude- nau wodu - gať led: a sněh nechť na ně příkláda. Po- tom mohau se zamrznuté údy i nad octowau párau pařiti.

9.) Gaťo člowěk zamrzlý gestě k žiwotu přiweden býti může.

Wšsecko na tom záleži, aby člowěk zamrzlý gen pomalu odmrzal, a welmi opatrně zehřiwán byl. A protož.

1.) Nikdy do teplé gižby, ale do nezačurené musí taťowý člowěk položen a sněhem neb šatkami do neystudeněgšji wody zamocěnými na celém těle třen býti: seká se mu žila: dáwa se mu klistýr z let- ni wody s malau hrstj soli a dvěma lyžicemi dře- wenného neb lenowého olege smichané záležegjcy, a wduchuge se mu často powětrj do hrdla.

2) Když se už znať žiwota na zamrznutém člowě- ku ukazuje, tedy třenj gestě ať trwá, žila, gest- li se to prw nestalo, aneb krew nessler, ať se sekne: Potom položi se do chladné postele, mezi tjm giž- ba, ale gen máličko se začurj: údy nynj giž suchý- mi šatkami se trau: do ust pomalu teplé thé (čaj) z be- zowého kwětu se mu ljawá: tať se teplými plachtá- mi přikrywá.

Kdo se zamrznutí chce wywarowati, ten řdyž do tuhé zimy gde, warug se mnoho opogneho nápo-ge, zláště pálenky pji. Kdo wšak už ř nj přiwynul, a bez nj na cestu se dáti nemůže, dobře učinj, gestli něco gaffru do nj dá. Gaffor i we wřetku noseny, a w zimě hryzeny, před zamrznutjm chránj.

10.) Gař zatopeného ř žiwotu přiwěsti.

1.) Gestli zatopený neduřřj, tedy hned se má wyzlecti do naha, a wyutjráti do sucha. Polož ho na suché mjsto řde slunce swjtj, aneb při rozžáreném ohni, tař aby mu hlawa wyřře ležela než ostatnj tělo. To pro Boha žádný nečin, abys člowěka z wody wytaženého hore nohami, a dolu hlavau obrátil. Tař geg, gestli gestě mrtwý nenj, gistě zabigeř.

2.) Wyčist mu přstami usta od blata, a řřarečkau wytři i chřipě, a zawoleg mezi tjm neybližřřho lékařě.

Muřřli zatopený na woze wezen býti do domu, přikreg ho na něm teplö, a nechť někdo ř němu ředne a na něj merkuje, i tař muželi býti, tu i tam tělo geho tře.

4.) Geli už w domě, polož ho na lůžko ze wřřech stran swobodné: řlař mu na tělo teplé plachty: tři flanelem hřbtowau řost, přře, a břicho. Přifládeg na poděřřwy noh teplé tehly, gařo i na ruce. Geli mořřné, polož ho do teplé wody, do wěltě řadi, a třenj nechť se uřřawičně řoná.

5.) Wřřře pyrřko neb řlamřku do gedné djkę geho nosa, řřuhau pař djkę gařo i usta zacpeg, a tař tjm pěrem neb řlamřkau, powěřřj mu dnu dūčeg. Geli přřřtomný lékař, řilu mu řekne.

6.) Klistýr tabačový ge w této případnosti dobrý, že se totiž pacientowi tabačový dým ze zápalené sagky do zadku wpúští, a nemůželi to býti; tedy zwař pospolu asi dwa kwintlky dohánu w žegdljku wody, proceď to, a deg mu klistýr. Při dětech méně se dáwa. Naposledy i několiká lotů mýdla we wodě uwařeného, aneb hřstka soli, we wodě ropustěné, aneb ocet, anobřz w čas newyhnuté potřeby i moč zdravého člověka, na takový klistýr může užjwán býti.

7.) Dáweg mu do nosa mocného tabaku, neb pepru, aneb sstekli ho w nose pěrce, paprčkem, sagčenjm do nosa, aby se mu kýchlo. Teplým octem neb wjnem tři mu pod nosem, na sluchách, a wsfech sbyhadlech údů. Na prsa a na břicho příkladeg statky do teplého páleného zamočené.

8.) Toto i za několiká hodin muss se djti, a weždy merkwati, nehýbáli se oko; nepřicházjli dýchánj? ukazugeli se krew w sekuté žile? Ukazugeli se znať žiwota, tedy tělo nechť se zehřjwá; do žaludka několiká kwapek wjna, neb cokoli občerstwugjceho při rukách gest, ať se wljwá, gestli mu pustj. Dobře bude, gestli mjrné dáwenj pacientowi se způsobj. Pomálu thě (čag) z bezowého kwětu, pustjli mu dnu, do chrjpy wljweg.

9.) Nezdáli se pilná práce i po několiká hodinách osožiti; ostatnj průba býwá pálenj podesswy s rozpáleným železem. Gestli se tu tělo nehne, aneb nohau netrhne, weta ge tam po žiwotě.

11) Oběšeneho k žiwotu přiwěsti.

Tu neyprw bládný ten předsudek muss sstojiti, gačoby nebylo dowoleno člověka oběšeneho se tykati. Lářka wolá: retug žiwot, kde můžeš. A protož wi-

děllibys někde člověka nešťasného, ani se sám zavěšl; což člověk zdravý nikdy neučiní, ale jen buď na duši samé, buď i na těle chorý: tedy první tvá práce buď, geg odřezati, ale pozorně, aby padna, se nezabil, a žinečku z hrdla odvázati. Potom geg vyfleč, na hrdlo spuchnuté neb na sluchy a za uši, můžešli, polož pigawice: na ruce děg žilu otevřiti. Okolo spuchnutého a sběhnutého hrdla kladau se šťatky do teplého mléka neb oleje, neb giné obměkčující materie mláčané, a když gedny přechladnau, druhé se teplé kladau. Ostatně tak se a njm we wšsem zachází, gačo se zatopeným.

12.) Značky opravdové smrti.

Mnozí za živa, w zemdenj tuhém a dluhém pochování gsau. A odtud i ten nevyšší rozkaz possel, aby se mrtví před 48. hodinami nepochovávali, lečby neomylné značky smrti při nich se nalezali, Gsau pak oni následující.

1.) Umrlejší duch. 2.) Po těle černobélaše fleky: 3.) Tělo zmeravené a tak roztáhnuté, že ge dluzší než bylo za života: 4.) Tělo studené co led, že se právě žádným způsobem neda zahřiti. 5.) Gestli při pálenj podestwy rozpáleným železem, též pichánim gehly za nehet, žádný života znak se neukazuje.

13.) Když se oheň strháwá w O sadě.

Při takovém nešťestí gest co nevytřebnější, aby sobě každý přítomen byl, a přilís se nelekal: nebo gináče newj, co před se bráti má. Sospodáť dobře učiní, gestli často se swau čeládkau rozpráví, coby ona měla činiti, a gač se při tom zpráwovati, kdyby oheň

ohněn wyffel, tať aby ř hassenj na před připrawend byla.

1.) Sořili w kochu, tam dobře gest, živy ohněn aneb řwjbalky pod kochem zapáliti, a mezi tym, aby někdo na střechu štoro řfel, a koch hnogem aneb i mokřym pokrowcem zacpal. Nášli při rukách flintu neb piřstol, řřel do kominu.

2.) Kdyř se we twém domě ohněn řřhnul, nehleř toho utagiti, ale sám učiň pokřiř, aby tym řpiřse a bezpečněgi i tobě i řřsedům bylo řpomozeno.

3.) Každý běř tam, řde hořj, s wodau, nebo se řekerau: doma wřřať někdo nechť zřřstane, genřby pozor dal na dům.

4.) Šiřačky (řřřřačky) obráćeg po wetře: proti wětru málo nimi wykonáš. Šiřačkami řřřřeg na dřewo hořjće, ne na plamen.

5.) Nemášli wody; můžeř uhasiti ohněn blatem neb zemj. Toť hářeg lopatými na hořjće dřewo neb flamu.

14.) Co řřřeti o oćařenj (porobenj).

Nalezagi se řřřodné a gedowaté řzeliny, gaťowé gestliře řdo buř řlowěku, buř howádku ř gedenj padá, leħce i řlowěk i howado okřřiwj, aneb gináč onemocnj. Ale to není porobenj neb oćařenj, než otráwenj. Při mnohých lidech už i myřřlénky mnoho zlého řřřoběgi. Náchářegj se lidé welmi citliwj, řteřj gať náhle myřřlegj a wěřegj, že gim ge poćařeno, tedy hned wřřeliřte neduhy a nemoci dostáwagi. Chráň se gen otrawy, před ostatnjm oćařenjm, porobenjm, pořřřyženjm, bezpečně řpáti můžeř, byřby řřwěřćiwj lidé i něco z twých wlasů, neb z twěho oděwu přeć wzali, a s tym řwě řeyřle řřinili. Nechť řřiněgi: to tobě giřřte neřřřřodj. Wřřřřni ti, řteřj se domnjwagi, že wěď řa-

řiti, neb posřvyřiti, gsau lidé nezdravého rozumu, a často w myslu pohnutj. Nalezagi se také gisté bjdné osoby, které gisté gedowatě zelj gjdawagi, a potom se gim we hlubokém snu a we fantázii zdá, že w powětrj ljtagi, tu neb tam w hostině, w palácech, při tancech se nalezagi. A takové bjdné ženičky wěřegj, že gsau řřřřř aneb čaroděgnice.

15.) Krátké zahánbenj některých půwěřiwostj.

1.) Zděděný (erbowaný) kljč zawázaný do S. Bible, ukáže, kdoby z podezřelých osob, některau wěc ukradel.

Odp. Kljč ge železo, a nemá giné moci, gen třebas gačo které giné železo. A S. Pismo takto zle užjwati, ge tolik, gačo Bohu se rúhati.

Když sito na nožnice položjš, a při tom osoby we zloděgřtwj podezřelé gmenugeš, tedy se sito při gmenowánj zloděge krútiti počjná.

Odp. Sito se začjná krútiti, poněwadž se těch přřřřř začjnagi třásti, kteréj ge třjmagj. Wřřřřř sito ani sluchu, ani rozumu nemá, aby se při sljšřřřř gistého gměna hýbalo. Kdožeby to sito hýbal? Bůhli, čili šábel? gisté ani tento, genž zloděge, gačo swěho službnjka nřřřřř, ani onen, genž půwěřiwostj zakázal řřřřř se tedy diw řřřřř. W nečekeg na diwy, ale užjweg řřřřř obdrženi cje, pořádně prostředky.

3.) Když zwon temno hučj, někdo z přědněgřřřřř, a zlářřřřř z duchownjch osob žemře!

Odp. Zwon temno gde, řřřřř se aneb řřřřř na něm nalezá, anebo powětrj těžké gřřřřř, aneb řřřřř řřřřř we zwoně nřřřřř dobřj, ale se řřřřř.

4) Nemocná a posřyžená howádka ořad se sedmima zelinkami: tji mi sřygy trápati budeš.

Odp. Gestli řaděn se zelinkami co pomůže, tedy gich můž býti buď 5. buď 8. buď 10. Počet sedem ř wěci nic nepřicinj. Ořaděn můž dobře býti, z částky, že dobytče zahřege, z částky, že powětrj husté we stagi přerjdi. A o sřygách a gegich trápenj nechť se ti nesnjwá. Drž čistorně dobytče, čistiz twau mařstal, dáweg zdrawy pokrm, čistý čerřtwý napog dobytku: porřebug řdyž řuffi porřadného řekářřtwj, tař budeš mji zdrawy dobyteř.

5) Gestli tě zagje neb myř předběhne, řdyž se na cestu wybiraš, wrať se; nebo gda řtalbys se neřřtařnym.

Odp. Nebožátka! bářliwý zagje, a bářliwá myřřta magi býti proroci neřřtěřřj. Kdože gich tařowými ućinil?

6) Křdyž řuwjř na něřterém domě wola; a při proti tařému domu wygi, něřdo w něm zemře?

Odp. Řuwjř ge z pokolenj řow. Sowa řmrt řidj nepředpowjda. A řdq na ptaći řadactwj pozoruge, toho Řuh řrestati hřozil.

7) Křdo w nowměřci mřřew řege, bude mji mřřew řúzatau a ne hřubau?

Odp. Řeg něco na nowě, něco na řplně, něco na řchodě, a potom se o prawdě přerřwěđeřř. Při děřlánj zahrady mřřug ne na řalendar, ale na řasu přřřhodnořř, mořro, řucho, řeplo, řimu.

* Tu řiteg řniřřku Miřalkowu o powěře.

16) Daremné hřřjha a neb i řřlyř řařřřeněnyř obyřegů w ýmluwy.

1) W řař gá negřem řám: g řau i řruzi tařž w řinnj.

Oop.

Odp. Každý swau wimu a pokutu poneše. Množstwj hřisnjků twé wýstupky neomluwj, ani pokutu z tebe nezegme.

2) Mnozi i mezi lidmi stawu wysočého to činějí co gá, ku příkl. Služby Boží zanedbawagi, opjgegi se, oplzlé řeči mluwěgi pobočnice a sůložnice sobě drží, z giných se wysmjwagi, a t. d. Wšak by se toho oni hágili, kdyby to tak těžký hřich byl.

Odpowěd. Mnozi mezi lidmi stawu wyššjho byli i zgewnj wrahové (mordáři) zgewnj cuzoložnici. Wenili to proto hřich, že ho lidé welicij páchali? Nebylli Dáwid pro swé cuzoložstwo a zamordowanj Uriášse trestán? Tjm tedy hůřegi, gestli welicij páni pohoršenj zawdawagi.

3) Nikdy sem od mých rodičů gináč neslyšel, ani newiděl.

Odp. Měli snad méně známosti: ty znáš wjc a lépe, následug známost twau.

4) Po tancech choditi, při poseběnj se opiti, to ge stará wěc, w cechách darmo sedáwati, a čas márniti, to ge už tak uwezené. Nassi předkové za celé týdně swadby drželi, a my sme ten obyčeg od nich zdědili.

Odp. Sly obyčeg, kdyby se i za deset tisíc lét zdržowal, po 10000. letech může a má zkažen býti; gestli gen my gsme mūdři a swé štěstj i dobrých mrawů napomáhánj milugeme.

5) Potřeba mne nutj lahati, (k miniti) wěci některé utagiti, cuzé wěci sobě přiwlastniti, nechť se to gen nezwj. Gá musjm daně platiti, wogáky dáwati. t. d. Potřeba i železo láme.

Odp. Lest a klam nikdy newymáhá z potřeby a z bjdy ale pilnost, skrownost, warowčiwost, wěrnost.

Twá

Tvá potřeba, nikdy twau lež, twau krádež a newěrnost newymluwj. Mášli newyhnutau potřebu, w nž si sám spomociti nemůžeš: utjkeg se ku přátelům, k dobře přegicým, k wrochnosti.

6) Wšak i mne druzi klamau. Jgá si tedy tak škodu wynahraditi mohu.

Wdp. Že giny kláme a kradne: proto tobě není dowolena krádež. Někd se prostřelil: či se i ty zastřešijs? někdo se oběsil, či se i ty oběšijs?

7) Pokud sme mladj musjme radostj a rozkošj zažiti.

Wdp. Tak gest, ale wšecko we své mře. We dnech mládošti své pamatuj na stwořitele svého. Radugž se mladenče we dnech mladosti své, ale tak, abys za to před Bohem na počté dobře obstal. w Kn. Maud. 12. 1.

8) Pokud sme na zemi negsme Angele ani swatj: musjme si i něco dowoliti.

Wdp. Me se uslugme, angelům a swatým wšemožně se připodobnowati, a gen to sobě dowolme, co, Bůh a rozum nezbraňuje.

9) Kristus za wšecky umřel: i mně bude Bůh na mé smrtedlné posteli milostiwý.

Wdp. Wšsem, gestli se smrtj Kristowau dš od hřichů odwážeti, ge za wčasu oželjs, a život napravjs.

10) Kdo se dostal mezi wrany, musj k wákať ga ko ony.

Wdp. Me i odplatu kwákánj wezme. Kdo s wly wyge, s nimi lapen bude: kdo se do mláta schowává, toho swině snědj. Kdo mezi kůkol přináležj, s nim vyhazowán býwá.

11) Kdo ge ku babce stwořen, gen babku mjtí bude.

Od p. Šříšné domněnj! Ty šerze twau nepilnost, nepozornost, lenost wjc od babky nemáš; tedy tě Bůh k ní stwořil? Ba ty se sám činíš babkářem, že wjc neumíš dosáhnouti, a wyhospodáríti, a že pro neprozřetedlnost twau wssecko před očima twýma šape a hyne,

K a p i t o l a X.

S u m m a p r á w U h e r s k ý c h.

O rozdjlú Obywatelů a gegich osobnjch práw.

1. Člowěk se gmenuge we práwě osoba u, z ohledu na swůg staw, ku pr. osoba stawu zemanškého, měšřanského, a t. d.

2) Osoby anebo gsau swobodné, a sami sobě páni, aneb stogá pod cuzj mocj. Přednjho Řádu stogá gen pod mocj samého Krále, dle zákona. A takowj gsau všickni Zemané wěku odrostlého. Řádu druhého magj swých páňů a ředitelů i krom Krále, ku pr. djky, poddanj, služebná čeled.

O d s e k I.

O osobách stawu zemanského.

1) Zemanstwo wůbec záležj ze čtyr řádůw. Prwnj ge Clerus, t. g. Biskupowé a Kanownjci Katoličtj, gak řjmsko katoličtj, tak i řečtj; druhý staw Mağna tů (šlechticů, welmožů); třetj staw vlastně tak řečených zemanů, čtwtřj swobodná králůwská města.

2) Hlawnj zemanské swobody gsau:

a) Žádný mu nesmj ani z ohledu na osobu, ani z ohledu na gměnj křiwdu a ublženj učiniti, geg polapiti, neb we žaláři držeti, lečby práwně odsúzen byl. Wynjmajj se však aa) podežřelj w něwěrnosti proti Králi bb) wogěštj uskoci: cc) počet odewzdati magjčj Officjři, gestliže tentyž počet bud' nechtěj, neb negsau we stawu odewzdati: dd) kteřj na skutku protizákonnjm postižení býwajj.

b) Zemané gen swému Králi dle wyměrenj zákona poddáni gsau.

c) Swými vlastnjmi statky swobodně wládnu, a pod žádnau obecnu službau negsau. Swobodnj gsau od placenj mýta, třideátku, od dáwanj rekrutů, od wogenských kwartýlů. Mezi tjm, kdyby wogsko w cestě bylo, a gindeby přjchylku nenašlo, šlušná ge wěc, aby i zemanské přjbytky ge přichýlili. Krom těchto hlawnjch swobod geště následugjce se počitugj.

aa) Gen zeman zemanský statek wěčitě wládnuiti může. Nezemana aneb cuzozemce kterýkoli zeman, ze statku zemanského může wystawiti; když co slušj wyplatj.

bb) Zemanům dowolená gest polowačka, neb low i w cuzých chotárech, ale však dle obmezenj Artiku-
le 24. R. 1802.

cc) We přech swých poddaných gsau súd-
cowé, a to i we přech hrdelnjch, kteřj hrdelnjm prá-
wem wládnau.

dd) We swých statých od swých poddaných a
gakowýchkoli giných, statky zemanskými wladnaučých
lidj, má práwo bráti dewátek. O kterémž znj Artikul
VII. R. 1082ho.

cc) Kdo zemana dobige, pokutu zložj 200. rzl.

3) Těchto swobod wšěcko uherské zemanstvo zaro-
wno užjwa. Ale wyššj Clerus (duchowenstwo),
kraginštj Baronowé a Magnati, kteřj úřady
kraginské konagj, a nad ostatnj zemany wyššj gsau,
magj také před nimi i gisté přednosti: Tak ku př.
Skutečnj Biskupowé a Králowstwj Baronowé, pod swau
wlastnj pečetj prokurátory ustanowugj. A celý Clerus,
když za swědka někdo z něho stogj, vydává swědect-
wj, ne pod přjsahau, ale na swau kněžskau wjru a
swědomj. Každý Magnát osobně na Dietu (sněm) mu-
sj powolán býti.

4) Nalezagj se také Zemané arcibiskupštj; predi-
alštj zemané řečenj. I tito rovně s ostatnjmi ze-
many swobody magj.

5) Poddanj Arcibiskupa Ostřihomského gsau swo-
bodnj od mýta: a slúhowé zemanštj aneb gegich kon-
wencionalistowé gsau swobodnj od porcij placenj; a
nemohau za wogáka chytěni býti bez přiwolenj Pána.

6) Swobodná Králowská Města i na dietu
swé Deputaty wyslagj. Každé takowé město ge gako
geden zeman: má swau wlastnj domácau wrchnost; ale
gako zeman w gistých wěcech, i pod stoličnau moej
stogj, gako ku př. ze strany taxowánj masa. Městané
swobodných Král. měst gsau swobodnj od placenj
mýta a přjwozů. Kdoby takowému Měšťanowi násilj
učinil, neb ho dobil, k pokutě 100 rzl. odsúzen bý-
wá. Poručidlo (testament) swobodně o swé magetnosti
činj,

činj, před swau wrchnostj, aspoň přede dvěma z prostředku gegho wyslanými. Kdyby měšťan bez potomků umřel; geho statek připadl k městu. Mezi tjm i w tomto, i w giných některých punktech, magj některá města, swá osobitná práwa, kteráž slugj Jus municipale, zlá stnj m ě š k é prá wo.

7) Kdo w chotáře (okolj) města některého swobodného královskeho gakowékoli grunty neb i domy, bud nezeman držj (wynjmájee Kuriě w některých městech se nalezagjé) ten z ohledu na takowau swau magetnost stogj pod m ě š k au wrchnostj.

8) Naposledy nalezagj se w Kragině i gistj Swobodnj ei, kteřj gen pod mocj a súdem Stolic stogá, a pod moej zemánskeho panstwj z ohledu na swé osoby negsau.

O d s e k II.

O osobách, genž gsau pod cuzau mocj.

1) Takowéto osoby gsau aněb pod zpráwau Rodičů, aněb Tutorů a Kurátorů, aněb Zemských Pánů.

2) Syn stogj pod zpráwau rodičovskau až pokud sám swau žiwnost sobě nenadobýwá, aněb pokud mu rodičowé ze statků dědičných geho částku nevydagj, dcera pak až pokud se nēwdá.

3) Manželstwo se za práwné uznává, když se dle zákonů cjrkewnjch před knězem wykonalo. Manželstwo ge zakázané w pokrewnosti a we šwagerstwj u Katoľjků až do čtvertého, u Protestantů gen do druhého pokolenj. Ale wšak i we druhém stupni, a co se šwagerstwj dotýče, i we prwnjm stupni. Král Uherský swým Protestantským poddaným Dišpenzáciu dáti může. Manželstwo mjšané, t. g. kde gedna stránka ge ka-

toljcká weždy se musj wázati, před Katoljckým Kněžem, Djtky, geli otec Katoljk, wšecky po katoljcky wychowáwány býti musegj. Pakli otec ge Ewangelik, tedy synowé pō ewangelicky, dcery po katoljcky se wychowáwagj. Rozepře manželské takowého mjsáného manželstwa, bud' od počátku takowé gest, bud' časem, skrze přestúpenj gedné částky ku katoljckému náboženstwu takowým se stalo, súdégj se před súdnau stolicj duchownj katoljckau. Pře manželské, manželů Ewangelických rozsuzuge w městech wrchnost měská, w ostatnjch osadách wrchnost stoličná, dle zákona kraginského. Art. 26. R. 1791. a w něm dotknutého patentu o manželstwě dne 6. Března R. 1786. wydaného.

4. Manželtwo katoljcké a mjsané nikdy se celé z ohledu na swazek roztrhnauti nemůže, poněwadž se držj za Šwátost; Ewangelickým ale manželům i kraginský zákon w gistých případech úplné rozsobašenj powoluge.

5) Pod Tutorstwj m gsau osyralj synowé do roku 12ho, dcery až pokud se za muže newdagj. Synům po 12. roce až do 24. w němž už dle zákona dospělými (majorenes) slugj, dáwán býwá Kurator, kterýž na gegich statek pozoruge, a o wychowánj se stará.

Tutorstwj ge čtweraké.

a) Rodičowé poněkud w poručidle (testamentě) Tutora ustanowugj.

b) Když gedem z manželů umjrá, pozústalý stává se Tutorem djtek, po smrti oteč totiž matka, a na opak. Tito se gmenugj Tutorowé přirozenj.

c) Gestli oba rodičowé zemjragj, mezi pokrewnjmi stává se ten Tutorem, na něgž statek neyblžegi patřj.

d) W gistých případech wrchnosti ustanowugj Tutora.

6) Gestli otec po smrti manželky Tutorem djtek se stává: tedy on z ohledu na statky djtek materské, ne-
nj.

nj pod počtem. Matka ale jako Tutor, gestli se po druhýkrátě wdá, a statku djtek otcowského zprawowanj sobě zadržj, powinná gest počet wydáwati. Ostatnj Tutorowé djtek zemanských Stolici, měštanských, městu, poddanských, zemskému Pánstwu počet ročitě od dáwati musej. A proto, gestli Tutor wěrně opatruje sirotský statek, tehdy běře důchodků šestau částku, pakli newěrně, do pokuty upadá.

7) Pod zemským Panstwjm stogá poddanj a Zemanštj konwencionalštj (za plat sgednanj) slúhowé. Poddanj podlužnj gsau Panstwu roboty zbywati dle Urbáru: poddaného prwnj súdece neb rychtář we wšelikých geho procesech anebo přech, gest geho Pán, a gestliže se zemanem má negakau při, tedy pán za něho proces wede. Zůstáwali poddaný beze wšech potomků, tedy geho statek připadá na zemského pána. Čeled' zemanských páňů, geli sama stáwu zemanského, gen z ohledu na swau službu pod panským prawem stogj. Ani arendaši, budby i nezemané byli pod súdem zemského panstwa nestogá.

8) Zemským páňům, w gegieh s poddanými zacházenj, prawidlo gest anebo kraginský Urbár, anebo s nimi učiněný osobitný Kontrakt, který ale weždy sněsitedlnějšj býti musj, nežli Urbár.

9) Dle Urbára celoseděnjům panstwo dáti musj:

a) Na dwůr a dům dostatečný plac, na gedno gůtro.

b) Oracých zemj a lúk tolik, kolik od sl. Stolice wydáno gest.

c) Gestli panstwo má hory, tedy na oheň dostatečnost dřewa, gako i ke stawenj potřebné dřjwj.

d) Dostatečnau pašu.

e) Gestli poddanj w chotáře magj swau horu, w té swobodně swé swině na žaludi pasau. Pakli nema-gj swobodnau horu, ale panstwo w tomže chotáře má:

tedy

tedy poddaným, w gegichž chotáře se takowá hora nacházj o 6 kr. laciněgi musj panstwo popustiti pasenj na žaludě, než cuzým: w horách ale panských wen z chotára, tak musegj platiti, gako cuzj poddánj.

f) Kde se winice nacházegj: tedy poddaným kréma ge swobodná od Michála do D'ura: kde winic nenj, od Michála do Wánoc.

10) Za toto Poddaný Celoseděnjk powinen gest ročitě pánowi: a) za 52. dni s dobytkem, aneb 104. dni pěšj robotu konati, a čtvero sedláků spřežených, gedenkráte do roka, se čtyrma statky na dlúhau cestu, která ale wyše dwau dnj trwáti nemá, gjtí. b) Za wúz dřewa z hory do panského dworu přiwesti, gestli od panstwa na swau kuchyni dřewo má.

c) Každý poddaný, který má dům, platj panstwu daň 1. rzl. a gestliže pálený kotel má, od toho osobitně 2. fl. d) Celoseděnjk dáwa dwa kapúny, sedem kuřenec, geden žeydljk másla, dwanácte wagec, a gestli panstwo z konopj nebéře dežmu, tedy panských konopj 6. funtů musj dáti skrze swau čeled' uprásti. e) Wyše tohoto třidcet Celoseděnjků spolu každoročně gedno tele, aneb třidcet grošů powinni gsau panstwu dáti.

* Půlseděnjci a čtvertináři wšecker toto podle proporcie a mjry ođewzdáwagj.

11) Urbariálské prowíněnj súdj samě panstwo ale w giných gakychkoli přech; máli poddaný súzen býti, děge se to před panskou Stolicou, we přjtomnosti gednoho Slúžného (Solgábjrowa) a gedného Přjsažného (Jurasora).

12) Dle zákona kraginského, Artikule totiž 35ho R. 1791. gestli poddaný od zemského pána odgiti chce, gest mu to swobodno; nechť se gen o Michále panstwu hlásj, wšecker co panstwu a na Stoličné dlužen byl, wyplatj, a od Wice-Ispána i panstwa pas sobě wytáhne;

hne; tedy může prodati swůg dům dle šacováníj (odhadu) Služnodvorského a o Řehoře odgjtí. Pakli dům prodati nemůže; zůstává pod tjmže panstwjm, lečby snad dobrovolně dům opustil.

Známka. Wjce o tomto wiz: Krátická Summa práw Uherských od B. Tablice.

Kapitola XI.

Řemeselnictwí a Kufodělnictwí

(T e c h n o l o g i a).

Kufodělnictwí gest umění, nějce kterač známé nám věci řemeslům, ř žitnostem, ř pohodlím a ř napomáháním gíných domácíých potřeb přjhodně užiti můžeme.

Člowěk to, co w přjrodě roste, netoliko w tom způsobě pozjwá, gač roste, ale i uměnjm do wšselitých forem ge přjginačuje, a wšselico z nich přjpravuge. Ku přjkl. Polnj hrusky a gablá užjwá surowé, ale z nich i ocet sobě přjpravuge, i ge sussi na zimu. Strom uschlý užjwá na spálení, ale i na wšselitý řád, na desky, na šindle, na kolesa a t. d.

Sedlák, swou prácou ze země wjwázi, co ona dáti může: umělec (kunstár) a řemeselník to gisté wšseligak rozdělává, a z něho, co potřeby lidské wyhledáwaj, wyhotowuge, z částky sám, doma,

z částky we fabrikách, gačo we fabrice na kože, na nože, na sůkna, cayky, flanele, olůwka (playwais), ocel, hedbáv a t. d. Lidé s řemesly a s fabrikami se zaměstňawagjci na pospol bydlejí w městech a w městěčkách, a magj své Čechy, kterěz šerze Čechmistra i mistry i towarysse řjdi. Wizmež, čo tito lidé ku swému řemeslu wsecko potřebuji, a sice.

I. Z Řjffe Žiwočichů.

1.) Maso z wjčat.

Tjm se objrč řemeslo masárské a kuchárské.

A) Dobrý Masár.

a) Z pohledu na howado musí bljzo uhdnauti geho wáhu, musí wěděti, geli zdrawé neb nezdrawé.

b) Musí wěděti ge w rychlosti zabiti, aby ge dlůho netrřpil.

c) Dobře očistiti, aby w mase žádná krew, a giná nečistota nezůstala, a maso dobře rozebrati.

B) Kuchárské uměnj maso na mnohý způsob pripravuge k gjdlu. Wazdina (hospodyně) která wj dobre wariti, ge chwřly hodná. Kuchřři swému uměnj se učejí pořádně.

2. K r e w.

Krew slůží ku pokrmmům, a masřj, Ede se hogně wylěwř, i zem. Uřjwř se k hotowenj barew, a zlářřte ku tař řečeně berljnské modré barwě.

3. M a sť.

Log slůži k táhání swice, k čemuž log howě-
 zj i s owějm smiffaný ge dobrý; giná masť k waření
 mýdla, k čemuž potřebj i gistá sůl, giž Maďari
 zowau szék-só. Kdo gi nemá, činj sobě tako-
 wau sůl, ze spálených zelin, které sůl w sobě magj,
 gačo: Twarožinjá neb swinské chlebjky, neb
 knězowé syrčeky, swinské zelj a t. d. Z to-
 hoto potom se dělá luh, aby se njm masť na těsto da-
 la učiniti. Mýdlo Debrecinské přewyssuge swat
 lehkostj a pěknostj i Benátské. Černé plané mýdlo dě-
 láno býwá ze štiné masti. Z oleg tepicowý může se
 k dělání mýdla užíwati. Dobré mýdlo we wjnowém
 špirituse (w mocném wjnowem pálenem) rozpustě-
 né, ge ten známý mýdlowý luh (Seifengeist).

Sádlo spustěné užíwá se k gjdlům. Upatekár
 mnoho z něho potřebuge. Frizjci z něho i pomádu
 dělaj. Furman swé osy njm mastj.

Masť tekúca, zláště z ryb, giž řemeselnjci říka-
 gj Trán, dostává se, když se slanina kteréhokoli zwj-
 řete do presse dá. Národowé půlnočnj, Swědi, Dá-
 ni, Norwegowé ho potřebugi místo olege a ku swětlu:
 u nás zláště známý gest geho užitek při přípravowá-
 nj řemene řečeného rybowec aneb fisléder, a dostává
 se z Anglické a Šollandské země.

4) Střewa.

Střewa howězj a swinská potřebugeme na hurky,
 klobásy, gaternice. Prowazy ze střew gšau trwáce.
 Struny na husle a harfy z nich se dělaj, zláště z
 ow-

owčích, kožích, mačacích a t. d. Strěwa pak taková musěj pracně čistěna býti.

5) Měchyř.

Měchyře, w nichž zwjrata moč třjmagj, ku mnohým potřebám slůžiwagi. Gsau wrečka na peníze, zláště střjbrné, na tabak smrkacý i kauřený. Uimi oblékagi lampásse i obloky (okna); uimi zláště w Upatekách zacpawagi a zawazugi se seleničky, aby powětrj dnu nepřiflo, a duch z nich lehce newypáchel. Kdo se učj pláwati, nech uwjže sobě nadúchané měchyře, pod pazuchy i pod kolena. Z měchyře gistých ryb wyz, dělá se tak řečený *S a u z e n b l a s*, (wyzowý měchyř) což se potřebuge na očistěnj mutného wjna, a na mnohonásobné fytowánj neb spogowánj (lepenj, flegowánj).

6) Kůže zwjrat.

Neystaršj oděw byly kožky zwjrat. Pozdě se gich lidé naučili vyrábet, aby byly měkšj. U to gest práce koželuhů, kuffnjřů a girchářů. Koželuh (kordowánj) dělá funtowe podesswy z hrubých koži w o l o w ý c h, b y w o l o w ý c h, k o n s k ý c h, d i w ý c h s w j ů. Dělá řemen na čizmy, sstýble, střewice; dělá pro sedláka a řemenára na kantáre, opraty, (obozy) pochwy a t. d. Dělá kordowán, gucht u, s a f i a n, f i s s l é d e r, z á m i š. Kůže ze zdechnutého w nemoci howada gsau na nic. Kuffnjř, (blanář) nechává wlasj na kůžce, a dělá bundy, kožichy, a t. d. Lůh gárbjarský ge mocný, ale w Uhřích mnoho řemene připrawuge se pro řemenáře gen s wápnm a ledkem. Z koži dělá se i pergament, na němž se zláštnej písma píssau, aneb se na pugillár, na wázánj knih, anó i na buben potřebugj. Kalmukowé wědj sobě z koži dělaji křchaby, misy, sšálky (finže) a t. d.

7) Wlasý a srst.

Wlasý potřebuge sedlár i murár (zedník) i pokroutár. Z konských vlasů trváce cayky dělají, i síta i sláčjky (bičjky) na husle.

Wlasý kozj a z capa Sůkenjci berau na dělání fragů (traťů). Klobučník zagači kozičky ř dělání neyzlásněgšich klobůků potřebuge. Strětkár koliknásobné štětky ze srsti dělá? zlástřez hřbetové swinské srsti, aneb štětín.

8. W l n a.

Wlna potřebuge se od klobučníků na klobůky, kapuce, od Sůkenníků na sůkna, od prowazníků na prowazy. Neyhrubšj sůkna hrubj kregčjki neb Sircičáki na šitice, haleny, kabanice, a t. d. potřebugi. Z w Uhřích už se nalezá wlna, španielské a anglické podobná. Neytěžšj wěc gest pro Sůkenjky, že ne wššudy magj Walšowně, za nimiž často daleko choditi musejgi.

9. Peří z wjřat.

Peří z wjřat potřebuge se na psací péro, do podušek, (wanfussů) a dušen. Na celau postel gde $\frac{1}{2}$ Centa peří, kterez se gen z 200. husj dostati může. Mnogo péro potřebuge se ř ozdobě, gako páwové, pšrosowé, kohútj, a t. d.

10) Kosti a wššelike Kossčále i Kobý, a cokoli ge twerďého na z wjřeti, gako d ů n šimáka, korytnáček a t. d.

S takowými wěcmi obchází točár, čutoráš, hřebčár, nožjř, genž dělá črenky na nože.

S t e b e n d ě dělá hřebeny ze slonové kosti, z korytnačky, z hovězího rohu. Ze všech těchto věcí dělají se i tabákové pušky, (tabačnice) gombičky, lyžice, kůle a t. d. Knohy hovězí když se roztlučou a uvaří, mohou se užívati na poljwu, která velmi mocná a přigemná bývá. **R u m f o r d s k á** poljwka na ten způsob se dělá. Směti rohomé jsou dobré do roli. Papírníci z koch, zláště owčích, watjwají gisté kš, kterýmž papír potírají. Z popela měkčích a suchých kostí zlatníci sobě dělají nádobky, které se w ohni lehce nepokazují, kapelně řecené.

11. M l é k o.

Mléko krawské, owčí, kozí na maslo, od oslice a kobyly na lékařstwo slúží. Kalmuci kobylijm mlékem rádi se krmějí. Smetánka, sednuté mléko, twaroh (sýr) smar i syrowátka, wše ku mnohonásobnému užítku gest. **M a s l o m á g o w é** gest neylepší, nebo passa pro krawy tehdáž gest neyosožněgší. **C m a r e m** Solendři plátno běljwají. Topené maslo se drží dlúho. Z mléka dělá se i sýr anebo brinza. Sýr ge ten neylepší, který z mléka dělán býwá, z něhož se smetánka nezberá. Taký ge **S o l l a n d s k ý**, **S w a g c á r s k ý** sýr, a **B r e z n á n s k á** brinza. Z **L i p t o w s k é** ostěpky jsou wzácné, a poněkud strogně pletené. **Ž i n č i c a** ge na gar zdráwa, a pomáhá zláště na suchotiny trpjcým. Mléčný cukor anebo mléčná sůl dostává se, když se žinčica při ohni wyparí, a potom za čas na powětrí wyloží: z osliějšho mléka neywjé takowého cukru se dostává. Ze žinčice i ocet se dělá, i pálené pálení se může, a **T a t a r** ge pájí z mléka kobylijho.

12. M e d.

Med dělají včely, a člověk ho předělává, i vřeligať užívá. Nevyznamenitější je ten, který sám z plástu natekl. Ostatní škrze přes od vosku dělití se musí, a je i podléšší i lacněšší. Vosk se sůkromi spůstí a přečistuje. Vosk je dražší nežli med. Med kde na 20. funtů medu se najde, tam vosku jen 1. funt bude. Med potřebujeme k domácím potřebám, k jídlům, i k lékařství.

S ním se obírají zláště perníkáři. Oni z medu a múky pečou vřelikať medovníky na rozličné řezmy. Oni připravují z medu a vody medowec zláště v létě. Takto se pak vaříti může, chcessli mocný medowec míti, vem jednu část medu, a tři vody, vař to spolu při mírném ohni, vřelikať bez dýmu a šamug pilně, až pokud se začíná čistiti. Tak zvařený slévá se do nádob, v nichž škrze vjné neb pivné droždě, neb i škrze hnilá gabka geg musíš do kysnutí přivesti. Vykyšnutý se přelívá do giných čistých nádob, a stojí tak za 3. měsíce. Chcessli slabý medowec vaříti: vezmi k jedné části medu 8. částí vody.

13. W o s k.

Z vosku perníkáři, dělají voskové švice do kofetů i k domácí potřebě i voskovníky (waksstöky). Z něho se dělají i rozličné figury a štáty, kvítky a vřelikať umělecká díla. Umělci s tím se obírají, gmenují se woskotworce, woskolepníci. Ku štěpení a k zamazání ran stromů vosk dělá si zahradiš k vosku, z terpentjnu, ze smoly, ze slaného masla, a ze
fir-

řirky; řterěz se spolu wšfečo řpúřti, a potom zachladnauti dá: aneb ho řinij tařé z řrawince a hlíny. Z wofkové perly řřau wtipně uděláné.

14. Š e d b á w.

Šedbáw dělá dořti potupený hedbáwný řerw neb húřenice, z řřařřtwa řinenřkého ř nám přineřřená. Práce okolo řtěcho hedbáwných řerwřkůř, řegich z wagec wyléhnuti, řerměni, řlubeček, do nichž se ty húřenice napořředy zawigegi, zbřránij, řegich w horaućé wodeř neb w teplé peci zabiti, hedbáwu z řlubečka, neyprw do wrauceř wody uwržehého, aby se nitky netrřhaly, zwiřeni, ře rozřomilena a přijemná. Mnoho práce ře okolo hedbáwu až do řeho řkání, a řarwenij. Šedbáwné materie řřau známe, Taffat, Atlas, Damas, Zamat, Kredytor, a t. d. Z toho se drahe řřaty wřřeligatých utřřených řarew dělají.

15) Lagna zwiřat a moć.

Moć zwiřat řlúřij i ř dělání řořřora, (řwětloňořře) řterý w nocy tař řwiti, řařo hnilé dřewo. Uřřiwá se i ř pohnořeni řemě i ř ruřodijnám (manuřřakturám) na wřřelický zpúřřob. Lagna pař dáwagi řemi tućňořři a úřrođňořři.

II. Z ř i ř e ř o ř t i n.

1) Wřřelické Wwoce.

Wwoce neyřřdráwřřij pořřrm, w Uhřích w řođňořři, ačkoli w něřterých řřagich i wjceby mohlo býti. Wno až do řimy na wřřelický zpúřřob, ano i přeř řimu zawařřo-

rowati se dá. Nasuffené velmi dlúho se držeti může, Sopronské suché ovoce ge zlástni dobroty. Suffi se ovoce mnohonásobným způsobem, i na slunci i w peci. Zaprawané wissně, čeressně, hrussně gablka, hrussky, rybezle a t. d. i w nemocch dobře slúžegj. Lekár slivový, broskový, hroznový, a giný velmi dlúho se dá držeti, gestli ge dobře wywařeny. U stárá Sliwowica ge Uhrům dobrá medicina (lék). Gablečné wjno dělá se w Čechách a Sasku. Pálené z čeressen ge mocné. W Polsku ze čeressen a medu dělagj dobrý medowec.

2) W j n o.

Wjno obwefeluge srdce člowěka, Syr. 31. v. 33. Dělá se z hrozna, které na wjnném kmeně roste. Wjno z ohledu na dobrotu ge rozdielné. W kragich studených se nedařj, neb hrozno musí od tepla slunce wywařeno býti. Wjna Tokagské, Wjneské, Sopronské, Swatogjerské, Somlawské, Nesmitské, Jägerské, a we welkém Sontě Morawské, Nádošské, Sudinské, Sudowské, Lissowské, Pečenické gsau neyzlástněgssji. Král ale wssch předce gest Tokagčina.

Z wjna dělá se gisté mocné pálené, ljh (Spiritus vini) podobně i ocet. U čím lepssi ge wjno, tím mocněgssji i ocet. Oet z Tokagského wyboru (Auspruchu) ge neylepssi. Z wjno, i wjný ocet w umění lékařském zlástě w nowégssjich časich mnoho pláti. Wjný kámen, nám pod gménem Wainstáynu známý, ge to, co se na wjných sudech na duby chytá, bile wyhljda, a nákyselau chut má. W lékařstwj dobře slúžj, ale neyprw musí býti připrawený. Slúžj i farbírům, zlatníkům, pásníkům. Spálsjli terkele (mláto) a wjné droždě spolu; tedy z toho

může býti udělaná černá barwa, na kterau gestli něco ořechowého olege natřes, tedy slůžj tiskárům, neb tlačárům na měš. Tuto barwu we sklepjch draho prodawagi pod gménem černowec (Frankfurterwarz) pálenka buš z mláta, buš z droždj wjnowých napálená ge mocná. Ze zrn hroznowých w zemi swagcárské dělá se nyní welmi zlástnj oleg. Cent zrn dá $7\frac{1}{2}$ lb. olege.

Usuffené bobulky z hrozen nazýwame hrozenky; ktere gsau wětšj i menšj. Prwnj gmenugi se ciběbene, welké hrozenky, druhé, malé hrozenky. Naleg wody ná hrozenky, a deg máslo medu, más dobré wjno, když oboge spolu skysne.

3) O l e g.

a) Dřeweny oleg pressuge se ze zralého owoce oliwowého, proto se i oliwowý oleg gmenuge. Nejplansj oliwowý oleg ge zelený; neb se ten anebo z nezralého aneb ze hnilého, anebo z obogjho owoce oliwowého pressuge. Nejlepšj ge tak řečený brabantský, což wšak mylně se říká. Neb on dělán býwá we francúské zemi w krajince Prowanci, a protož má slautj oleg prowanský.

b) Řepicový oleg z řepice w Olegowně tlačeny; lenový a konopny oleg rovně tak dělán býwá z lenowého a konopného semene. Oleg řepičný ge dobrý na pálenj w lampě neb w kahanci. Co po wytláčenj olege zůstáwá, zowe se olegový pagáček, a ge dobrý howádkům aneb i na spálenj. Nejlepšj semeno na oleg býwá, gestli stálo za půl roka, swjžně dáwá mnoho wlhkosti, ze starého se oleg rád gesmrdj.

S lenowým olegem surowá kyselá kapusta dobře smatuge, a ge zdráwa. Ti, genž se k náboženstwu wý-

wýchodnjmu přiznawaj Káci, Oláši, Rusnáci mnoho lenowého olege spotřebuji při swých mnohých postech. Tyto olege i do barwy se potřebuji, i do vyrábění koží, i do pokrmu, i do sapumu, i do lékařstwa. Od železa zahánj ryzu (řez) a protož olegem se mastěgji wšfecky železné nástroje.

c) Welmi dobré a zdravé olege gsau: ořechowý, a to buď ze wlastkých, buď z leskowých ořechů; mandlowý, bukwowý, a ze semene Slunečnjka. Maťowého a slunečnjkowého olege z Francúška pod gménem dřewenného olege my dosti spotřebuwame. Při welkém Waradnjé ge mlýn, w němž se oleg ze semene Slunečnjka pressuje. Na řepicowý oleg mlýny nagdesť tmeř na každé osadě w Běkešé Stolicí.

4) O b i l j.

Gedno se potřebuge celé pro dobytek, swině, husy a giný hyd, ku pr. owes, gačmen, tenkel, kukuřica. A když se jim wrchnj šupiny mletjm snjmagi, dostawáme kařsu, lohazu, grys, kukuřičnau kařsu, tenkelowan kařsu, krúpy. Ze pšenice a reži býwá múka, a z múky chléb, z gačmenné pivo se wařj; z reži pálené se pálj, že žita se štroh aneb krochmel dělá. Nejwýborněgšj múka přes pytel mletá, ge mnohem pěkněgšj, než múka žemlowá. Wbyčegně gi cuzým, němečným slowem gmenugeme, totiž M u n d m e l, ačkoli nasse wlastnj slowo běl přjhodněgi užjwati bychom mohli.

5) D ř j w j.

Dřewo se dělj na dřjwj ke stawenj, k řezbářstwja řemeslům, a na dřjwj ku pálenj. Ke stawenj dub a gedle slůžj.

a)

a) Dub potřebují plavci na lodě! Dub dává žalud k vykrmění zvíř: ano takový i lidé vřeligať užívají. Kůra dubová a šťavky slůžegi koželuhům (Garbjarum). Galla roste na dubovém listě, a může se dobře do černidla (atramentu) potřebovati.

b) Gedle na hrady, rohy, laty, řindle, desky potřebujeme. Ze řůlků bílé gedle dělá se terpentynový olej: neb tyto mají nejvíce masti anebo smoly v sobě, která aneb sama od sebe teče, neb vyřezána býti musí. Z takové masti vaří se hustější smola, Kolofonyum neb živice, plastra (flastré), masti na stromy, balzamy i borowkový olej. Mezi dřevem gedlovým vřelky stromy a křovjky počítug, co mají listy jako gehly. Černá sáze, která potřebují i maljři i knihtačitelé i řveci, z ořátku toho, co po vyřeffování oné řligované materie zůstává, se dělá. Gedle i na řtežen, t. g. vyřeké stromy morských lodj, na nichž bývají vystřeté lodnj plachty, se potřebují, a řfar drahé. Geden řtogi na 100 i 200. řl.

Dřevem, z něhož vřelike nádoby se dělají, ge rozličné, a s nim mají řácu Stolarři, Koláři, řatularři, Kofřinarři, řitarři, ředlarři, řindlarři, řetlarři, Warhanáři (Vřrganáři), řustáři, a řteřjkoli muzické nástroge dělají, Řezbáři a t. d.

Dřevem ř pálenj potřebuge řáždý, řlářtře řekáři, řiwowarčové (řádřkové) řehláři, řwonáři, řanitraři, ve řlené řabrice, ve řabrice porcellánu, řowáři, na uhlj a t. d.

Wábec: dřevem veliká ge řteřba na domy, lodě, na řámky a řewnosti, do řánj, na mosty, na řřance, násypy, mlyny, ploty, řoly, a řiné řiřřnářobné řeci. Nenaroste tolik dřevem do řoka, řolik se řpotřebuge.

ge. U odtud se dá pochopiti rostúcy nedostatek dřeva. Kdo mladé stromky bji, aneb kuru z nich zwléká, seká, řazí; zaslubuge přisnau pokutu. Na ohniště dřewo k pálení třeba množiti sazenjm wrb, rakyty na místech mokrych, gačo tež akacie, a bjleho i černého topole.

Uhlí z dřewa ge rozmanité. Na reysowánj uhel muss býti z listowého dřewa. Popel z dřewa, proto že neywjc má soli, potřebugi sapunji (mydláři) a ku bjenj plátna. We slené fabrice, w Upatekách, mydláři, farbji, plátnabělicowé, s užtkem potřebugi taťe z dřewa luhowý popel (Pottasche).

Kůra a lyto stromů slúžj nám ku pletenj kossů, žinek, k wázánj a t. d. Lipowé kůrce se čizmař, dubowé koželub raduge. Gellnowá kůra wařená dá atrament. Cymetowá neb štoricowá a chýnowá kůra gsau w Upatekách wzácné, a zdrawj lidstému užitečné. Zátky (štopljky) do lahwic (flassek), berau se z gistého mēkého duba řečeného Fork.

Na dubjch roste gistý zpankhardtý stromjk (omela) který má lipkawe gabůdky, z nichžto se lep dělá. Na dubě, wyrostagi hůby, kteréz kdýž se wařegi, dáwagi práchno, neb trůd. Z březy točj se na gar woda (čemeža) ktera wlitá na wjné droždě, w letě přjgemný nápoj dáwá, žjžěň udussuge a krew čistj.

6) S l a m a.

Ze slamy mnohé wěcy se dělaji: slamenéky mensi i wětši, slamené tanjře, slamené floz bůky, trubličky, a t. d. Z stolce slama se opletaji. Slama barwj se na žluto, čerweno, zeleno, bělaso. Střechy se pokrýwagi slama. Z k Sabanskému pokrowu slama, a to rezná se potřebuge. Sůpy zamáčej se neyprwé do rozmočené hlíny, aby se hlina me-

ži flamu dobře nabrala. Ale to se musí člověk od dobrých mistrů naučiti. Negsauli takové dachy prozře- tedně zpravené, tedy myssi a potkani w nich nijwa- gj bhjzdo.

7) Len a Konopě.

Len a konopě mnohým lidem práce a chleba dáwa- gj. Cwerny potřebují se k sstj, ku sstrikowánj a na velmi rozdílné čipky. Nejznamenitější Brabant- ské a Bryselské čipky jsou dražší, než zlaté. U na- tyto čipky předau subtilné čwerny sedláci w Čechách a we Westfalii. Z jednoho funta nitka na tento upře- dená, je dlhá na 23. míle. Z takového předíwa (před- zy) 16880. loků (ryfů), newáží více, kromě 2. loty. Za tyto dva loty dostává předlec 3 i 4. rzl. ale len sám k tomu dáwa. U násby se hanbil sedláci prásti: ale Orawští a Slesští sedláci toho se nehágegj, a jsou sobě i jiným užiteční. W Hollandii jeden funt na spic- ce neb čipky zpravený dáwa na 7000. zlatých. Tak i Slezák a Čech, když za 1. gróš lenu zpřede, wypřede 3. rzl. — Jiné čwerny potřebowány býwají ku tká- nj. Plátno pak je rozdílné dobroty, a tak i rozdílné ceny. W Hollandii se tká gisté plátno, z něhož 1. loket (ryf), 12. rzl. kóstuge. Nejsubtilnější plátno je Ba- tist které w létě, a to pod zemj we Slepjch se tká. Roz- manité mláče, fátěle i černé i zelené a t. d. a tak řečeny Ka mert u ch rovně přináležegj mezi subtilnau tká- leckau robotu. W Uhřjch spíské a orawské plátno je neylepší, ale mnohá panj domácí plátno též subtil- nosti sobě utkati může, tak že mnohem trwácegší bu- de. Sedlácky nasse poněwádž hrubo předau, hrubé plátno tkají: tím však nic nezískají. Kdyby předli subtilněgi, měli by i více, i lepší a trwácegší plát- no. Ale k tomu i konopě se musí lépe wydělati, než- li obyčegně.

Tkáč i bjlé, i rozličné barwy, i páskowaté plát-
no gať s bawlnau, tať i bez bawlny, s hedbáwem, i
bez něho, s pamukem i bez něho tkáwá. Odtud má-
me plátene, damastowé obrusy a serwjtz-
ky, se wffelitými kwěty a obrazy; duplowané plát-
no, které na gedné straně ginau, a druhé ginau barwu
má; Twilich s figurami a t. d.

Plátno aneb býwá surowé na spodnj oblek a pod-
šiwky oděwu spotřebowáno, aneb dáwá se do barwy,
neb Tlačárowi. Surowé plátno sedláci málo bjlegj a-
le ginj, to co se má potřebowati na kossile a podšiw-
ky bjlití dáwagi. Plátno, genž se neshybuge,
ale stogj pewně, musí we klij smáčeno býti a gmenuge
se klijžené plátno (Steifleinwand). Do wostku mačené
plátno sluge wostkované, kteréž se potom rozličnau
barwau barwj, a slůžj na zasteradla Bibliotek, klených
kashj a t. d. Z konopě se mohau tenko přásti gaťo
len, ať z nich se přede i hrubo na wřeca, na poňwy,
na saky, na dratwy (fonále), na žinky, na špagáty.

8) Sandry z plátna.

Patřebugi se k wázaní rán, na šarpie pro hoci-
če, na papjr, místo práchna, když se spálegj. Ode-
tud handáři ge zbjragj za gehly, za náprstky a t. d.
Z hrubých hander dělá se hrubšj, z tenkých tenšj po-
štro wý papjr. Weho šhotowěnj mnoho práce stogj.

Sandry pořezané trjmagj se tať dlůho we wodě, po-
tud začjnagi hnjti, potom we stupě býwagi tlučené, a
w gisté kashj na kassu zpramené. Tato kassa přelsta
býwá do gisté kadi, odtud se gistau formau, která
ge z mosazowého drotu zprawěná, tolik wen z ni běře,
kolik k gednomu archu třeba. Šotowý háreť prostře
se na wlké sůkno, tať že každý háreť mezi dwa kusy
sůkna neb klobučnického flanela se klade, ať potud gich
gest

gest 181. Tak se potom vssecko do pressu klade, aby voda konečně ztekla, papir se sussi a na poly zhybuge. Psa cy papir ale gestě neyprvé musí strze kligo-
wau wodu táhán a hladěn býti. U nás neywětšij ar-
chy gsau tak řečený králowský papir, Regal folio. Z
karty na hranj tak se dělajj, na což zlássnj gest ru-
kodilna (manufactura).

9) Žihlawa, (prhlawa, kopřawa).

Mladá žihlawa dáwa zdrawé jídlo. Weliká ži-
hlawa škofená, w zimě teplau wodau opatěná, doby-
tu i pokrm i zdrawj dáwa. O by hospodáři na to
wjce pozorowali. Ze žihlawy dělá se i sūkno, které
welmi subtilné gest, i plátno gmenowané žihlaw-
njě.

10) B a w l n a.

Wroste w Uhřech než w Americe a w Africe, i
w giných teplých krajích, na takowých křech, gako ge-
liskowý stromček, w gisté škrupině. Kdy ten ořech,
w němž bawlna roste, dozral, tedy se sám otwřá,
a tak bawlna zbřána a od gader čistěna, potom pře-
dena, a na wffeligačé cayky tkána býwa. Z nj gsau
kartúnny, musseljny, barchany, naněkyn,
manšestry, mnohé ručnjky a t. d.

11) T a b á k.

Známa bylina s njž se weliký obchod (handel) pro-
wožuge. Do Europy přišla z Ameriky. Může se tabák
wffeligač pacowati, a tak dostává ljbau wimi a hut.
Z listů se dělá třený Tabák, a má od swého při-
praowánj rozdiľná gměna, gako Španielský,

Koffický a t. d. Mezi tabákem ku kúrenj předčj španielský knaster, Wirginianský z Ameriky, Bassadohán a Debregský; Kapadohán ge velmi mocný. Dohán i w medicjně má swúg mnohonásobný užitek: dobročinný ge dohánový klistýr.

12) Byliny barwjrsté.

Mnohých bylin užitek neznáme, které nohama slápane. Jedny z nich muselj k tomu pripravowány býti, aby se k barwenj hodily, druhé pak mohou we swém přirozeném způsobu k tomu užívány býti.

13) C u k o r.

Cukor se dělá ze slučené cukrowé třesli. Slawa (Zast) z nj wypressowaná wařj a několikrát se čistj a potom tak dlúho se pařj, až prášek zůstává, a z toho prášku potom se cukor pripravuge. J miza gaworowá, březowá, cwiklowá, řepná, zláště z turčanské řepy může dáti cukor. Tak řečený perndre k nenj z cukru, ale wywarka ze sladice: což sobě každý při skalnatých horách učiniti může.

III. Z Říše Kowů.

Z této užívagj se věci wšeliké ku stawěnj a budowistwum, k pálenj, k fabrikam, řemeslům, k ozdobe, k lékařstwu, k živnosti lidské i howádek.

A. Kamene a země.

Tyto gsau hned žabícowaté, hned wápené, hned hlinowé. 1. K žabícowatým přináležj:

1)

- 1) Píseť neb homoť, genž se užiwá :
 - a) K dělání malty z wápna do múru.
 - b) K wyhotowenj sła.
 - c) K porcelánu a giným nádobám.
 - d) K poliwě (glazuře) hrcějrske roboty.
 - e) K čistěnj dřeweneho, železneho a meděmeho nádobj.
 - f) K zeradel (zrcadel) a slených nádob wyhladěnj a wybrúsenj (smaiffowánj).
 - g) K zahrabánj zahradnich wěcj.
 - h) Ku zlepssenj země tuhé a hlináčky.
- 2) K řemene a žabice, genž slúžegi :
 - a) Ku dlaženj a wykládánj cest a ulic.
 - b) K wyhotowenj sła a porcelánu, když se na píseť roztlútagi.
 - c) Ku hladidlům pro kniháře, koželuha, a t. d.
 - d) Na očka přstenu a šperkú, k čemuž se kryštalý wybrusugi.
- 3) K řemen wlastně, gž wyřezaný slúži :
 - a) Do ručnic (flint) a pištol.
 - b) Na třenj barew.
 - c) Roztlučený na kamenné nádoby, porcelán a sło.
 - d) Na řezánj sła místo dyamantu.
 - e) Na wykřesánj ohně.
- 4) Probjřský kamenn slúži, krom giných, zláštré zlatnjšm na průbu zlata a šřjbra.
- 5) Kamenn djřkowatý užiwá se dobře :
 - a) Od kamenařů, řezbařů, giných řemeselnjšků.
 - b) Do múru (zdi) proti wodě na drobno potlučený.
 - c) Na uhelné kamene a wšibec do múrů, poněwadž se dobře křessau.
 - d) Na mlýnské kamene, kterěž gsau twrděgšj.

6) Drahé kamene, mezi něž i české kamene z brúseného kryštálu můžeš počítati.

Často už strže klam za dyamanty prodáváni byli. Tyto drahé kamene rozličně slúžegj kur pompě a k ozdobe.

II. Kamene a země z hlináčky pocházegjce gsau:

1) Hlináčka, z nížto hrncjerský řád (náradj, towar) a tehly (cyhly) se dělajg.

2) Porcelánka. 3) bílá hlinka síkennjším wě walkowni potřebná. 4) ledkowatá zem z níž se wařj ledek. 5) šřídličná zem, z níž se láme kamen černý gačo desky na dachy, na stoly, na pisací tabule. 6) brús. 7) červená hlinka, zelená křjda, žlutá zem. 8) M o ř š k á p ě n a z nížto pěkné sagky.

III. Wápenitá země, a kamene gsau.

1) Wlastně řečený wápenitý kamen, z něhož se wápnó pálj, kterěž-tisjcnásobný užitek má w hospodářstwě, při stawenj, při napravenj země, při řemeslách, při lékařstwě.

2) Mramor, bílý, černý, červený, šplihowatý (šekowitý) a Mabafter, z nichž wšeliké šstatuy, sochy, obrazy, pamatnj slúpowé, oltáře. Mramor láme se w Tátě a při wělkém Waradjně.

3) Sádra čili gypš spálený užjwá se na twořenj wšelikých figúr, do wápná na bjlenj lehkých múrů, aby wyschli, na wyprawenj země, na řumštowné mramorowanj.

4) Sljn, (mergel) k wyprawenj země wyborný prostředek.

B. S o l i.

Sůl ge aneb k a m e n á ze země kopaňá, aneb mo ř-
š t á, aneb s t u d n i č n á.

1) K a m e n á s ů l, ge půl žiwota lidj i howad,
bez nžby w nás wšse mrtwé bylo.

2) M o ř š t á s ů l, se wařj z mořské wody,
anebo při břehu mořském z vypařené wody mořské
zůstává.

3) S l a n é s t u d n ě zláště w Sedmohradské ze-
mi mnohé gsau; takže lidé k wařenj ani giné soli
nepotřebuji. Někde se nalezaji celá slaná gežera,
gako w Egipťě.

4) W a ř e n ě k a wařj se ze slané wody, ale
nenj tak dobrá, gako kamená.

5) Tak řečená S ó d a i s eřššo hogně se nalezá
w Stolicech, Bihárské, Běkešské, Uradské, smiřšená
se hlináčkau, i také w gežerách. Egipťčané mrtwá
těla w nj asi za měsje pacowali, aby dlůžegi ne-
poruřšenliwá zůstala. My ge potřebujeme do mýdla,
na běliřka, do slené fabriky a t. d.

6) S ů l n a m ů ř e w l h ě m w y s e d a g j č á ne-
nj sůl, ale ge s wápeniřkau zemj smiřšená-přirožená
neočistěná S ó d a.

7) S a n i t r a wařj se ze země s mnohými hnily-
mi částkami zwjřat a bylin, smiřšané. W Uhřech
se hogně wařj. Gegi hlavnj potřeba ge při dělání
puřšného prachu i l u č a w ě y neb řadwařru, tak
řečené k r á l o w š k é w o d y (Königswasser) kterau se
zlato rozpůstj a w lékařřiwě. P u ř š n ý p r a c h d ě-
lá se ze sanitry, řirky, a ublj; hlodawka, lučawka
(Scheidewasser) ze sanitry a witriolu, k r á l o w a w o-
d a ze sanitry a ze soli.

C. Kovy, kteréž se zapalují a hořejí. Sem počítej:

1) Sírku neb živý oheň, který potřebujeme na švábalky, do puššneho prachu, do bítlení hedbávu, vlny a čayku, do přípravování vjna, do lékařstva.

2) Kamené uhlí, genž původ svůj má z dříví v zemi skrze podzemní oheň spáleného. Dobře se sejdau tam, kde na dříví nedostatěk gest. I v Uhřích velikau zásluhu sobě nadobudne, kdokoli bane na uhlí nagde. Jedna vynalezena gest při Soproně. Kde stané prameny se nalazaji, tam se i uhlí obyčejně nachází.

3) Slatina, t. g. gisté ze sňitých, olejovitými částkami naplněných bylin, mochu a trávy powstała zem, již Němci říkaji Torf, na pálení způsobná. Na dolní zemi gi Uhře i Slováci volaji žombík; ale ač na dřevě nedostatěk mají, předce gi neužívaji. Poznána bývá tato zem z gistých tráviček, které na ni rostaú, a z gistých jako krtičných kopců.

4) Bělobová aneb olůwková zem (Bleyweiß plumbago) barvy ryzavé neb náželezné, potřebuje se na známé ceruzy, z nichž englické gsau neylepší. Srubší taková zem potřebuje se na švadla (šmelctýglíky) i na kolomaz.

5) Dymant se v ohni spáliti dá; což veslíká a drahá průba císaře Františka Iho ukázala.

D. Kovy vlastní řečené.

Samorošlé kovy zřídka se nalazaji: ale musaji z gistého kamění, které se gmenuge ruda (Erz) vytáhowány býti. To ge práce banšská a obtížná.

1) **Zlato**, předělává se w mincovni na dukáty; zlatníci z něho dělají řetězky, náušnice, slaničky, tabačnice, překene a t. d. Kuge se na tenušší plíšky, na subtilný drót, neb ge táhawé. Mezi tím zlaté čipky, zlatem wyššiwané materie, když se wypálegi, dáwagi gen stříbro, a tak to není vlastně zlatý, ale gen zlatem zabarwený drót.

* Dukaty gsau křemnické, cjsařské, duplony, hollandské, suferjny, půlsuferjny.

2) **Stříbro** se rovně w mincovni na peníze kuge, a zlatníci mnohé nádoby, lyžice, gombiky, ručoměť (črenky) na nože a widličky a t. d. z něho dělají.

* Mnohau se zde dítkám stříberné mince gmenowati.

3) **Měď**. Nynj máme i měděné peníze. Kotláři dělají z mědi wšeliké nádoby. Geografické mapy musěgi se neyprw na mědi wyryti. Drotáři z nj drot táhají. Měď zhryzená střež kyselost dáwá grynšpán.

4) **Železo**, z něhožto se i ocel pripravuge, přemnoho wěcí udělaných dáwá, jako: Děla, moždíře, kule, bomby, ručnice (flinty), pišstole, meče, pece, hrace, kótwy, řetězy, motyky, rýle, sekery, nože, widličky, nožnice, zámky, klince, a t. d. Způsobnost umělců (künstárů) tak daleko přišla, že w Rakúšch se dělají udičky na ryby, z nichž 6310. na geden lot gdau. A tak 1. Cent železa nynj neywjc 20. rsl. kossugicý dáwá 83,200. rzl. Mnoho železa se spotřebuge na droty, špičadla, rožně, rošty, gombičky, gehly. Z železného plechu mnoho se potřebuge.

5) **Tin** dáwá misy, tanjše swjcný, poháre a t. d. nádoby měděné železné a plechové njm býwagi wycjnowané. We warhanech, we zwoně, na oštrohách cjinowaných a t. d. ho nagdeš.

6) Olovo užívá se na pokrývání domů, na zalívání válovů na domích, k vodním rúram, do obloží, na kufky, na broky, na funty, do dobrého cínu, na zalívání šob čili kramlí do kamene. Z ní a čí neb kocičj stříbro (lithargyrium) v kpatkách potřebné, dělá se z olova na prách spáleného.

* Bělá sí vitroljn z mědi, zelený ze železa, bílý z cínku se dělá.

7) Živě stříbro (trůt, tuť) lehce se spoguge se stříbrem, zlatem, cínem a olovem; stříbro od zlata dělj, dva kovy spolu spoguge, potřebné ge ku pozlátce, pod zeradla (zrkadla), v lékařství, na tlačoměry (barometry) neb nástroje které gakowost powětrj napřed ukazují, k zabránj wšj při dobyt-ku.

8) Surma (šlenec antimonium), se potřebuge a: by měkým kowům twrdost se dodala. Při litj knih-tlačitelstjých liter mjchá se s olovem: pro dobytek slúžj k lékařství.

9) Urzeny k, čili utrých, ge neyťužšj geď pro zvjřata i člověka, zláště pro myšj a potkany. S njm se musí můdře zacházeti, aby děti k němu ne- přišly: neb wyhljda bílý, gak cukor, o má chut sladkau. Smjšaný s mědj, měš barwj na bjlo. Nalezá se i žlutý Urzeny k, z něhož se žlutá barwa dělá na wšeliké dětinské hračky, trubelky, husličky a t. d. Gle! gak potřebj na to hleděti, aby děti takowé wěcy do ust nebraly.

* Ostatnjch kowů, gichž mnoho rodů se počituge, obcný užite k geště newšfeligak známe.

K a p i t o l a XIII.

K r á t i č k á h i s t o r i a

n á b o ž e n s t w a k ř e s t a n s k é h o .

I. O p ů w o d c i n á b o ž e n s t w a k ř e s t a n s k é h o .

1. **S**mutný byl los lidského prokolení z ohledu na náboženstvo při Kristovém příchodu na svět. Mezi židy, kromě křesťtwa, gazyku židovskému s o t w a kdo rozuměl. Toho času už sirský a řecký gazyk mezi nimi byl panující. Učení pak, gať o wjře, tať i o mravjch w národu židovském bylo velmi bludné. Ostatní svět byl, krom toho pohanský, genž mnoho Bohů ctil, ale gedineho pravého B o h a , ani neznal, ani nectil. Řim. 1, 13. násled.

Mezi židmi za času Kristových byli Farizeowé pokrytci, Saduceowé rozkošníci, Esseyssij neb Esse-ssij lidé málo známi, lidé ztřeštění, genž od spolku lidského utjkali, z wětšij částky od manželstwa se zdržowawšse, žiwat příkrý wedli. Odewšsech těchto prawé cnosti lid se navčiti nemohel. Mezi pohanmi wšak při wšij té slepotě, naděge prázném modlářstwij a wšse-
obecném porušenij mrawů, Řim. 1. v. 21-23. nacházeli se

na-

nacházeli se též lidé života velmi počesného, jako: Sokrates, Aristides, Solon, a. t. d.

2. Kristus Mesias narodil se na svět za Císarě Augustá, o čemž wyprawugi Ewangelistowé, kdez se to hledati a čisti má v Luk. 3, 36. 38, E. 2, 1. 20.

3. O dětinstwě a mladosti Gezišowě Ewangelistowé málo poznamenali. Viz Mat. 2. Kap. Luk. 2, 21 52.

4. Předchůdce Gezišůw, kterýž mu cestu připravowal, byl Jan Křestitel, kterýž se bez pochyby Esseyfých přidržel, což wypsánj geho příběhů swědčiti se zdá. Luk. 1, 5. 80. Mat. 14. 4. násled.

5. Geziš se dal od Jana k swému úřadu pokřestiti, při kterěz příležitosti Jan lid na něho pozorným činil. Mat. 3, 13. násl. Kap. 4, 1. násled.

6. W 30. létě začal zgewně učiti, a zwolil sobě gistých učedlnků, které potom, co swé posly, nám pod gménem Apóstolů známé, po celém světě Ewangelium kázati rozestal. Mat. 28, 19 10. 1. Krátký obsah učení Kristowa byl následugjcy:

„Geden toliko gest Bůh, tworce nebe i země, wšse-
 „mohaucý zdržowatel swěta, wšsudypřítomný a wšsewě-
 „daucý; tomuto samému se lidé klaněti, toho sameho
 „gako Boha ctiti magj.“

„Tento Bůh gest Bohem, ne toliko židů, ale wšsech
 „lidj, a wšsech národů, wšsecky chce blahoslawené učini-
 „ti, ale i wšsicni geho wůli za prawidlo života sobě
 „zwoliti musęgi. Boha tedy sobě za wzor (muštr) následo-
 „wánj musęgi wystawiti, aby dokonalj, swatj, dobro-
 „tíw, prawdomlnwj, upějmnj byli, gako on gest.“

„Obětě a zewniterné ceremonie samy w sobě beze zkrau-
 „šseného srdce nič negsau, Bůh gedině na srdce patřj, po-
 „něwádž gedině čistota srdce gemu se ljbj. Cnostným swým
 „ctitelům Bůh každý dobrý skutek z lásky odměnj, a
 „ge životem wěčným obdaruge.“

7. Učil tomu, co gsme powinni Bohú, sobě samým a nassim blížnjm i samým nepřátelům, což grun- tuge na tom pěkném prawidle: Wssecko což byste koli chtěli aby wám lidé činili, to i wy činite jim. Nařídil také i Swátosti, kterých swým následownjkům užjwati poručil.

* * *

8. Žiwot Geژیsu byl samá swatost, a newinnost; bázeň boží w srdci geho byla wkořeněna. On se Bohu wraucně modljlwal, i swé uředlnjky k tomu wedl. Geho důwěrnost k Bohu byla pewná: geho láska k lidem čistá; geho chowanj se k nepřátelům bez příkladu.

9. Měl pak mocné nepřátele, totiž Farizey, Sacerducey, a Židowské kněžstwo: Kterj naposledy klamy a obmysly swými, Pilata náměstka cjsarowa w Geruzalemě k tomu přiwedli, aby ho na smrt kříže odsúdil. Do rukau pak nepřátel wydal ho wlastnj geho uředlnjk Gidas Issariotský z lačomstwu. Wssecky příběhy Kristowy při geho utrpenj wypisugi obšsrně Ewangelistowé, Mat. w k. 26. a 27. Jan. w k. 28. a 19.

10. Pohřebu dosáhnul Geژیs řízenjm Božíj m welmi počesného: nebo dwa radnj Páni, údowé weliké Geruzalemské rady, Jozef z Arimatie a Nýkodem počtiwé ho pochowali.

11. We hrobě wšsal, gakž předpowěděl, dlúho nezůstal, ale na třetj den ráno z mrtwých wštal, což židé téhož času nigačž utagiti nemohli. Mat. 18, 21: násl. w Skut. 4, 28. k. 5. 40. Kor. 15.

II. O začátci ch rozšjrowánj náboženstwu křesťanského.

1. Kristus Pán sešal dle swého slibu swým uředlnjkům Ducha swatého, na den slawný letnic. Když oni

oni zagisté spoluhromážděni byli w Geruzalemě w gístém prostranném domě, w němž už počet wšech křesťanů na sto i dwacet byl, stalo se což divného, co pozornost celého národu židovského k tomu swátěku ze všech stran panování Římského shromážděného, na ně obrátilo. A Peter téhož dne, gednjm kázanjm 3000. dušj Kristu získal.

Tak neyprvnějšj křesťanská církev, wšech ostatnjch matka, začala se w Geruzalemě. Tato wšak gestě zewniter židů se držela, a od nich se křesťané tehdejšj gen tjm dělili, že Krista Gežisse za Messiasse uznawali, na to wyznánj křestiti se dali, a po neděljch k užjwánj wečeře Páně se scházeli.

S počátku i w křesťanských církewnjch shromážděnjch Pisma star. Zákona býwala čtena. Římané křesťany gen za gístau židovskau sektu drželi, a poněwadž Židé wšsudy w římském císařstwě swobodu náboženstwa měli, tedy takowau i křesťané užjwali. Prwnj křesťané ani nechtěli pohanů mezi sebe bráti: Pawel byl prwnj Aposstol pohanů, který ge ku Kristu wedl.

2. Ti Kristowi přátelé a swěta učitelé byli následujicj;

Peter syn Jonášůz Betsaidy dle swěho obchodu rybář, od přjrozenj byl prhlý a spěšný u něčeho wykonánj, ale při tom házliwý. Odtud w prwnjm rozpálenj Krista w zahradě Getsemane mečem bránil, a w noci ho třikráte zapřel. On byl Aposstolem zláště mezi židmi. Swě dwa listy psal křesťanům ze židowstwa a pohanstwa, sem i tam rozptýleným. Při prwnjm křesťanů pronásledowánj, w Římě ukřižowán gest.

Ja k ub staršj syn Zebedeůw a Salome, spolu s bratrem Janem časně učednjky Kristowými se stali, a Pána ustatwěně na geho cestách i s matkau i ginými přjbuznými sprowázeli. Mat. 4. 21. Tento Jakub byl
prw

první mučedník mezi Apoštoly v Skut. 12. 1. A žádných spisů po sobě nezanechal.

Jan brat Jakuba, věku mezi všemi Apoštoly nejmłodšího. Laskavost, tichost, věrnost, pro učení Ježíšovo horlivost, byly jeho zvláštní vlastnosti; pročež i miláčkem Kristovým se stal. Jan. 13. 23 Domicián římský Císař dal jemu do vyhnanství na ostrov řečený Patmos. Učených domněn jest, že on zde své vysoké Zgwení psal, v němž pod velikými obrazy vítězství křesťanstva nad židovstvím a pohanstvím vypisuje. Psal on jedno ewangelium, a tři listy. Jeho způsoby psaní a mluvení jest přejemný. Pod panováním císaře Nerwy vrátil se z ostrova Patmos do Řezu, kdež i umřel.

U Apoštolích: Ondřejovi, Filipovi, Tomášovi, a Bartolomějovi málo víme, ani žádných písem od nich nemáme. Zdaž ty křesťany, kteří ve východních krajinách sluzi Tomášovští křesťané, Tomáš na vojru křesťanstva obrátil, s gistotou se ani twerditi, ani zapřeti nemůž. Filip, o němž se zmínka v Skut. 8. 5. činí, byl bez pochyby jeden ze sedmi dyakonů, o nichž v Skut. 6. 5.

Matúš před tím celně, z jiných ohledů málo známý, psal ewangelium mezi 60. a 66. rokem po narození K. P. Jeho ewangelium bylo křesťanům ze židovství obráceným, a bez pochyby původně ne řeckým, než židovským aneb raději sirstkým gazykem psáno.

Jakub mladší, pokrevný Kristův, jeho list jest plný dobrých naučení Mark. 6. 3.

Judas jeden list zanechal, v němž wystrahu před falešnými učiteli dává.

Simon Zelotes neb Sorlitwec, jen dle jména nám jest znám. U Sidášovi swrchu se připomenulo; na jeho místo swolen byl Matěj.

Krom těchto 12. Aposstolů, měli o rozšíření učení Kristova zvláštní zásluhy :

a) **P a w e l**, už po vstúpení Páně do nebe od Krista předivným způsobem za Aposstola povoláný. Před tím šel Saul, rodem z Tarzu w Cilicii, w škole Geruzalemské, pod zprávu slavného učitele Gamaliela vychován gsa, ukrutný křesťanů pronásledovník byl. Ale dle tehdejšího obyčeje, on ne toliko učení oddán byl, ale y řemeslu, dělání čalunů (koberců) se byl naučil. Jeho horlivost pro Krista, potom když se Aposstolem pohanů stal, byla weliká. On i neywjce mezi wšsemi psal. Dle času psaní jeho listy takto následují : dva do Tesaloniky, jeden ku křesťanům w Galácii, dva do Korintu, jeden do Říma, do Filipis, Kolossis, k Filemonovi, k Židům, dva k Tymoteovi, jeden k Týtovi. Někteří list k Židům ginému komusi připsati chčej, zvláště pro výpověd k Žid. 2. 3.

b) **M a r e k**, tovaryš cesty Petra a Pawla, psal také ewangelium neyblíž pro křesťany w Římě.

c) **L u k á š** z Antiochie, bez pochyby strže Pawla z pohanství na křesťanství obrácený, jehož dlúho na jeho cestách sprowázel, psal své ewangelium mezi rokem 40. a 50. narození K. P. Potom i knihu o skutečích Aposstolských, kterau ale nestončil; a tak se zdá gako by prw, než gj skončiti mohel, byl uměl.

d) **J** Tymoteus a Týtus byli aposstolsstj pomocníci.

III. **O** rychlém křesťanství po světě w prwných stoletích rozšíření.

1. Že se náboženstwo Mahometowo tak rychle rozšířilo, tomu není co se diviti. Nebo to se stalo mečem. Ale náboženstwa křesťanského, pod ustawitným jeho pronásledováním, welmi rychle rozšíření, gest diwu podobné.

3 Geruzaléma wyšli Upossťolé Kristowi dle geho rozkazu do rozličných krajin; zláště Pawel wšsecko až k Thrické zemi naplnil ewangelium Kristowým. k Řim. XV. 19.

2. Rychlému křesťanstwí rozšíření napomohla i zkáza Geruzaléma od K. G. předpověděná. Mnozí ze židů ku křesťanstwí se tehdaž přiznali, a rozptýleni všude po celém císařstvě Římském, se rozdělili. Weliký wšsak počet židů až posawád gestě Moggjisse, neb ražegi Talmuda se přidržj.

3 ta, na křesťany w prwnjch stoletjch přišlá, pronásledowánj pomáhala křesťanstwí rozšírowati.

IV. O pronásledowánj křesťanů w prwnjch třech stoletjch.

1. Gať se Kristu při geho učení zvedlo, tať se dle geho předpověděnj wedlo i geho wyznawačům. Upossťolé kamkoli přišli, byli w nenáwísti: nebo gegich učení bylo židům pohoršsenj, pohanům bláznowstwí. Lukáš hned z předu své knihy Skut. Upossť. taťowá pronásledowánj wypisuje. Stěpán a Jakub byli prwnj křowožjníwosti židowské oběť. A kolik křesťanů pomordowal Saul? Potom když židé, sami potlačeni bywšše, křesťany zgewně trápití přestali, nahradili to hogně poháně.

2. Zgewných a hlawnjch pronásledowánj, která hned w gednom, hned w druhém kraji znišla, bylo deset. Prwnj za panowánj tyranského a ukrutného Nerona, gehož historia plná gest příkladů lité křowožjníwosti. Tento dal město Řim na několiká mjstech podpáliti, a winu toho složil na křesťany.

Druhě za času císaře Domiciána.

Třetj pod Trajánem, který gináče dobrý panownj a zpráwce byl. List geho náměstnjka Pliniusa w té-

to důležitosti k němu psaný, okolo R. 107. po nar. Krist. gest pamatný.

Čtveřt é za cisáre Adriána, okolo R. 124. krom geho wále.

Pát é za času Marka Aurelia Antonina, kterýžto cisar gináe mezi múdre přináležj, okolo R. 170.

Šest é za cisáre Sewera okolo léta Páně 200.

Šedm é stropil Maximinius Thrax okolo. R. 240.

Osme é za cisáre Deciusa okolo R. 254.

Dewát é za Waleriána.

Desát é a neyukrutnějšj R. P. 303. za Diokleciána.

3. Způsob trápenj: museli bogowati s litymi zwěry, k. př. s medwědi, se lwy a t. d. zassjwali ge litym zwěrům k roztrhánj, kládli ge na rozpálené železné stolice, obléwali wřelým olowem neb wrúcou smolou; dali ge na kusy ode dwau konj roztrhati, některým kúži stahowali, a při tichém ohni pekli, a t. d.

4. Stálost křestánů zde se zgemila. Neywětšj z nich částka wywolila mučedlnictwj, a ne Krista zapřenj, a sama tato stálost pohany ku křestanstwj wábila, takže gemu wjce odoláno býti nemohlo.

V. O pokogi cirkwe, a gegjm politickém založenj.

1. Řimský cisar Konstantin R. P. 324. ku křestanstému náboženstwu zgewně se přiznal, ač se pokřestiti mnohem pozděgi dal. Tento křestánům mnohé pohanské kostely zodemzdal, a wúbec plnau swobodu křestanstého náboženstwa wyhlásil. Pohany pak tlačil: což potom Julián Odpadlec w hogné mjře křestánům nahraditi se usilowal.

2. W třetjm a čtwtém stoletj gestě tu i tam pro následowánj trwalo. Odtud mnozi utjkali na púště, a stali se pústownjšky, powstali tehdáž i mnjši a kláštery.

We čtvrtém století, krom neděle a výročitých slavností, mnohé jiné svátky povstali. Potom také zniknul i obyčej putovati k svatému hrobu do Geruzaléma. Když Turci Geruzalem opanovali; tedy křesťané usilovali se, zlástě nutkáním Papežů Římských, na zpět ho dostat. Odtud vedeny byly wogny křížové neb kuručné, kterých slovíčko z latinského crux pochází. Wogak totiž každý znač kříže na swém oděvě nosil, který tehdaž do wogny proti Turkům šel.

VI. O Mahometanském neb Turckém náboženstwě.

1. R. P. 612. Když se křesťané, wespolek pronásledowali, počal Mahomet zchytralý a bohatý kupec, w městě Mekka w Arabii, nové náboženstwo přednáseti. Jeho křagané byli modláři: ty on chtěl k rozumnějšmu náboženstwu přiwesti. Wydal se tedy za Božího posla, říkaje: že Bůh s ním skrz Archangela Gabriele mluwíwá. U křesťanů pak se wydával za toho těssitele, kteréhož Kr. P. byl zaslíbil. W Mekce se mu geho předsewzeti ně welmi darilo, takže r. P. 612. musel uteci do Mediny. Od tohoto času počitugi Mahometáni roky, tak gačo my od narozenj Kr. P. a gmenugi to hědžira. W Medině a w gegim okolí, zwábil swými penězy drahný počet Arabů a Saracenu, gegichž pomocou Mekku wybogowal, a potom mečem w tuce swé náboženstwo rychle rozšširowal.

2. Swatá, a spolu i politického zákona, kniha u Turků sluge Korán aneb M = Korán. Tento sepsal Mahomet, gačž říkal, z Božího zgetwenj, w rozdjlných časch. Dle něho pokládaj Gezišse za opravdowého proroka: ale wšak Mahomet mezi wšsemi proroky že gest neywěššj. Dle něho každý den pětkráte se modliti, a ruce i nohy umyiwati musěgi. Každého roku dewátý měšc gest čas

welikého postu, Ramazan rečený. Gedenkrátě w žiwotě musj každý ku hrobu Mahometa do Mekky putowati. Wjina pitj, hry o penjze, lichewnictwo (uzera), gedenj křwe a udáweného, gažo i swinského masa gest gim zapowěděno: dowoleno gest každěmu i čtíri ženy wzjti, a s nimi opětdle wůle se rozlaučiti. Každý musj obřezán býti.

5. Krom toho, hlawnj artikule gegich náboženstwa z částky ze židowského, z částky z křesťanského wybrané, z částky wymyšlené, gsau následugicj:

a) Gen geden gediny Bůh gest, twůrce náš ney-dokonalegšj a neyswatěgšj.

b) Angelé gsau mnozi; gsau strážcowé lidštj, gimž se ale nesluffj klaněti: mezi Angely i zlj se nalězaji. Mnozi magj těla, gažo lidé, w nichž se ukazuj, Angel Gabriel gest duch swatý.

c) Cokoli se stáwá, to se tak státi musj dle ne-wyhnutliwé potřeby zákona, aneb dle Božjho, bez o-hledu na běh přirozenj, učiněného uloženj.

d) Člowěk musj býti cnostný, a gen tak se může ljbiti Bohu.

e) Bude z mertwých wstáti a poslednj súd, při němž skutkům lidským buď odplata, buď pokuta wyměřena bude.

f) Turci po smrti přigdau do ráge, ktery wšsemi smyslowými radostmi oplýwati bude.

4. X. P. 453. wybogowali Turci Konstantinopol, a cjsářstwu východnjmu učinili konec. Tomuto Turků dslu napomáhala roztržitosť křesťanů mezi sebou.

VII. O některých učěných lidech, kteří některé nechwálibně do cirkwe wtraussené obyčege, napraviti se usilowali.

1. Cjsar Konstantin welký, dal Biskupům i swětške statky do wlády. Mnozi kněžj w desátěm stoletj dost

dost málo z křesťanského náboženstwa věděli. Odtud wffelické púwěřivosti panowati začaly, a mrawowé by-
li nařazení. Včítěgšj zdychali a řjkáwali, že cirkew potre-
buge napravěnj. Sněm Kostnický R. p. 1415. a po
něm Bazilegský držany, gsau toho swědkowé.

2. Odrud powstáwali i postrannj učitele, před
i po těchto sněmšch, kteřj se domnjwali, že swým přičině-
njm cirkwi, i z ohledu na gisté články wjry, i s ohle-
du na dobré mrawy užitečnj budau.

4. W gedenáctém stoletj w údoljch Wlastých mno-
zj se nalézali, kteřj čistěgšj učenj mjti se domnjwali,
a od latinského gména vallis, Wallensstj i ginými gmé-
ny, ku př. Pikartstj nazjwáni byli.

4. Okolo R. 1182. powstal gistý Peter Wald,
bohatý Lionský kupec we Francúzšch, který umysl měl,
náboženstwo od neyhrubššich powěr očistiti. Dostal ná-
sledownjku od swého gména Waldenských nazwaných.
Tito neywjce horlili proti swětšému biskupů panowá-
nj, proti odpustkám, a za ěrunt wjry i náboženstwa
gen pismo S. Upo stt o lú kládlí. Tito lidé mnohé
pronásledowanj wystáli, a byli se po francúzské, wla-
ské a německé zemi rozššřili. W zemi Wirtemberské gessťe
několiko zborů na hranicích magj.

5. R. 1360. w Engličké zemi Jan Wiklef, Doktor
Bohumluwy (Teologie) při Oksfordské akademii, přeložil
Pismo S. do angličkého gazyka, wydal mnohé spisy, a
we swých domněnjch welmi se Waldenským podobil. U-
čenj Wiklefowo mnohým se zaljbiło.

6. Jeho knihy čital gistý učený Čech, učitel pisma
S. při Pražské akademii, horliwý kazatel, neřádu wffelí-
čých, zlášťě při knězech nenáwistnj, Jan Hus z Su-
šince. Zlášťě pak na to dotjral, aby swatá wečeře
Páně pod obogjm způsobem přísluhowána byla. Tento
pro swé učenj obeřlán (citowán) byl na Sněm Kostni-
cký,

ky, a tam za živa R. 1415. spálen byl: což se stá-
lo i geho pomocníkowi Jeronymowi Prastému.

7. Učenj wšak Žusowo w Čechách giž se bylo
zakorenilo, a pro geho usmrčenj powstala krwawá wog-
na w Čechách. Žisťa byl Žusťu slawný wúdec. Ostatko-
wé Žusťu naposledy se rozprchlí sem i tam, a pod gmé-
nem Čestých a Morawských bratrů známi byli. Ney-
slowutnějšj gegich učitel byl Jan Amos Komenský,
gehož knihy česko = slowenské až po dnes gsau we wážno-
sti.

VIII. O Reformácii D. M. Luter a.

1. Martin Luter se narodil w Tzlebii R. P. 1484
z rodičů hawjřských. We školách se pripravowal ke stawu
swětstému, ale gistým případem, když geho towaryš
při geho boku hromem udeřen gsá, zabit byl, umysl
swůg proměnil, stal se Augustinským mnichem, a uči-
něn gest doktorem uměnj Božjho. Učil pak s mnohou chwa-
lou gať w Erfurtě, tak i w Witteberku: nebo geho u-
čenost obšjrná a gruntowná byla. On zláště swatau
bibliu pilně čital, přemýšlel, pro náboženstwo a pobožnost
horlil, byl srdce zmuzileho, a myslí neohrožené.

2. Učenj Luterowo, weždy se rozmáhalo. Za manželku
sobě pogal býwalau mnjšku Kateřinu urozenau z Bore. R.
1528 Luter po celém Sasku cirkwe wízitowal; při kterěž
přjlezitosti, wida i lidu, i kněžstwa hluboкау neznámost,
ze swěho wětšjho Katechismusu wytáhel menšj, a dal
geg i lidu, i kněžům do rukau: gať o tom predmluwa
na malý Katech. znj. Ti kterjž se přjznali k učenj Lu-
terowu gmenowali se Ewangeljci; poněwadž říkali, že
oni swé učenj na samé Ewangelium gruntugi, zawřhu-
gice wšedky tak řečené tradicie: od R. P. 1229. gme-
nugi se i Protestanti, poněwadž na sněmě, w městě Spj-
ře držaném, proti některým sněmownjm, sobě přjliš

od=

odporným úsudkům se postavili, a proti nim zgewně protestowali.

3. Wětšij částka německé říšse přiznala se k Augšspurskému wyznání, a ono přigato bylo w celém Swedsku, w Denemarku, w Holandii, we weliké částce země francúzské, polské, uherské, sedmohradské, a t. d, Luter dal pořádek služeb Božích ne w latinském, ale w mateřském gazyku držeti; přetlumočil mnohé staré latinské písne, a nowých mnoho našládal.

4. W Dhřích Augšspurské wyznání w čas se známým stalo, a takowé zláště kupci do Fraginy přinesli. S mladj lidé chodjwali na učenj do Witteberku.

IX. O reformácii Cwinglowě we Swaycárské zemi.

1. Právě toho času, když Luter w Sasku cirkew napravowal, činil to i we Swaycárské zemi Ulrich Cwengel, muž wyborně učený w Cyrchu.

2. Jan Kalwijn, učitel umění Božjho w Genewě, a horliwý kazatel, po smrti Cwingla, některá geho učenj gináč wykládal, a zláště přidal artikul o božim uloženi, i lidi neb spasiti, neb zatratiti, beze wšseho ohledu na gegich budance se drženi. (decretum absolutum.)

3. Následownjci Cwingla a Kalwjna, gmenowali se Cwingliani, Kalwjni, potom pak Reformáti. Gegich wyznání sluge Swaycárské neb Helwetské. Od mnohých ono přigato bylo we Francúzích; mnohá pronásledowanj wystáli, a w gistau noc, gmenowanau Parížská swadba, mnoho tisícce gich gest zamordowáno.

X. O Cjr-

X. O Církvi Řecké neb starově- ské a jiných.

1. V pátém století začali se biskupové Konstantinopolský s Římským o gisté přednosti hádati, a to trvalo dlouho, až se církev východní od západní oddělila. Východní gmenuge se řecká, západní latinská. Onano sluge i starověskau. Tato se kněžím ženiti dowluge: wečeři Páně pod obogjm způsobem přísluhuge; newěři očistce; nemá odpustek: wzjwá swatých: wěři, že dusse z pekla kroz modlitby živých wyswobozeny býti mohou.

W Uhřích a w Polsku, i w Sedmohradsku gsau dwogj: gedni gsau s Katoljky sgednoceni (Uniti) a uznawagi Římského papeže za swau hlavu: druzi gsau nesgednoceni (Disuniti); Oba gedni druhých nenáwiděgj. Sgednoceni swé zlástni biskupy magj.

2. Arminiáni gmenugj se od Jakuba Arminia, býwalého Sl. B. kazatele w Amsterodamě, a potom doktora umění božjho w Laydnu. Tito se od Reformátů dělili zlástně w těchto pěti punktjch: Boží uloženi o budoucém losu lidj stálo se pod wýminkau; Kristus za wšsecky umřel; člověk se Boží milosti může sprotiwiti; wjra může utracena býti. R. 1610. dali tito swé wrchnosti gisté pjsmo, w němž žádali, aby při wyznawánj oněchno 5. punktů swobodně zanecháni byli. Pjsmo toto gmenowali remonstratio: odkud i k nim gméno remonstrantů přilnulo mezi zbory w Sollandii.

3. Církev Engličká powstala za času Lutera. Nemá ona tak řečených knih symbolických, a drží se jen 30. artikulů, za času panowánj Králowny Alžběty udělaných a přigatých. Gen w málo věcech dělj se od Ewangeljků a Reformátů. Má swé biskupy, kteříž we veliké hodnosti a wážnoosti gsau.

4. W Lus

4. W Engličtě zemi powstali Kwakeri. Gegich pŕuvodce byl Gŕij Fox, šwec, genž r. 1647. začal své domněnj o náboženstwě roztruffowati. Slawnj člány gegich gsau: w každěho člowěka dušŕi gest gisté wniternj swětlo a Božj slowo, wázněgšŕi nad literu. Pisma S. Tjnto swětlem, ktere gest sám Kristus, člowěk bywá očistowan, ospravedliwěn, spasen. We shromážděnjch gegich i ženy učiti směgi: nebo i oni magj wniternj swětlo. Nemagj ani křestu, ani wečeře Páně, každau wogni zatracugj, nepřísáhagi, před nikým klo- bŕka nesnjmagj. Z počátku pronásledowaní byli; potom pokoge dožili: gsau lidé pokognj, pracowitj, piln- j.] W Pensylwánii w Americe gest gich weliký počet. Když we swých shromážděnjch učiti počjnagi, tedy se začjnagi třásti: a proto i třesiči (tremulanti) slugj, sami pač se neyraděgi gmenugj wyznawači swětla.

5. Nowokřestěnci aneb Menoniti za času Lutera powstali, bez pochyby z pozŕstalých Waldenských, Wiklefitŕ, a Susŕtŕ. Gegich wyznánj neywjce w následugjých punktjch se zawjrá: Cirkew Kristowa musj ze samých pobožných záležeti; žádný bezbožnjě w nj se nemá nalézati, anobřž ani gen některé lidské pořádky proti bezbožnosti. Odrostli magj znou w za údy nowého krá- lowstwj Krystowa pokřestěni býti; w tomto nowěm krá- lowstwě netřeba ani wrchnostj, ani učných kněžŕ; každěmu pobožnému P. Bŕh zgewuge, co má učiti; každý čelednj otec může wečeři Páně přisluho- wati. Tito nesmyselnjci začali své učenj zbrogi w ruce rozšŕrowati. A proto sobě pronásledowanj přitáhli. W tom spogil se s nimi Menno Simonis, před tjm kato- lický kněž, od něhož Menoniti slugj. Tento ge od zbroge odwedl, a učil, že ani mnohoženstwo, ani rozlučowanj dle wŕle nenj swobodno, nowě králowstwě Krystowo že zbrogi nemá býti zakládáno. Kde se nacházegj, žigj po- kogně. W Nitranské stolici w Sobotistŕi gich gestě mnoho gest, magj ale zlášŕnjho katolickěho faráče.

6. Sociniáni genž i Unitári slugi, magi půwod od Fausta Socina a powstali w 16. stoletj. Welmi se byli rozššřřili w Polsku a w Sedmihradské zemi, kdez gestře mnohě zbory magi. Gegich hlawnj články gsau: nic se za božské učenj a za božj prawdu přigati nemá, co rozumu nepochopné gest. Kristus něnj tač Bůh, gako B. Utec. A proto učenj o Trogici swaté zapiragi, tač gako i Ariáni. A poněwadž gen gednoho neywyššřřiho Boha wěregj, proto slugi i Unitári. O Kristowě zasluzě a došřřiněni nesyšřřlegi tač, gako Ewangeljci.

7. O wjce sektách, ku příkř. Minoritšřřých, Tomášřřowskšřřých, a ne b křřestanech od gměna Tomáše slugičých, Ariánech, Metodistech, Senfeldšřřých, nepotřebj mluwiti: gednu gestře připomeneme, totiž Sernhuterů, aneb Ewangelickau braterskau cirkew. Gsau oni šřřice Ewangeljci, a třřimagi se aušřřpuršřřého wyznánj, ale mnoho držegi na wniternj cjtěnj. We společnosti pracugi, gednu kassu magi. Wšřřecko u nich řřjď spasiťel: Iosem; i manželka gim Iosem připadá. Půwodce gegich byl hrabě Cincendorf. Wystawili Sernhut, odkud gměno magi. Dělagi dobre caryky. Šřřkolu swau magi w městě Barby. Gegich cirkwj mnoho gest w Americe. Gegich kancional mnoho má w sobě s n j šřř n é h o, poněwadž se gim wězdy o swadebnjm spogenj se spasiťelem šřřjwá. Wšřřatně magi chwálu šřřatečnosti a pobožnosti.

K a p i t o l a XIII.

Poučenj o Duši člověka.

(pro dospělegšj).

Co gest člověk?

Člověk gest rozumné stvořenj božj.

Z kolik hlawnjch částek záležj člověk?

Člověk záležj ze dwau hlawnjch částek, totižto z těla a z duše.

Co gest duše?

Duše wúbec gest newiděnljwá bytnost, která tělo obziwuge.

Magjlí i ginj, živočichowé a zwjřata duši?

I zwjřata magj duši, ale ne magj ducha.

Co tědy gest duch?

Duch gest obsah těch mój, schopnostj a způsobnostj, pro-
středkem kterých duše lidská mysliti může, a které se gegj mohau enosti nazjwagj.

Kde pak bydlj duše?

Duše gest w celém těle přjtomná, ale gegj neyzlášněgšj
přjbytek gest hlawa a mozky.

Odkud to poznati můžeme že člověk má duši?

Že člověk duši má, to poznáwáme z těch učinkůw a skut-
kůw, které ona w těle našem působj.

Kte-

Které gsau takowé skutky a učinky duše?

Takowé učinky duše gsau wšecká naše myšlenj, cjtěnj a chtěnj; samé tělo bez duše nic nemůže činiti, ale ležj gako hruda země.

Které gsau giž hlawnj moci a wlasnosti našj duše?

Hlawnj moci a wlasnosti duše lidské gsau:

1. Powědomost.
2. Pozornost.
3. Mysel.
4. Rozsudek.
5. Rozum.
6. Pamět.
7. Wtip.
8. Obrazotwornost.
9. Citedlnost.
10. Swědomj.
11. Swobodná wůle.
12. Náružiwosti a wášně.
13. Wnuknutj, puzenj a tušenj.
14. Nesmrtedlnost.

Co gest Powědomost duše?

Powědomost gest ta wlasnost našj duše, podlé které ona sama sebe odewšech giných wěcj a tworů rozeznáwá, což k. p. kamen anebo strom učiniti nemůže, který o sobě samém nic newj.

Co gest Pozornost duše?

Pozornost duše gest ta gegj wláda, ze ona na gednu wěc, na kterau chce, wšecky swé moci a myšlenky obrátiti, o nj přede wšemi ginými mysliti a rozważowati může.

Mohauli zwjřata pozorowati?

I zwjřata mohau pozorowati, ale gen na blžké, přjtomné, pod smysly těla padagjcé věci.

Duše pak lidská na co, a gak a může pozorowati?

Duše lidská může pozorowati i na nepřjtomné a newiděné věci, může pozorowati tak dlauho a pilně, gak se gj ljbj.

Co gest Mysel?

Mysel gest ta moc duše která myslj, to gest, w myšlénkách sobě věci podle gegich znaků a částek, předstawuge, pochopuge a poznává.

Wyswětli to příkladem?

Kořen, peň, ratolesti, kůra, listy, toto gsau znaky a částky, které gestli spogjm, duše má sobě s t r o m předstawuge; toto předstawenj w mysli gmenuge se i p o c h o p aneb m y š l é n k a.

Wěždyli máme o věcech gednaké pochopy a myšlénky?

Nemáme wždycky o věcech gednaké pochopy.

Koliknásobné tedy býwagj pochopy a myšlénky?

Pochopy a myšlénky gsau wůbec trognásobné, totiž:

1. Temné:
2. Gasné a zřetedlné;
3. Zmatené.

Které gsau temné pochopy?

Temné myšlénky gsau, když gednu wěc ode druhé dokonále a swětle rozeznati nemůžeme, k. p. widjm w dalekosti něco státi, ale geště neznám či ge to člowěk, či zwjře, či strom, tedy mám temnau myšlénku.

Které gsau gasné pochopy?

Gasné pochopy aneb myšlénky gsau, když předstawenau wěc kroze znaky od giných wěcj zřetedlně rozez-nati mohu, k. p. když wídjm růži, gegj barwu, wůni, trny, tedy gá gi skrze znaky ode wšech gi-ných bylin a kwětů rozeznowám, a mám onj gas-nau myšlénku.

Které gsau zmatené pochopy?

Zmatené pochopy a myšlénky gsau, když si některau wěc nepředstawugeme w pořádku, a když gegj zna-ky a částky s druhými mjchame, k. p. když čjtám knihu, hned na předku, hned na konci, hned w prostředku, tedy o obsahu té knihy mám zmatenau myšlénku.

Co gest Rozsudek?

Rozsudek gmenuge se ta způsobnost duše lidské, podle které ona prawdu od neprawdy rozez-nati může.

Wyswětli to příkladem?

Že se duchowé a angelé nalezagj to ge prawda, ale že mátohy a štrasidla po zemi chodjwagj, to ge nepraw-da, to ge půwěřiwost. Zlato nenj olowo, a olowo nenj zlato. Rozdjł mezi těmito wěcmi, gest působenj rozsúdku.

Co gest Rozum?

Rozum wúbec gest ta mohaučnost duše, skrze kterau čłowěk některau wěc rozuměti může, to gest, poznati a wy-skumati gegj počátek i konec, gegj příčiny, důwo-dy, částky, podstatu, swazky, následky, cjele, a t. d. Ro-zum obzłáště gest způsobnost záwěrky (syllogis-mi) činiti, t. g. ze známých, wšeobecných prawd, na nowé, neznámé, gednotliwé zawjratí. On gest neywyborněgšj přednost čłowěka, která wšecky ostatnj moci duše lidské řjdj a zprawuge, gako král poddané.

Dej příklad rozumného působenj?

Bůh gest, proč? příčina: poněwádž swět gest, který sám od sebe powstáti nemohel. Od gistoty stwořených věcj, rozumně zawjrame na půwod a stwořitele. — Každý člowěk ge smrtedlný; Gá pak sem člowěk: Tedy i gá sem smrtedlný.

Co gest Pamět?

Pamět gest ta způsobnost duše, podle které si něco k. pr. slowa, osoby, počty, mjsta, — we hlavě zachowáme, a ge kdy chceme obnowugeme.

Ci ge pamět weliké dobrodinj?

Pamět gest stodola a pokladnice pro duši, nebo gen tolik známe kolik w paměti máme. I zwjřata magj sice pamět, ale ne tak gasnau, ani tak mnohoob-sahugjau, ani tak dlúhotrwanliwau gako lidé.

Co ge Wtip, wtipnost, ostrowtipnost?

Wtip nalezá podobnost, ostrowtipnost nalezá nepodobnost věcj: k. p. hwězdy gsau swjce nebeské, — anebo: prázne klasy a prázne hlawy se neywjce powy-šugj — to ge podobnost wtipem nalezená. Nábo-ženstwo a cnost nenj towar, který by sme za penj-ze prodawati mohli, anebo: Štásné neštěstj! — pyšná pokora — to ge nalezenj nepodobných věcj a plod ostrowtipnosti.

Co ge Obrazotwornost?

Obrazotwornost čili obraznost, gest ta moc duše lidské, podle které ona sobě ze známých věcj a myslének nowe wymysliti a spolusložiti může, které se nikde nenalezagj gen we hlavě k. p. kuň s křjdlami letjcy, — řebřjk od země do měsje.

Co gest při obrazotwornosti pozorú hodné?

Že ge ona obzlastě w některých nemocech welice žiwá a ohniwá, maluge we hlavě obrazy, obludy, strašidla mámiwé tak, gakoby skutečné byli.

Co ge Citedlnost?

Citedlnost gest ta možnosc duše, že ona smutné neb radosné, přjgemné neb nepřjgemné proměny na smysly těla učiněné, i wniterně cítiti a sobě předstawowati může; k. p. Ljbezny zpěw a muzika působj přjgemné citěnj. Smrt rodičů nepřjgemné:

Se m přjnalězj omrzlost, hnusenj, oškliwost, bolest, úzkost, bázeň, strach, záwist, nenáwist a t. d. nádege, láska, milosrdenstwj, přjez, — a jiné city duše.

Co gest Swědomj?

Swědomj gest ta wlašnost duše, podle které ona dobré ode zlého, slušné od neslušného, anebo cnost ode hřjchu rozeznati může.

Wyswětli to přjkladem?

Když stogjm přede stromem w cuzé zahradě, tedy oči a ruky chtěj mne swábiti k trhánj owoce, ale swědomj mně potichu napomjná: Ne pokrač deš! gestli tento tagný hlas mého swědomj poslauchám tedy nezhrěšjm a budu mji čistě a pokogně swědomj, které gest neywětšj štěstj člověka.

Co ge Wůle?

Wůle wolj a následuge to, co rozum a swědomj za dobré uznali; nechawá a nečjnj to, co oni za zlé uznali: gen cnostný člověk má swobodnau wůli, hřjšnjkowa wůle gest služka a otrokyně zlých žádostj:

Gakowé gestě má wlašnosti duše lidská?

Ona má žádosti a náklonosti, které gestli se w duši silně rozkořenili a na obyčeg proměnili, gmenugj se naružiwosti a wášně, (affecty a passie).

Nár u ži wost i gsau žádosti při kterých duše wjce činj, k. p. hněw, pomsta, horliwost, pýcha, radost: wášně pak gsau náklonosti při kterých duše wjce tr p j, k. p. náchylnost ku hránj, péče a starosti, přjlišný stud a hanba, žel, ljtost, smutek a t. d.

Co že gsau Puzenj (pudy) a Tušenj?

Puzenj čili wnuknutj (instincty) gsau slepé žádosti a citedlnosti, kterých přjčinu neznáme, a ku kterým nás samé přjrozenj wede; k. p. láska mateřinská k dít-kám, i u zwjrat. — Tušenj (Ahnung), gsau slepé známosti o budaucých anebo nepřjtomných věcech, k. p. když někdo někomu smrt předpowjdá — hádá, tušj.

Co pak gest Nesmrtnost duše?

Nesmrtnost duše lidské gest ta gegj wlasnost, že ona nikdy nezemře, ale i po smrti těla žjti a trwati bude a swau powědomost zachowá.

K čemu nás toto zawazuje?

K tomu, že wjce máme pečowati o duši, nežli o tělo, nebo tělo trwá gen za několik roků, duše ale na wěky.

P ř j w ě s e k.

1. Sny a snjwánj, gsau nočnj myšlénky duše. Tělo spj, duše myslj ustawičně.
2. Měsačnjctwj (choděnj w noci we snách) gsau welmi ziwé a silné sny, které tělo pohybugj.
3. Pochabost, nesmyselnost, hlaupost gsau mdloby a slabosti duše.
4. Pošetilost, šálenost, zblázněnj, gsau nemoci duše, které swůg půwod obyčegně w nemocech těla mjwagj.

K a p i t o l a XIV.

Pravidla Mravopoeesnosti

anebo dobrých a pěkných mravů.

Co gest mravopoeesnost?

Mravopoeesnost gest přislusné a pěkné w lidském to-
warystwí se chování, skrze které člověk giným
lidem přigemným se stává.

Gaťo se gináče mravopoeesnost gmenuge?

Mravopoeesnost se gináče gmenuge, wldnost, zdwor-
lost, uctiwost, slusnost, přiwětiwost, způsobnost,
wzdělanost, přístognost, čisté a libé zwyky.

Co gest mravopoeesnosti na odpor?

Mravopoeesnosti gest na odpor: nemrawnost, surowost,
nestydatost, trupstwo, hrubianstwo, newycwicenost,
neokřuchanost, nečistota, zlé wychování.

Kdy pať gestit čas mravopoeesnosti se učiti?

Mravopoeesnosti se učiti gest čas mladeho wěku, ne-
bo we starosti se člověk nerád učí.

Gaťo se můžeme dobým mravům naučiti?

Můžeme se dobrým mravům naučiti:

1. Skerze dobre vychowávanj.
2. Skerze dobrých přjkladů následovanj.
3. Skerze obchod s dobre vychowanými lidmi.
4. Skerze ustawičnanu bedliwost a pozornost na sebe.
5. Skerze čítánj a učenj se pravidel mravopoeesnosti.

Gaťowý užitek pocházj z mravopoeesnosti?

Užitek z mravopoeesnosti gest ten, že uctiwý člověk u lidj lásku sobě nabudne, a každému slauzj k obwe-
felenj; na proti tomu pať skerze nemrawnost přd-
tely utratiti, a u wssch lidj nemilými učiniti se
můžeme.

- Zdali prawé křesťanstwj tať mravopoeesnost žádá?

Wssm žádá, gaťo to wjme z listu ku S i l i p e n s k ý m
p s a n é h o. 4. 8. Kterékoli wěcť gsau prawé, kte-
rékoli poctiwé, kterékoli sprawedliwé, kterékoli čis-
té, kterékoli milé, kterékoli dobropowěstiné, gest-
li která cnost, a gestli která chwála, o těch wěcech
přemysllugte. a k R j m. 12. 10. Poctiwosti se
wespolek předcházegte.

Kterák můžeme poznati co ge slusné neb nesusné, způ-
sobné neb nezpůsobné?

To poznati můžeme:

1. Z přirozenosti a ze studu k. p. abychom ně-
které částky těla neodkrýwali, některé skutky před
lidmi newykónáwali.
2. Z obyčegte který mezi mravnými lidmi uwe-
den gest. k. p. pokloniti se, klobauk snjmati.
3. Z rozdjlu stawů a osob, k. p. ginať se tře-
ba k wěťšimu, ginať ku menšimu, ginať ku sobě row-
nému chowati.

1) Pravidla mravopolešnosti, ve chrámě.

Či děti magj choditi do kostola?

Ovšem magj choditi, aby přivykli Pánu Bohu-
slaužiti, a aby se šerze dobré příklady učili nábožnosti.

Geli to ale potřebné, abychom se w kostole nábožně a
uctiwě zprawowali?

To gest welice potřebné, nebo nemravný a surowý
člowěk giným lidem gen ku pohoršsenj býwá.

Čaké tedy pravidla žáť zachowáwati má ze strany ko-
stola?

1. Prwě než do kostola wegdeš odekry hlavu.
2. Mášli zablátěné anebo zasněžěné čizny, wěnkú
ge očisti.
3. Wzácněššho od sebe po předku pušť do kostola
wgiti aneb z něho wygiti.
4. We stolici ustup ginému, zlášťe starému.
5. We stolicích mnoho nepřebjreg, sedni kde prázně
místo nalezněš.
6. Nábožně zpjweg a modli se.
7. Ticho seš, nesepteg s ginými, nesměg se, ale ani
nespi w kostole, ani s hémotem nekassli a nechráteg.
8. Pod kázanjm na ruku se nepodpjreg, ani nelj-
heg na lawici.
9. Prwě než gest služeb b. konec, z kostola neutjkeg.
10. Na katechizácii z giných posměchy nečin.
11. W kostole uctiwě a pobožně se choweg.
12. Následugjčá pravidla měg wždy před očima
rwýma.

Pomni, Kofitel geš dům Boží,
 W kterémž se češ geho množi:
 Toho weřegně wyznáweg,
 A pohoršfenj nedáweg;
 Wzbuzug giné k pobožnosti,
 Twau nábožnau přitomnosti.

2) Pravidla mravopolešnosti ráno, před školau doma, na cestě, a we škole.

Co má činiti žák ráno doma?

1. Wečas ráno wstaň i bez buděnj.
2. Oblec se pořádně.
3. Umý twář swau a ruky čistorně.
4. Wymý usta, zuby, vřši, a včěš se.
5. Pomodli se nábožně.
6. Powěz domácým dobré ráno.
7. Užjweg twé snjdanj. (frusstik.)
8. Uč se leckiu, a přigdi na gistrý čas do školy se wšsemi potřebnými věcmi.
9. Žádného pokrmu do školy nebeř.

Čáto se má žák chowati na cestě do školy, a ze školy?

1. Z domu neběž ale gdi pravo, ticho a beže wšeho zastawowánj do školy.
2. Za wozem aneb sánkami neskáteg.
3. S towaryššmi twými křik na vlici nečiň.
4. Do druhých kámenjm, dřewem, sněhem neházeg.
5. Štřetnessli wážného a známého člověka, uctiwě se mu pokloň.
6. Wzácněgššimu od sebe wystup z cesty.
7. Na vlici negez, ale doma.
8. Se psima se nedráždi.

Čak se má žák ve škole chovati?

1. Když do školy přijdeš, ticho seš na svém místě, uč se lekcii swau.
2. Na vykládání učitelowa pilný pozor deg.
3. Když mluvíš lekcii hore wstaň, a odpowjdeg hlasně a srozumitedlně.
4. Trestání, gestli zaslúžíš, wděčně přijmeg, nebo to gest ku twému dobrému.
5. Učitelowi se nestawug na proti, neodmlawweg gemu, na něho doma nežalug, ani falešně nepomlawweg.
6. Twých spoluučedlnjku a spoluučedlnice gako přátely milug, a gegich věci nekaz.
7. Šádneho nepřekáreg, ani z hněwu na gineho nežalug.
8. Nekupčí, nelheg, nekradni.
9. Školské věci nekaz.
10. Co se we škole stane, to doma nerozprávewg, ani co se doma stane we škole newyprávewg.
11. Školony swatě zachowáweg.
12. Že školy ticho, beze strčání a rozpustilosti gdi domu.

3) Pravidla mravopoečnosti při gedenj.

Co má žák při gjdle zachowáwati?

1. Pomodli se před gjdlem i po gjdle nábožně.
2. Dobrý apetyt giným winssug.
3. Wzácněššimu od tebe, což gemu potřebj gest, posluž.
4. Při škole seš pěkně, na ruku se nepodpyreg, drž se pořogně.

5. Lyžicu za tanjř, nůž a vidličky na pravo, chléb pař na lewo polož.
6. Serwijtkau ani twář, ani nos neutjreg.
7. Tanjř chlebem neutjreg.
8. W gjdlách nepřebjreg, ani ge nepotupug, ale co se ti dáwa, přigmi s poděkowáním.
9. Když gjš, zawři usta, a nemlasteg gačo prasátko.
10. Nesskrabeg po tanjři.
11. Gessli wzácněgššj od tebe nemá čisty tanjř, twůg tanjř gemu sám podeg.
12. Na lyžicu mnoho nebeř, žeby si obrus nepowapkał.
13. Chcessli ginému něco podati. Ě. p. chléb, lyžicu, to podeg gemu na čistém tanjři.
14. Neodhryzni z twěho chleba, ale odřeg, kolik potřebugeš.
15. Nebeř nic mastněho do prstůw, aby si prsty nemusel často o serwijtku utjrati.
16. W obrus nic neutjreg.
17. Když chceš sol bráti, nebeř prstami ale nožem.
18. Když se ti řyčá, anebo kasslessli, odwrať se od stola, a zakry twář ručníkem.
19. Nepi řdyž máš něco w ustech, anebo řdyž giný Ě tobe mluj.
20. Nemluw při gjdle nesslerné a osskliwe věci.
21. Lyžicu neoblizug.
22. Kostí welmi neohryžeg, nekłař ge na stůl, ani ge pod stůl neházeg, ale necheg ge na tanjři ležeti.
23. Nepi před poljwkaui, ani nepi celý pohár na gedenkrát.
24. Ani gjdem ani pitjm twůg žaludeř nepřepłňug; nebo mjryost zdrawj zdržuge.
25. Aby si se při stole w něčem nepomyšlil, deg pozor na giné hosti we mrawjch zběhlé, gař a co oni činěgj.

26. Když tobě ginj něco podává, uctiwě se' genu poklon.
27. Předložene owoce, chléb, koláče do wřecku neschowáweg.
28. Wstáň od stola, kromě když ginj hosté wstáwaji; doma ale na znamenj od rodičů dané wstáň, a stolicu twau, bez hěmotu na stranu postaw.

4) W Spánj.

Gako se má žák chowati, když gde spáti?

1. Wečer, když čas ku spánj gest, pros dowolenj od rodičů na odpočinutj se odebrati.
2. Po kútech dřimati gest nepěkná wěc.
3. Nábožně se pomodli a božj ochraně se poruč.
4. Rodičům a giným přítomným dorau noc winssug.
5. Oděw twůg wšecken na gisté mjsto poklad, abys takowý ráno, i po tmě, nagiti mohel.
6. Z počátku lehni na prawý bok, potom se na lewý obrať, nebo na břichu aneb na hěbetě ležeti škodj tělu.
7. Přikry se celý, kromě twáře.
8. Wspi wjce než sedem aneb osem hodin.
9. We dně a po polednj spáti gest škodliwě, gestli toho weliká potřeba newyhledáwá. —

5) W Nawšttěwowanj.

Gakě prawidla máš zachowáwati když někožo nawšttěwugěš?

1. Wenawšttěwug nikoho bez slusné přičiny; nebo čas gest draby.
2. Weposlaucheg pri dwěřich, ani neklepeg haučliwě na dwěře, nýbrž uctiwě a pokogně do domu přicházeg.

3. Sub-

3. S ublatěnými čizmami dnu newcházeg.
4. Strhni klobúk prwé než do gizby wegdeš.
5. Nepostaw se na neypředněššij mjesto we swětnici.
6. Dobrý d.n, neb dobrý večer wšsem přítomným s učiněnou poklonau winssug.
7. Nehaň věci toho, koho nawšštěwugeš a twé nechwal.
8. Wššetečnosti w domě se warug.
9. Nenawšštěwug giněho často zlášště w nepřihodný čas.
10. Nerozkázug w cuzém domě.
11. Když si někoho nawšštjwil, nezustaň tam dlúho a nečekeg aby se tobě na srozuměni dalo že si nepřijležitý.
12. Když odcházjš, uctiwě se odbeř, a gdi pokogně donú.
13. Gestli hospodář prácu má nedopušt aby tě wyprowázeg.

Co máš zachowati když tebe někdo nawšštěwuge?

1. Wššli, že tě wzácná osoba gde nawšštjwiti, gdi proti nj, uwěš gi do chyže.
2. Přigdeli kdo nenaděle k tobě do gizby, wstaň hned, odlož wššetku prácu, a ucti ho podle twé množnosti.
3. Pakli důležitě zaneprázněni máš, tedy deg mezi tjm hosti někoho k rozmlauwánj.
4. Rozmlauweg s hostěm o věcech přjgenných.
5. Předstaw hosti něco, a nepteg se dlouho, zdáliby něco rozkázal.

Chcessli co někomu dáti,

Nemáš se ho, chcessli? ptáti.

6. Gestliže wjce osob máš u sebe, nezačneg takowé rozmlauwánj s gednau osobau, při kterémž by ostatním měl dlouhý čas byti.

7. Nep-

7. Nepteg se hosta, proč přišel?
6. Twé věci nechwal, a cizé nehaň.
9. Odprovoď hosta uctiwě až k domownjm dvěřjm aneb ku wozu, gestli nemáš w přibytku wzácněgšji osobu.

6) W cházeni do přibytku wzácných osob.

Co máš zachowáwati w domě wzácných osob?

1. Deg se strže služebniška oznámiti.
2. Přigdesli do swětnice wzácné osoby, hlavu měg odkrytau, uctiwě se pokloň.
3. Přigdesli do přibytku wzácné osoby, a tam nikoho newidjš, wen wygdi.
4. Gestli ta osoba, když přicházjš, čitá anebo pišse, čekeg, až přestane, a ona k tobě prwě promluwj.
5. Nesedeg gestli tobě poručeno nenj.
6. Deg pilný pozor co mluwjš, a mluw stozumitělně i pěkně.
7. U wzácné osoby dlaho nezůstaň a gdi uctiwě domů.

7) W obchodě s ginými lidmi.

1. W towaryšstwj nemluw takowau řeči, kterau ginj přítomnj nerozuměgj.
2. Když dvě osoby spolu něco tagného rozmlawagi nepřibližug se k nim.
3. Nesedeg když wzácněgšji stogj.
4. Nestkač nikomu do řeči.
5. Musišli někomu protimluwiti (odporowati), tedy to učiň wldně, k. p. prošm za odpusttění, nech nemagi za zlé, nech ráčegj dowoliti a t. d.

6. Ne-

6. Nemluw o chybách třetího před takowau osobau, kteráby tu gístau chybu měla.
7. Nejškeg wyššij osobě aby něko ho mensšijho pozdrawila od tebe,
8. W towaryšstwj neh ty nehryz a nestříheg.
9. Nemluw gen wždycky sam o sobě a o twých přednostech.
10. Když mluwíš nepreg se posluchajicěho : znáti? slyšiti? rozumjeti mne?
11. Nepostawug se příliš blizko k osobě s kterau mluwíš, nedýheg žádnému do obličege, nepoplizweg nikoho při kašlání neb kýchání.
12. W towaryšstwj se newaš, nehádeg, nezlořeč.
13. Když někdo piše neb čítá, nekuřeg mu do knihy.
14. Nepřehlýdeg spisy giněho které má na stole.
15. W cuzé světnici sem i tam se procházeti nestlusšné gest.
16. Nesměg se při každé chatrnosti.
17. Upadneli někomu něco hleš to zdwihnauti.
18. Musšili žiwati, drž ruku před ustami.
19. We společnosti nebuš pyššný, mrzutý.
20. Ctihawé žerty, posměchy a klewety nečin.
21. Když něco smišněho rozprávíš, nesměg se ty sám prwnj.
22. Příslušnau uctiwost i tobě rownému profazug.
23. Neponosug a nežalug se tomu, kdo ti spomoci nemůže.
24. Když gdeš pěšky aneb na woze, hleš aby si se ty na lewan ruku posadil.
25. Na ulici na nikoho nepjšteg ani nekřič, ale pospěš abys ho dohonil.
26. Kdyby někdo proti pravidlům wšednosti a zdwořilosti pochybil, netup ho, nýbrž tať se učíš gaťoby si tu chybu ani nebyl widěl.

K a p i t o l a XV.

Krátická známost národu
Slowanského.

Co gest národ?

Národ gest společnost všech těch lidj, kteřj gednu řeč mluwěj, k. p. německá řeč a německý národ, slowanská řeč a slowanský národ.

K gakému národu my přináležjme?

My přináležjme k národu slowanskému, nebo Slowáci gsau částka Slowanů.

Gestli národ slowanský na počet weliký?

Owšem, neywětšj národ w Europě gsau Slowané, nebo se gich všech počjtá 50. až do 60 millionů, kteřj polowic Europy, třetinu Azie, a hodnau část Ameriky zaugjmagj.

W rakauškém pak cjsařstwju kolik ge Slowanů?

Rakaušký cjsář gest králem patera králowstwju slowanských, tak že w monarčiji rakaušské wyše dwau třetin Slowanů se necházj, a gen gedna třetina oštátnjch narodů, Němců, Maďarů, Wlachů a t. d. Lidj pak na světě počjtá se okrauhlým počtem 8—900 millionů, a tak téměř desátý djl celého lidského pokolenj w samých Slowanech záležj.

Kde

Kde bydleli Slowané za starodávna?

Za starých časů bydleli w Azii, odtud přešli do Europy, a usadili se při Tatrách, nad Dunagem, při řekách Don a Dněper, od Slawského (Baltického) až k Adriatskému moři.

Gako byli gmenováni od cuzozemců?

Sarmati, Spori, Wendi neb Winidi, Anti, Slawjni a Slawi neb Slawové.

Od kud pocház to gméno Slaw, Slawjn, Slowák, Slowan?

Některj učenj ge odwozugj od Slo wo, gakoby lidé gednoho slowá a gazyka, kteřj sobě wespolek rozuměgj; ginj ge odwozugj od Sláwa, slaw ný a slowútný, proto že naši předkowé slawné skutky činili, a swým bogowánjm sláwu sobě způsobili, a tento počátek gména gest hodnowěrnějšj.

Gako nazjwali swé wůdce a paownjky Slowané?

Kňaz aneb knže, wogewoda neb wýwoda, ģospodár, bogár, pán, župan, cár, král, wladyka a t. d.

Gakowých mrawů a obyčegů byli a gsau Slowané?

Oni weždy wjce pokog nežli wognu milowali, obljbenj měli obzłáště w ģospodárstwj, býwali pracowitj a skrownj lidé, milowali hudbu a weselé zpěwy, a láska k náboženstwu ge každého času wyznačowala.

Gakowé měli náboženstwo za starých časů?

Za starých časů měli pohanské náboženstwo aneb modlarstwo, wzjwali mnoho bohů, ba i mrtwé wěci k. p. háge, řeky, studnice, stromy, koně, a t. d.

Kteřj byli gegich neyhlawnějšj bohowé?

1. Per ůn anebo Pa rom panowal nad hromem a bleskem.

2. Swatowit aneb Swantowid, bůh světla a slunce.
3. Prowe aneb Prono bůh práwa a sprawedliwosti.
4. Radegast aneb Radhost bůh wogny a pohostinstwa.
5. Bělboğ a černiboğ aneb bjlý a černý bůh, onen byl půwodcem wšeho dobrého, tento wšeho zlého.

Které byly gegich neyhlawněgěj bohyně?

1. Žiwa bohyně žiwnosti, zahrad a polnjch úrod.
2. Lada bohyně lásky a manželstwa.
3. Mořena bohyně smrti.

Kterého času přigali Slowané křesťanské náboženstwo?

Slowané přigali křesťanské náboženstwo w 9. stoletj, obzláště okolo roku 862.

Gako se gmenowali ti mužowé, kteřj ge křestili a wynaučowali?

Cyril a Metod dwa bratřj, Řeci, z města Tesalonichy, přišli na žádost Swatopluka a Rostislawa do Morawy a Panonie, kde křestili a Pjsma swatá na gazyk slowanský přeložili.

Gakože mlujj gedem toho času Spisowatel o této pamatné připadnosti?

„Wysoko plesali, prawj Nestor gedem starožitný slowan-
 „ský Spisowatel, vysoko plesali a radoweli se Slo-
 „wané, když uslyšeli weliké diwy božj we swém
 „přirozeném gazyku.“

Od Slowanů pak kdo potom přigal křesťanské náboženstwo?

Ginj sausednj narodowé k. p. Maďari gegichžto krále S. Stěfana pokřestil a na wjru křesťanskau obrátil S. Wogtěch, byskup Pražský a rozený Slowan.

Či všickni Slowané k gedné křesťanské cirkwi přináležej.

Nikoli, gedni gsau Starowěrci aneb Řeci, družj Katoljci, třetj Ewangelici, a někteřj se přiznávaj i k muhamedanskému náboženstwu k. p. w Bosnii a w Bulgarii.

Na kolik nářečj (dialektů) dělj se Slowanská řeč?

Za starodáwna mluwili všickni Slowané gen gednu řeč, ale časem powstala mezi nimi rozličnost řečj aneb nářečj.

Která gsau ta nářečj?

Mimo staroslowanské cirkewnj řeči, která už gen we knihách žige, nalezá se geště šest hlawnjch nářečj slowanských a sice:

A. Poledno - východnj kmen:

1. Rusowé a Rusnáci w Halicii a w Uhřjch 35 millionů.
2. Srbowé aneb Jllirowé w Serbii, Slawonii, Dalmacii, Bosnii, spolu asi 5 millionů.
3. Slowenci neb Windi w Krainsku, Štyrsku, Korytanech, w Chorwatsku a w železné Stolici w Uhřjch, spolu asi 1½ millonu.

B. Půlnočno - západnj kmen:

1. Čechowé, Morawané, Slezáci a Slowáci w Uhřjch, spolu 5—6. millionů.
2. Poláci 10—12. millionů.
3. Lužičané hornj i dolnj asi 100. tisjce dušj.

Mimo těchto krajin kde se geště Slowané nalezáli?

Téměř polowici z nyněšj německé země drželi a obýwali někdy Slowané k. k. Obotriti w Meklenburku, Polabi, Pomorané, Sorabi, Daleminci, Ostrow Rýgen

žen, Mjšeňská, Saská, Braniborská země byly někdy slovánské kraginy a národy, ale v 9 a 10 století je Němci, ne bez násilí, poněmčili; vygmauc ještě žigcé ostatky Kašubů, na břehu Leby v Pomořanech.

Kterj gsau polowičatj aneb s ginými národy smjšanj Slované?

1. W půlnočnjch kraginách gsau Finicko-slovánské, téměř giz zmizelé; národy: Staroprúsowé, Leti, Litwani a Kuri.

2. W polednjch kraginách nalezagj se:

a) Latinsko-slovánské národy: Walachowé, Bulgari, Albani a Epiroti.

b) Řecko-slovánské: Čakoni na ostrowě Morea (*Pe-lopones*), už gen asy 15 tisjce čeledj w sedmi osadách bydljč. — Wšickni tito magj hněd polowic, hněd třetinů ze Slówančiny: we swém gazyku.

Která byla slavnějšj města slovánská w starých časech?

Města buď kupectwjm, buď náboženstwjm slavná byla následujcá: Arkona, Wineta, Juljn neb Woljn, Retra, Starograd (Altenburg), Děwjn (Magdeburg), Nowgorod, Kyew, a t. d.

Která gsau hlawnj města slovánská za našjch časů?

W Ruské zemi Petrohrad a Moskwa; w Polské Warsawa a Krakow; w České Praha; w Morawské Brno a Holomuc; w Meklenburku Šwerjn a Strelie; w Slezké Wratislawa; w Chorwátské Zagrab; w Dalmátské Dubrownjk (neb Ragusa); w Srbské Belgrad; w Krainsku Lublana; w Korytanech Želance; w Lužicech Budisjn a Žitawa; Bosni Banjaluka a t. d.

Hlavnj řeky při kterých slowanský národ bydlj?

W Ruské kragině: Wolha, Don, Dněper, Newa.

W Polské: Wisla.

W České: Labe, Wltawa.

W Morawské: Morawa, Hana.

W Uherské: Dunag, Tisa, Wáh, Hron.

W Slawonii: Sáwa, Dráwa.

Hlavnj wrchy a hory slowanské?

Ural, Tatry, Krkonoše, Šumawa, Černağora a t. d.

Kterj pamatněj mužowé wyšli ze slowanského národu?

1. Bóg o w n j o i s: Lauritas (Wawřinec), Sámó, Swatopluk, Žizka, Igor, Jaroslaw, Zrjny, Giřj Černý, Marko, Suwarow, Sobieský, Kosciusko a t. d.

2. U č e n j Mu ž o w é: Kopernjk, Nestor, Hágek, Welleslawjn, Komenský, Lomonosow, Karamzin, Krasický, Dobrowský, Linde, Bernolak. (Sarbiewský, Janus Pannonius, Matěg Bel) a mnozj ginj.

3. C j r k e w n j m u ž o w é: Nicetas, Patriarcha konstantinopolitanský; Ján Hus; Hyeronym Pražský; Ján Nepomuk; Wogtěh (Adalbertus), Truber a t. d.

Které gsau osoby ženského pohlawj pamatné w Historii Slowanského národu?

1. Libuša kněžna a panownice maudrá a slawná w České zemi.

2. Wlasta neb Wlastislaw a, wedla 7 roku wálku proti mužům na Děwjně.

3. Drahomira a Ludmila onano nepřjtelkyně, tato přjtelkyně křestanů.

4. Božena, sedlácká dcera potom kněžna.

5. Tuğa a Buğa sestry, které prwnj přišly do Kroacie se swými bratřjmi.

6. Wanda dcera Krakowa, a Bronislawa w Polsku.
7. Katarjna II. slawná ruská cjsarowna.

Knjžata a slawnějšj familie slowanského národu nynj žigicé.

1. W Meklenburku: Welikowýwodowé Girj a Fridrich-František, potomkové Přibyslawowi.
2. W Čechách: Lobkowie, Kynský a ginj.
3. W Serbsku: Miloš Obrenowič.
4. W Polsku: Čartoriský, Gablonowský, Lubomirský, Radziwil, Sulkowski.
5. W Rusku: Alexander Paulowič cýsař, a geho bratrj: Constantin, Nicolaus, Michael; potom Knjžata Ğolizin, Lapuchin, Labanow-Rostovszky, Dolgoruky, Kutusow, Gorčakow, Šichmatow, Šalikow, Šachovszkoi, a mnozj ginj.

K a p i t o l a XVI.

Cwicenj paměti a wýmluwnosti,
peroracie, bágky a básně.

1.

Geden Otec přišel k gednomu řeckému mudrcowi, žadage aby mu syna wynaučowal. Slyše ale žeby mnoho
pla-

platu od něho chtěl, uleknul se otec a prawił: Za to bych mohl i wola kaupiti. Kup, odpověděl mudřec, a budeš mji dwa.

2.

Gistý bohatý lakomec, šel gednoho dne večer bez swětla po kamenité ulici bosými nohami, a počtował w myslénkách, gak mnohoby lidé ročitě shospodařiti mohli, kdyby všičkni bosí chodjwali: w tom si nohu o kamen urazj, křičj od bolesti, a domů kulhá řjkage k swým domácým: Chwála Bohu! že sem obuwi neměl, nebo tu, kterau mám nynj gen na noze, bylych měl na čizmě djru.

3.

Geden řecký mudřec wida gistého mladého čłowěka, an se swým nowým ráuchem pyšně honosil, přistau-piw k němu, wzal geg za ten šat a prawił: Totot prwě owce nosila, a předce gen owce byla.

4.

Geden sprostý čłowěk widěw že stařj lidé okuláře na očjeh magj, když čjtati chtěj, šel do města k okulár-njkowi, aby ge sobě též kaupil. Ten mu gedny položil na nos: sedlák wzal knihu, djwal se do nj, a prawił žeby nebyli dobré. Okulárnjk se ho otázje: milý přjteli, snad neumjte čjtati? ey do paroma! odpowj sedlák, kdybych sem znal čjtati, nepotřebowalbych wašjch okulárů.

5.

Gedna chudobná djwka měla se wdáti (wydati); panj, u které slaužila, darowala gi pět zlatých na swad-

bu. I zachtělo se té panj widěti gegjho mladoženicha. Djwka ho přiwedla, on ale byl welmi malý. „Ach, milá djwko! gak špatného muže si sobě wyhledala!“ Ano, milostiwá panj! odpověděla djwka, co že welikého můžeme mjti za pět zlatých? —

6.

Geden kazatel zeptal se gedneho malého wtipného ehlapce, řekni my kde ge Bůh? a dám ti gablko. Chlapee na to odpověděl: prwé račte mně powěděti, kdeby Boha nebylo, a gá Wám za tu odpověd dám dvě.

7.

Wálka mezi husmi a káčicemi.

Negen lidé, i nerozumná zyjřata wálky a wogny mezi sebou wedau. R. 1785. w měsíci Prosinci, přiletělo newjané množstwí kačic a husjk městu W i h i č, na chorwátské hranici, tak že oba břehy řeky Uny široko, daleko zakryly. Když si trochu odpočinuly, chýstaly se obě stránky k bitwě, wznesly se wzhůru do powětří a začaly tu s hrozným křikem a hlukem tu neystrašliwějšj wálku: nebo gich mohlo býti w počtu téměř na milion. Bogowaly proti sobě několik hodin s takowau prudkostí a ukrutností, že celé hromady zabitych dolů na zem padaly, až se naposledy přemožená stránka do útěku dala, a druhá s wjtěztwjm odletěla. Měšťané a sedláci, který se na to djwali, šli po skončeném bogi na lauky a pole, zbýrali ty zabité a poraněné, a wozili ge na wozech do swých domů w takowé hognosti, že se celau zimu téměř gen z nich žiwili, ge pekli a wařili, ano i na loděch do ouzých kragin rozwázeli a prodawali.

8.

Otec a Učitel.

Geden Otec když se učitele tázal:
 Gak má syna swého k štěstj
 Krátkau cestau westi?
 On mu toto učiniti kázal:
 Uč ho Boha znáti,
 Čjtati a psáti,
 Mjsto gměnj, deg mu rozum gasný,
 A tak bude synáček twůg šťastný.

9.

Řádný chlapec.

Pěkný, čistý a pořádný
 Chci gá býti gako žádny!
 Nebo chlapec oškliwý:
 Každému se protiwj.
 Kdo swé věci, knihy, šaty
 Hned za mladi kazj, špátj,
 Z toho i we starosti
 Nebude moc radosti.

Pěkný, čistý a pořádný,
 Budu tedy gako žádny,
 Aby o mně řekel swět:
 To ge chlapec gako kwět!

10.

Newinná žádost.

Nechci gá bohactwa,
 Ani peněz mjti:
 Nechci pánem zlata,
 Ani králem býti:

O 2

Pa-

Raděg dobrau duši
 , Nech my nebe přege ;
 Potom se mi štěstj
 S celym světem směge.

11.

Čas mladosti.

Přemilé djtky ,
 Trhegme kwjtky
 W garnj čas :
 Lílie , růže
 Z mladi gen může
 Krášlit nás.

W ledowé zimě
 Urodné sjmě
 Neschodj :
 Winice dáwná ,
 W mladosti sláwná ,
 Nerodj ,

Prospět se snažme ,
 Wěku si wažme
 Mladosti ,
 Ach i nám dnové
 Donesau nowé
 Starosti .

Na zemi této
 Wzácné ge léto ,
 Wzácný den ,
 Rok i den hyné ,
 Mladost se mine
 Gako sen .

12.

Radost, odplata pilnosti.

Newjm co to bude
Že mi dnes tak wešlo!
Nic mne rmautiť nechce,
Práce mi gde lehce
Do njž se mi zachtělo.

Dokonámli práci
Požjwám swé mladosti:
Každý strom, a lnutj,
Každý kwět mne nutj
Na zahradě k radosti.

Gduli mezi lidi
Weselostj opljwám,
U nich potěšenj,
U nich naučenj
Rád a snadno přigjmám.

Celý swět mne těšj
Wšeccko k radowánj zwe
Když si ticho sedjm,
Práce s chutj hledjm,
Plnjm powinosti swé.

Gaká sladká radost,
Bych se wždy moh' radowat',
Budu bez nucenj,
Pro swé potěšenj,
Wždycky pilně pracowat.

13.

Cnosti bezpečnost.

Wěř mi, přáteli, člověk čisté duše

Nepotřebuge kyge ani kuše,

Ani ručnice k obráněnj swému,

Nač ge to gemu ?

Byť se na Tatry přewysoké snažil,

Anebo w paustěch mauřenjnských smažil,

Ba i tam kde gsau lidožračů řjše,

Bydlelby tjše.

Cnostného můžeš na krag swěta hnáti,

Na moře, w ohni, on se bude smáti;

Byť na něj padnul třeskem i swět celý,

Bude weselý.

14.

O t e c a S y n.

Otec počal

Syna strašiti

Prutem lechce,

Že se nechce

Pilně učiti:

Odšel kamsi

Otec w náhlosti,

Janjk malý

Ten prút spálj

W ohni ze zlosti:

Potom lenoch

Nic se nelekal;

Otec žruta

Neměw prúta

Kygem wysekal.

15.

Učená Panna.

Slavný Šlécer gednuć šel ku Kestnerowi
Se swau dcerau krásnau, i welmi učenau,

A prosil ho těmi slowy :

„ Pane ! rač mau dcerku examenowati,
Neb gj žádám čest Doktorstwa dáti.“

Kestner dobře wěda, že ne učenosti
Chwála ženám slušj, ale giné cnosti ;

Že nemagj býti Professorky, ale

Kuchyni a dům swůg řjdiť dokonále :

Proto skušowať gi máge

Neptá se gj: kdo byl Pláto, Virgil, a z kterého krage

Přišli do Europy Němci, Slowané, a Mad'arowé ?

To wěděti magj Doktorowé !

On k nj řekel : „ Milá přjtelkyně ! wy ste Djwka,

Powězte že tedy — gak se wařj dobrá poljwka ?“

A z těch wěcj, maudrá panna Šlécerowa,

Newěděla ani — slowa.

16.

Slepice.

Slepice nalezla w dwoře wegca hadj,

A hned k wylehnutj na ně se posadj :

Sotwy že hádátka žihadla dostali,

Opatrownici swau na smrt pošťj pali.

Tak i mnozj lidé padagj na máry

Od těch kterým dali žiwot aneb dary.

17.

Múcha a Hrdlička.

Žjžniwá múcha widěla w lesjčku
 Potok, a sletla prudko na wodičku;
 Ale sotwa že chtěla z něho pjti
 Už se ubohá počala topiti:
 To uwiděla na stromě hrdlička,
 Že zemřjť musj muška ta maličká,
 List dolu hodj, na něž múcha sedla,
 A tak ze swého nešťestj wybředla.
 Po krátkém čase, lowec se swau zbrogj,
 Milau hrdličkau zastřeliti strogj,
 Než ta múcha mu na nos přiletěla,
 Tak že hrdličku nezabila střela.
 O by tak i lidé byli hotowi
 Slaužiti w potřebách gak brater bratrowi!

18.

Wčela a Slon.

Zřjodka pomsta slabých dobrý konec měla.
 Gedenkrátě byla gedna malá wčela,
 Obletugje zwučně, w krásném garnjm čase,
 Wúkol slona, genž se na trawnjku pase:
 Že se ale, když se oná k němu bljžj,
 Tento hrdý obor ani neohljžj,
 Trestati ho za to žihadlem swým chtěla,
 Než — slon to necjtil, a zhynula wčela.

19.

M ú c h a .

Čtyři koně wykrmené, nowokuté,
 Byly gednau do hyntowa zapráhnuté;
 A s njm tak s rychlostj utjkali,
 Že se oblakowé prachu za njm hnali:
 W tom si sedne na onen koč múcha malá,
 Která pyšně dolů takto wolala:
 Lidé! lidé! podiwte se! měgte strach!
 Neb gá činjm tento prach!
 Kdo se cuzým skútkem chlauhj,
 Ten sám sobě hanbu traubj.

20.

Ry bá ř a P a u t n j k .

Gistý rybář chtěge se swau sjtj
 W potoku ryb mnoho nalowiti,
 Wšecku wodu prvé pokalil,
 Neb mu známo bylo to přjslowj:
 Že se w kalné wodě dobře lowj.
 Než práwě w tom okamženj
 Chtěl se pro swé občerstwenj,
 Geden pautnjik z řeky napiti,
 Přestaň, wolal k němu, přestaň wodu kaliti,
 Gináč musjm welkau žjžnj zemřjti.
 „A co mi gest potom, co po tobě —
 K pautnjkowi rybář zpurně řeknul —
 Gá ryb musjm nalowiti sobě,
 Bytby si hned polomrtwý kleknul.“
 Ach či newjš — prawj pautnjik k němu —
 Že se na toho hněw božj walj.
 Kdo pro maličký zisk žjžniwému
 Wodu, to gest: geho šlěstj kalj.

Ach

21.

Stará a mladá Liška.

Mladá liška cō geště střelců nepoznala,
 Těšila se že nowau, pěknau srst dostala,
 Stará řekla: bezpečnost těch ozdob nelúbj,
 Nemáš se z čeho těšit, tá pěknost nás hubj.

22.

S a u s e d s t w o .

Wzešlo žito na zemi dobře poorané,
 Než zdusilo ho trnj a bodláčj plané,
 Štasný ten, kdo s dobrými přebýwati hledj,
 Zlý hlad, wogna, mor, oheň, horšj zlj saused i.

23.

Malá a welká Ryba.

Widauc čerwa we wodě rybka gedna malá,
 Že ho požřjt nemohla welmi žalowala,
 Přišla štika a hnedky čerwjka požřela,
 Než s njm spolu i háčjk o němž newěděla.
 Když rybár na břeh táhne udicu zčhytralau,
 Řekne rybka: dobře to někdy býť i malau.

24.

Motýl a Chrúst.

Někdy se zdá horšj býť než ge w skutku chwjle,
 Chytilo dítě chrústa, učitel motýle,
 Musel se chrúst na dřewci okolo krutiti,
 Motýl, když widěl sebe na rukách nositi,
 Litowal ho; w kratký čas dítě pustj chrústa,
 Motýl přišel na špendljk za sklo, a tu ústa
 Mraucý geště otewře, řka: smutné skušenj!
 Lepšj hračka dětinská, než maudrých uměnj.

25.

P o k l a d.

Boháč poklad nalezl, to chudobný widj
 A rauhá i hněwá se na Boha, na lidi.
 Přišel angel, řekne mu: počkeg, počkeg málo!
 Boháč poklad wykopal, ale co se stálo?
 Když ho nesel do domu mnoho dwjhal w noci,
 Ochořel nebezpečně i umřel w nemoci.
 Měg příklad, řekne angel, a ůži mé rady:
 Bůh zná i tak trestati, když dáwá poklady.

26.

P o c e s n ý.

Hněwal se wandrugjcy, lál a Boha winil,
 Že mu déšť ustawičný těžkau cestu činil.
 Zbognjk přiigde w tom čase, chtěl střelit do něho,
 Ale pištol namokla od deště welkého,
 A střeliti nechtěla. Pautnjk přestrašený,
 Když poznal že skrze déšť zůstal ochráněný,
 Přestal Boha překlinať, nezlořečil slotě,
 Často co zlé na oko, dobré ge w gistotě.

27.

P o t o k a Ř e k a.

Potok z hory tekaucý s hrmotem a hlasem,
 Smál se z řeky, genž ticho plynula tjm časem,
 W hoře wody nebylo když sněhy zkapaly,
 A z onoho potoka stal se garček malý,
 Ba co wjce, ten který začal s prudkým skokem,
 Wpadna w řeku na konci přestal být potokem.

28.

Člowěk a Zdrawj.

Gednau cestáu šli spolu i člowěk i zdrawj,
 Z počátku člowěk běžel, towaryš mu prawj:
 Neběž, bratře, ustaneš! On běžel tjm wjce,
 Zdrawj za njm ni rychle, ni pozdě welice,
 Gen wolně sobě kráčj. Přišli na půl cesty,
 Tu člowěka nechtěly dále nohy nésti,
 Nebo se rychlým během zkazil a unawil,
 Pomoz mi, už newládám! — k towaryši prawil.
 Proč si hned neposlauhal? zdrawj k němu řeklo,
 Chtěl člowěk dát odpověď, než — zdrawj utěklo.

29.

Pokorný Lew.

Nenjdobře mluwiti prawdu w panském dwoře.
 Lew zwjřata přesvědčit chtěl o své pokoře,
 Kázal se zgewně hanit. Liška dj: tys winný,
 Neb si velmi laskawý, krotký, dobročinný.
 Owce, widauc ticho lwa, když liška hanila,
 Řekla: ty si ukrutnj, tyran — už nežila.

30.

Tulipán a Fialka.

Geden krásný tulipán krutil nad tjm hlavou,
 Že fialka w přátelstwji žila se žjhlawou,
 Přišel pán do zahrady právě toho rána,
 Uzřel hned i odtrhnul kwjtek tulipána,
 Chtěl také i fialku, gegj kwět a puky,
 Ale tu mu žjhlawa popálila ruky.
 Na to když se tulipán odtrhnutý djwá
 Řekne: hle i chatrný přítel dobrý býwá.

31.

P e s a P á n.

Pes štěkal na zloděge, celau noc se trůdil,
 Než ráno Pán psa dobil že ho ze sna zbudil,
 Druhé noci zaspal pes, zloděge nečekal,
 Ten okradl dům, a psa zbili že neštěkal.

32.

W o l i n e p o s l u š n é.

Milý zlého počátek, než konec nezdarný.
 Nechtěli w garmě woli orati w čas garnj,
 W geseni newozili zbožj do stodoly,
 Neměl chleba hospodář, zedl w zimě woly.

33.

M a u d r ý a h l a u p ý.

Ptal se hláupý maudrého: nač nám rozum daný?
 Maudrý mlčel, onen wždy opakuge ptánj —
 Nu na to, řekne, máme rozum z božj lásky,
 By sme nic neřjkali na hlaupé otázky.

34.

D ě t i a Ž a b y.

Okolo gezera

Zwečera

Chlapci sem tam běhaly

A na žaby čjhaly.

Když se která z wody ukázala

Kamenem w pýsk dostávala.

Gedna z nich, nad giné smělá,

Zdwhnauc hlavu powěděla:

Chlapci, chlapci, přestaňte od také roboty!

Pro wás to gen hračka gest, nám gde o žiwoty!

35.

Slunce a Zem.

Hněwala se před sluncem země na oblaky:
 Což potom že světlem svým pudjš nočné mraky,
 A že létáš vysoko? když tě strašnj krygj
 Oblakowé a burky, které hromem bigj! —
 Slunce řeklo: sestřičko! darmo hádky plodjš,
 Nežalug na oblaky, ty ge sama rodjš.

36.

Stehljk a Drozd.

W gednom sadě
 Byli drozd a stehljk w prudké wadě;
 O to, kdo z nich lépe zpjwá:
 Widúc, že se ptáčnj na ně djwá,
 Wolali ho za súdece;
 Ten gich prosil do klétky, kterau nosil w ruce.
 Ale i drozd i stehljk negdau, řjkagcj:
 Lepšj wada na dwore než swornost w temnici.

37.

Wrabec a Straka.

Wrabec gedén starý, tak pyšnosti nawykal,
 Že se křjdly swými sotwy země už týkal;
 Nebo myslel že nad něho pěkněšjho
 W swětě nenj, ani zpěwněšjho. —
 A w tom ozwe se hlas gedné straky:
 Slyšte panny! slyšte chlapani!
 Kdo ge prwnj mezi wrabci,
 Geště nenj prwnj mezi ptáky.

38.

Slawjk a Čjžek.

Řeknul čjžek slawjku, který ticho seděl:
 Škoda že zjzdka zpjwáš! Slawjk odpověděl:
 Gá to činjm co mi ge od přjrody dáno:
 Lépe málo a dobře, než mnoho a plano.

39.

Člowěk a Holuby.

W holubinci chowané, ušli mezi duby,
 A tu láli na lidi, dwa párné holuby,
 Lála slušně a lkala zlášť uhojá matka,
 Že gj brali na gjdlo mladé holubátka!
 W tom šla zrno hledatí; a tu w poli zhůry,
 Gestřáb na ni letj už s drawými pazúry —
 Než práwě geděn lowec zastřelj gestřaba:
 Ochráněná od smrti holubička slabá:
 Přilétěwši do hnjzda starého s třesenjm,
 Zdychla: předce i člowěk nenj zlym stwo-
 řenjm!

40.

H u s y.

Husy, že Řjm někdy ochránily,
 Chwálaw omámené byly;
 A že to gen škřekem a w noci se stálo,
 Lehké se gim wěc tu opětowať zdálo.
 I držely radu milé towaryšky,
 Na njž wyhnať wšecky z lesa lišky
 Štěbetánjm swogjm usúdily:
 Přišly tedy w noci s křikem
 Do lesa w počtu welikém:
 Lišky slyšjce to, wysly z děr a na kusy
 Roztrhaly i snědly wšecky husy.

41.

Gabloň a Gedle.

Gabloň řekla ku gedli: ty sausedo špatná,
 Proč tak blízko mne rosteš, nic negsauci platná:
 Patří na mé ovoce, na mé krásné kwjty,
 Gak mne lidé hledagj milowat a ctjti.
 Spadly kwěty po čase, ovoce zebráno,
 Spadlo ljtj, a tu giz o gabloň nedbáno.
 Widauc to gedle, řekla: o sausedko milá,
 Wiz nynj proč tak pyšnau a hrdau si byla,
 O wěcech zewniterunjch saudilas wysoce:
 A hle, swět tebe nectil gen twoge ovoce!

42.

S e l a n k a.

K w ě t o m i l a a J a r o s l a w .

(pastyři).

K w ě t o m i l a (sama).

Ach, co počnu! co mŭg otec na to powj!
 Když se, moge milé kozy, o wás dowj,
 Gak wás bude s pláčem litowati! ach ne,
 To mi sněsti nelže, to mi k srdcy sáhne;
 Radšj kde mne nohy wrhnau, pŭgdu skryté
 Sjrým swětem —

J a r o s l a w (gda gj w ústrety).

Co pak kwjlsjš milé djtě?

K w ě t o m i l a .

Slyš gen, Jaroslawe, přjčinu mé strasti,
 Ty dvě kozy, co mi dnes dal otec pásti,
 Ty tam, ať hle — z oné přewysoké skály
 Zhŭry do doliny se mi pometaly;

Ubohý

Ubohý ten starček neměl wjce nad ně,
 A však mlékem gegich žili sme dost rádně;
 Nebožátka! gá sem ge tak ráda měla,
 Hned se hrála s nimi a hned při nich pěla;
 A když na palauku ležela sem w trávě,
 Wždy mi gedna k nohaum lehla, druhá k hlavě;
 Hledáwala sem gim getel neytučnėgšj,
 Čerstwé wětwinke a nápoj neyčistėgšj,
 Sama sem ge často w plese kaupáwala,
 Do chléwa též sama wečer zawjrala;
 A hle nynj tam gsau! —

Jarosláw.

Než gak se to státi
 Mohlo? wšak si měla pozor na ně dáti.

Kwětomila.

Sla sem trošku s wrchu, chtėgjc uwit kytku,
 Dolů do údolj hledat garnjch kwjtků,
 Sotwy ale že gsem přišla do úbočj,
 Surowcůw pes kozy mé na skále zočj,
 Břechá; plašj — tyto začaly se másti,
 Až obě skočily w strachu do propasti;
 Gá sic běžjm, křičjm, lomjc k nebi ruky,
 Ale už ležely mrtwé mezy buky.

Jarosláw.

Chudátko, tys hodna ljlosti!

Kwětomila.

Ach mého

Losu netuž, nýbrž otce newinného;
 Znáš, že méně pastýř žádný neměl stáda
 W celé wsi, pak winau mau na wniweč padá!

O, Jarosláwku můg! prosjm, těš ho zatjm,
Nebo gá chci přeč — přeč — aniž se kdy wrátjm.

Jaroslaw.

Blázjnko, měg rozum! nemnož mu tjm žele,
Ontě krotký — na to spoljhey se směle.

Kwětomila.

Arci, Jaroslawe, ale práwě to ge
Neywětšj přjčina mého nepokoge:
Gá ho milugi tak, že mi možné nenj
Patřit na dobrého otce boleštěnj.

Jaroslaw.

Ale se ty proto od nás nechtěg bráti!
Gakže můžeš otce swého milowati,
Ant mu způsobugeš, dáwagjc se w utěk,
Ztrátau koz i dcery trognásobný smutěk?
Zůstaň ty gěn a mlč: gá hle darem božjm,
Dosti koz mám, wěru pro dvě nezubožjm!
Pod' ku stádu mému, tu se pase w hági,
A wyber si dvě z nich, které se ti zdagj.

Kwětomila.

O, můg drahý, měg djk! pán Bůh nechať tebe,
Za tuto twau pomoc, požehnává z nebe!

Jaroslaw (weda Kwětomilu k stádu).

(sám k sobě)

Gak šťastnýť gest ten, kdo giným dobře činj!

(ku Kwětomile)

Ted' gsau, wšecky dogné, tu máš dvě z nich nynj.

Květomila.

! hned honem běžím k starci ubohému;
 Ach jak se ten těšit bude daru tvému!
 Gá pak jak ti mohu děkovaťi? . .

Jaroslav.

Dosti

Mám už, duše milá, na tvé newinnosti.
 Gdi gen k otci swému a věř: potěšen j
 Nad dobročinnost, že krásnějšjho nen j.

43.

Bosý chlapec.

Geden chlapec chudobný reptal na své losy
 I na Boha, že musel chodjwati bosý.
 Ráz w neděli po městě když sem i tam skáká,
 Spatřj sedět před chrámem bez nohy žebráka,
 Tu umlkne a myslj chlapec ten ubohý:
 Lépe mně bez obuwi, než tomu bez nohy!

44.

Wjno a Woda.

Přimlauwalo gednoho času wjno wodě:
 Gá pánům, ty sedlákům slaužjš ku lahodě!
 Nepiloby tě panstwo, řekne tichým hlasem
 Woda, kdyby ten nebyl, gehož nápoj gá sem.

45.

Ptáčkové w kletce.

Proč plačeš? ku starému dj kanárek mladý,
 A však tu máš hognějšj žiwnosti poklady
 W této kletce drátěné, nežlis měl na poli. —
 Starý na to odpowj: tys už tu w newoli
 A w žaláři zrozeno, nezkušené ptáče!
 Gá znám co ge swoboda — a odtud mé plače.

P2

46.

46.

Slawenj Máže, pjsen' žáčka.

(Zpjwá se gako: Herská Katařjna.)

1. Dneš ge den weselý!
Negdeme do školy,
Budeme se hráti,
Wesele škákati.
2. Dnes ge swátek Máže!
Půgdeme do háge,
Tam kde nebe gasné,
Lúky, pole krásné:
3. Wětřík ljby wěge,
Slawjk w húšti pěge,
Podme, milé djtky,
Trhegme si kwjtky.
4. Knihy, pera, práci
Odložte, o záci!
Nech si odpocínau
Pokud hračky minau.
5. Wjteg garo milé,
Přeg nám této chwjle
Wesele užiti,
Z mladi se těšiti.
6. Potom po radosti,
S wětšj ochotnostj
Učiti se hledme,
Dnes Mág spolu swětme!

P ř j d a w e k.

Neyhlawněgšj pravidla

češko - slowenské

P r a w o p j s e b n o s t i.

1) Prawopjsebnost a Mluwnice (grammatika) gsau we slowanské řeči tak nerozlúčným swazkem spolu spógeny, že kdo gedno neumj, nemožné gest aby druhé uměl.

Chceli Slowan prawě psáti,

Musj grammatiku znáti.

2) Cuzá gména a slowa, kde gen možno, w gegich celosti a půwodnosti zachoweg: k. p. Azia, Europa, India, medicína, aesthetika, a t. d. (ne Azye, Ewropa, medycyna). —

3) Slowanská slowa piš tak, gak ge ústa dobrého Slowana wyslowugj, krátká krátce, dlhá dlúze, měká měkce, ani méně ani wjce liter, nežli we wyslowenj slyšjš.

4) Hledeg od kterého půwodnjho kořene slowo pocházj a podle toho zprawug se w pjsánj, k. p. prosba pocházj od prositi, nepiš tedy prozba; překážka od kaziti, překázeti, nepiš tedy překáška.

5) Samohlásky i (j) y (ý) gen tam piš, kde etymologickým a grammatickým právem státi magj, (bez ohledu na c, s, z,). k. p. mygi (umývám), migjm (minu, mizjm), drahý, dražj. —

6) Po literách h, ch, k, weždy y (ý,); po literách č, g, š, ž; d', ň, t', weždy i (j) piš.

7) Zbytečné litery, zlástě gestli se takowé ani ne-wyslowugj, i we psánj wynecheg, šetře libozwuku: k. p. cnost, radosný, měský, skwosný, mjsto ctnost, stkwostný, kterých twrdost necheg toliko Etymologům. —

8) Nepřjgemnému sběhu súzwuček wyhni se kde lze, a sice bůd wloženjm samohlásky, gak se to w
obe-

obecném životě děge (k. p. smrek, mister, wjter, zeradlo, opaterný, zmarhati, kroz, mjsto smrk, mistr, zmrhati, skrže); anebo p ů g ě e n j m lahodnějšho a ljbějšho slova od giných bratrů a nářečj slowanských, krom toho gednu matku magjčých. Tak k. p. polské k a r k krásnějš a zpěvnějš gest nežli krk, tak i ruské t w e r d ý, s m e r t; serbské l a h a t i (lháti); naše garmo, pažit, kozub, ligotati lepšj gsau, než české gho, drn, krb, třpytětí.

9) K ě i n ě n j rozdjlu mezi pohlawj m a počtem piš gak řjkame w životě: domácý, domácá, domáce, horůčý, á, é (Owšem i wegco pl. wegca, pleco pl. pleca lepšj gest než neohebné a dwogsmyslné wegce, plece).

10) Zawřené v nikde nepiš, wšudy gen u. (z počátku slova nikdy au, nybrž dlúhé ú).

11) K umenšenj těch přemnohých i (j), y (ý), které se w našj posawádnj prawopjsebnoti nalezali, piš gak mluwjme: už, surowy, cuzý, gutro, rútití, mjsto giž, syrowý, cizj, řjtiti. —

12) Skončenj slow na l mjrnj wloženj m syllaby „nul“ aneb zwučky é (e muette). Nikdy tedy nepiš: trhl, wrhl, prohl, umkl — ale trhnul aneb trhel, wrhnul aneb wrhel, prchnul. Ba i nesel, wézel, aneb raděgi nesol, wezol, padol, gisté wjtanějšj gest zpěwákům než huňawé nesl, wezl, padl. —

13) Předložky k, w, z, s, od, před, bez, pod, roz, nad, následugeli na ně wjce súzwuček, opatři weždy samohláskau k, p. ku stromu, we wsi, beze strachu, ze země, weštěpiti, weplyw. —

14) Nezpěwné a temné dl n ý pomeň kde můžeš raděgi na l u w ý: k. p. sprawedliwý mjsto sprawedlný, rozeznanliwý, přemoženliwý: aneb na l ý, n ý, neobsáhly, newystihlý, newyslowný, mjsto newyslowitedlný.

15) Šetři čistoty řeči a wystřjheg se pilně mjchánj do Slowančiny cuzých, buď německých, buď maďarských, buď latinských slow, zláště kde toho ani potřeba newy-

newyhledáwá, k. p. heytman (setnj), kunšt (uměnj), kwalt, belčow, kišasonka, fundament, kšaft, křtalt a giné neslowanské pětworthy.

16) Wübec, nepiš nikdy ledabylo swau materčinu, ale hled' wšudy pravidelnosti a libozwučnosti; nebo gestli w cuzé k. p. latinské řeči zle a chybně pjsati hanba gest, to we swé vlastnj, musj býti geště wětšj.

Poznámenánj. Na stránce 203 mezi 15 a 16 řádek, wlož geště tuto otázku a odpověď:

Proč ge toto poslednj hodnowěrněgšjm?

Proto, poněwadž slo wo, na slo wo wzaty, slo wu tn ý, w našj řeči často totěz znamená co slá wa, slaw en, slaw n ý, tak že se Slowan a Slawen neb Slawian wzágemně užjwati mohau k poznačenj slá w n é h o: nikoli ale naopaķ, slá w a newyznamenáwá nikdy a nikde w našem národě řeč, gazyk, slowo; a Slawian, Slawin, nemůže se nigakž bráti za lid g e d n o h o s l o w a. K tomu přistupuge i to, že se neystarodáwněgšj, nepochybně ze střew samého národu čerpaná, od všeobecného na gednotliwé osoby, města, hrady přenášená, gména slowanská, a to sice u všech kmenů a bratrů slowanských, wždycky na „slaw, slá wa“ skončugj, nikdy na slo w, slo wa. k. p. Samoslaw, Rostislaw, Wladislaw, Boleslaw, Wěnceslaw, Slawomir, a ženská Předslawa, Budislaw, Krasislaw a t. d. Ano i cuzonárodnj neystaršj, negen řečtj a latinštj nýbrž i němečtj, arabštj a mongolštj spisowatelé nikdy nepjšj (o) nýbrž (a) w prwnj syllabě: Sklaw čili Slaw. Slowo, mjsto głağol, a tuďy i Slowan, slowenský, zdá se býti mnohem mladšj než Slaw, slawenský. —

O b s a h.

	stránka.
Kap. I. O člověku. — — — —	7
O částkách lidského těla. — — — —	8
O životu těla lidského. — — — —	10
O životu duše. — — — —	11
O spogení duše s tělem, a o zdraví těla. — — — —	13
Rozdíl lidí. — — — —	15
Kap. II. O Slunci, Měsíci, Zemi, Vodě, Powětří a úkazích w něm. — — — —	16
Kap. III. Zistoria přírody. — — — —	30
I. O Živočichách. — — — —	31
II. O bilinách. — — — —	41
III. O kowích. — — — —	50
Kap. IV. O živnosti, oděvě, domích a věcech k nim příslušajících jako i o lékařství. — — — —	53
Kap. V. Mravní naučení.	
I. W podoběnstwích a rozprávkách z obecného žiwota. — — — —	59
a) Modlitby pro mládež.	
1) Rannj. — — — —	65
2) Před stolem. — — — —	66
3) Po stole. — — — —	—
4) Wčernj. — — — —	67
b) Pjsně.	
1) Láska k rodičům. — — — —	69
2) Bázeň božj. — — — —	—
3) Pilnost we práci. — — — —	70
4) Počesnost mravů. — — — —	71

II. Bibliké historie.

1) První pár lidí.	73
2) Kain a Abel aneb o závisťi.	74
3) Abraham aneb důvěřovaný se Bohu.	—
4) Jozef.	75
5) Mojžíš.	77
6) Job aneb o trpělivosti.	78
7) Daniel.	80
8) Gejš.	—
9) Pořádné užívání toho co Bůh dává.	82
10) Lásta k bližnjm.	83
11) Polepsšenj žiwota.	—
12) Wděť a newděť.	85

III. Swětské národnj historie.

1) Slechetný syn.	85
2) Pronikawé poselstwj.	86
3) Čest sedláckému stawu prokázaná.	87
4) Welikomyslný poddaný.	—
5) Wtipná pomoc.	88
6) Udatnost.	—
7) Sprawedliwost.	—
8) Wěrnost we službě.	89
9) Přestávánj na swém losu.	—
10) Chytrá pomsta.	—
11) Nepřestrašenost.	90

IV. Dobrá naučenj we wersjch.

V. We přjslowjch a porekadlách.

Kap. VI. O wsseligých spisěch a psánjch. 100

Kap. VII. 1) Krátká historia domu panujicěho

Rakauského. 102

2) Krátký zeměpis Králowstwj uherského. 107

3) Pohled na celau naši zemi. 109

Europa. —

Azia. 110

	stránka.
Afrika. - - -	114
Amerika. - - -	115
Mnohoostrowj. - - -	117

Kap. VIII. O rátnj anebo počtowanj.

poznáwanj počtů. - - -	118
přidáwanj. - - -	120
odbjránj. - - -	121
množenj. - - -	123
dělenj. - - -	124
zlomky. - - -	125

Kap. IX. Wšeliké dobré rady pro wezdegšj život.

1) Dobrý wjnowý ocet udělati. - - -	127
2) Mussky ze žita aneb ze strowy wyhnati. - - -	128
3) Proti kapušným hausenícem. - - -	—
4) Proti sněti. - - -	—
5) Proti zemským blechám a musskám. - - -	129
6) Proti popálení. - - -	—
7) Proti botawému prstu. - - -	—
8) Proti pomrzlině. - - -	130
9) Gak člověk zamrzlý k životu přiweden býti může. - - -	—
10) Gak zatopeného k životu přiwesti. - - -	131
11) — oběšeného — - - -	132
12) Znaký opravdowé smrti. - - -	133
13) Když se oheň strháwa. - - -	—
14) Co držeti o očiřenj. - - -	134
15) Zahanbenj některých púwěřcivosti. - - -	135
16) Daremné wýmluwy hřjcha. - - -	136

Kap. X. Summa práw uherských.

O rozdjlů obywatelů a gegjch práw. - - -	139
I. O osobách stawu zemanského. - - -	140
II. O osobách genž gsau pod cuzj moej. - - -	142

Kap. XI. Remeslnictwuj a ručodělnictwuj (Technologia),	146
Kap. XII. Neypotřebněgšj poučení z cirkewné historie.	
1) O půwodci Náb. křestanského.	169
2) O začátečnj rozššitowánj N. P.	171
3) O rychlém kr. Náb. po swětě rozššitěnj.	174
4) O přenásledowánj křestanu.	175
5) O pokogi Cjrkwe a politickém založenj.	176
6) O Muhametanském Náb.	177
7) O něktěrych učených napravowatelech Cjrkwe.	178
8) O Reformácii D. M. Lutera.	180
9) O Reformácii Cwinglowé.	181
10) O Cjrkwi řecké a giných.	182
Kap. XIII. Poučení o duši člověka.	185
Kap. XIV. Pravidla mrawopocěsnosti :	192
1) We chrámě.	194
2) Ráno před školau, na cestě, we škole.	195
3) Při geđenj.	196
4) O spánj.	198
5) O nawšštěwowánj.	—
6) O wcházěnj do přjbytku wzácných osob.	200
7) O obchodě s ginými lidmi.	—
Kap. XV. Krátická známost národů slowanského.	202
Kap. XVI. Cwičenj paměti a wýmluwnosti, peroracie, básky, básně	208
P řjda we k: O prawopjsehnosti česko-slowenské.	229

Chyby tisku.

(První počet značí stránku, druhý řádek)

20 = 12 týka čti týká. — 33 = 1 dwauch čti dwauch. — 50 = 10 zůstawagj čti zůstawagj. — 50 = 11 mužes čti mužes. — 52 = 30 Smolnjka čti Smolnjku. — 53 = 16 mné čti mne. — 55 = 11 lobučnjt čti flobučnjt. — 61 = 8 přiwiknul čti přiwyknul. — 61 = 23 mlady čti mladi. — 63 = 13 wceš čti wceš. — 63 = 28 mne čti mné. — 83 = 13 ga čti ža. — 87 = 28 towaryštwo čti towarystwo. — 88 = 5 sli čti šli. — 90 = 22 ti čti ty. — 95 = 2 po rozumet. mjsto punktu komma. — 97 = 19 Nečo čti Něco. — 129 = 10 gi čti gj. — 130 = 14 po protož. mjsto punktu kolon. — 134 = 22 padá čti podá. — 138 po co, zetři komma. — 139 = 17 Rádu čti Řádu. — 187 = 4 po gak zetři a. — 188 = 20 štrasidla čti strašidla. — 189 = 14 Ci čti Či. — 191 = 25 žiwé čti žiwé. — 193 = 18 poctiwosti čti poctiwostj. — 202 = 19 gedná čti gedna. — 202 = 20 narodů čti národů. — 203 = 11 kterj čti kterj. — 203 = 13 našj čti naši. — 204 = 27 Madari čti Maďari. — 205 = 29. k. k. čti k. p. — 206 = 25 Česke čti České. — 211 = 13 po oškliwý. mjsto punktu komma. 212 = 5 Čas čti Čas. — 214 = 17 Prutem čti Prútem. — 216 = 11 hrdličkau čti hrdličku. 218 = 9 Štasný čti Štasný. — 218 = 25 kratký čti krátký. — 220 = 10 neposlauhal čti neposlauchal. — 220 = 14 chtěl čti chtě. — 223 = 9 uhohá čti ubohá. — 224 = 21 Sjrym čti Šjrym.



proty kigahnom na oucas
Chabru ag wolonj Šroust & lanovous gemu
Zmiešat zo šolou cile to na drobnuo pofekat
a zo šolou damat

Kofe Jostumizi

MUZ 226